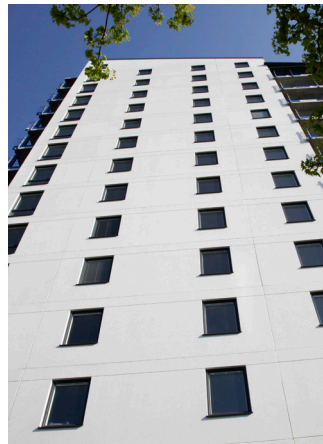

En uppföljning av regionala
utvecklingsstrategins prioriteringar och mål

LÄGET I LÄNET

2017

Länsstyrelsen
Jämtlands län

REGION
JÄMTLAND
HÄRJEDALEN

Utgiven av Region Jämtland Härjedalen och Länsstyrelsen Jämtlands län februari 2018.
Projektledare för Läget i Länet: Ulf von Sydow, Region Jämtland Härjedalen.
Statistisk bearbetning: Ilkka Kemppainen, Region Jämtland Härjedalen.
Foto framsida: Tina Stafrén, Annelie Åsén, Jens Blixth, Länsstyrelsen Jämtlands län.

Rapporten och de tabeller, figurer och kartor som ingår i den finns nedladdningsbara på
Region Jämtland Härjedalens och Länsstyrelsens hemsidor <http://lagetilanet.regionjh.se>
och www.lansstyrelsen.se/jamtland.

FÖRORD

I den regionala utvecklingsstrategi som antogs år 2013, *"Jämtland/Härjedalen 2030, Innovativt och attraktivt"*, formulerades ett stort antal mål inom skilda områden med stor betydelse för utvecklingen av vårt län.

Den regionala utvecklingsstrategin togs fram i nära samverkan mellan Regionförbundet Jämtlands län och Länsstyrelsen samt ett stort antal andra organisationer i länet. Ansvaret för arbetet att närma sig de högt satta målen ligger på ännu fler aktörer av olika slag.

Ansvaret för att följa utvecklingen i relation till målen ligger på Länsstyrelsen och Region Jämtland Härjedalen. Den rapport du nu har i handen, *"Läget i Länet"*, syftar till att beskriva utvecklingen i länet i relation till de mål som formulerades i den regionala utvecklingsstrategin.

Detta är andra året vi tar fram denna form av rapport och vi hoppas att den bidrar till att öka kunskapen om förhållandena och utvecklingen inom olika sektorer och delar av vårt län.

Vi tar tacksamt emot synpunkter på både innehållet i och utformningen av rapporten så att kommande sammanställningar och rapporter kan utvecklas till ett ännu bättre stöd i arbetet för regional utveckling.

Robert Uitto

Regionråd

Jöran Hägglund

Landshövding

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	5
FÖRETAGANDE, INNOVATION, FORSKNING OCH UTVECKLING	6
Övergripande Mål 2030.....	6
Analys	15
KOMPETENS OCH KUNSKAPSUTVECKLING	16
Övergripande Mål 2030.....	16
Analys	22
RESURSSNÅLARE OCH EFFEKTIVARE	24
Övergripande Mål 2030.....	24
Analys	29
BESÖKSNÄRING OCH ATTRAKTIVITET	34
Övergripande Mål 2030.....	34
Analys	41
INFRASTRUKTUR OCH SAMHÄLLSSERVICE	43
Övergripande Mål 2030.....	43
Analys	50
SOCIALT INKLUDERANDE OCH ETT SUNT LIV	52
Övergripande Mål 2030.....	52
Analys	58
DEMOGRAFISKA MÖJLIGHETER	60
Övergripande Mål 2030.....	60
Analys	66

SAMMANFATTNING

Läget i länet är bra på många sätt, men kan bli ännu bättre. Företagsamheten är stark och växande. Jämtlands län tillhör ett av mest företagsamma länen i Sverige. Förvärvsfrekvensen, andelen personer som förvärvsarbetar, är också en av de allra högsta i landet.

Näringslivet i Jämtlands län karaktäriseras av förhållandevis många små företag i olika branscher och avsaknad av riktigt stora företag. Denna struktur har gjort länet mindre känsligt för konjunktursvängningar. Samtidigt medför denna struktur mindre möjligheter för företagen att satsa tillräckligt på forskning och utveckling. Samverkan i olika former av kluster är därför särskilt viktigt i Jämtlands län, något som också sker i allt högre utsträckning. Samverkan med Mittuniversitetet är också av stor betydelse för näringslivets utveckling och de forskningscentrum och innovationsmiljöer som byggs upp inom Mittuniversitet bedöms kunna spela en allt viktigare roll framöver.

Mittuniversitetet spelar också en mycket viktig roll för kompetensförsörjningen i länet. Inom området kompetensförsörjning finns dock flera stora utmaningar. En är att locka fler till högre utbildningar. Andelen personer med eftergymnasial utbildning är lägre i Jämtlands län än i riket. Kvinnor har generellt sett, både i riket och i vårt län, oftare en eftergymnasial utbildning än män. Att förmå fler pojkar att studera vidare är därför särskilt viktigt.

Länets åldersstruktur med fler äldre och färre i arbetsför ålder är också det en mycket stor utmaning. För att klara kompetensförsörjningen inom både det privata näringslivet och den offentliga sektorn framöver är det av största vikt att så många som möjligt av alla de unga som flyttat till vårt län under senare år, ofta från länder långt härifrån, kan förmås att stanna och utbilda sig här.

Folkmängden ökar sedan ett antal år i Jämtlands län. Orsaken är just inflyttningen hit från andra länder. Utan den hade befolkningen fortsatt att minska. Det måste dock poängteras att de inomregionala skillnaderna är mycket stora. I stora delar av länet fortsätter befolkningen minska, medan den ökar desto mer i andra delar.

En fortsatt minskande befolkning i stora delar av länet ställer krav på nya sätt att leverera såväl kommersiell som offentlig service. Digitala lösningar kommer att bli allt viktigare och därför är utbyggnaden av bredband en mycket strategisk fråga. Utbyggnaden av snabbt bredband går fort i länet, men att nå upp till de mycket högt ställda målen i den nya nationella bredbandsstrategin bedöms som mycket svårt. Fortsatta ekonomiska stöd till bredbandsutbyggnaden är nödvändiga.

Besöksnäringen fortsätter att utvecklas positivt med fler besökande och ökande omsättning. På lång sikt är det förändrade klimatet ett orosmoln för vinterturismen. På lite kortare sikt är möjligheten till bra och klimatmässigt hållbara kommunikationer till våra turistdestinationer av mycket stor betydelse.

Transporterna står för de största utsläppen av växthusgaser i Jämtlands län varför ett aktivt arbete för att minska utsläppen från transportsektorn måste stå högt på agendan. Utbyggnaden av såväl vindkraft som solceller går fort i länet, även om solcellernas andel av den totala elproduktionen fortfarande är blygsam.

Detta är några av de trender och slutsatser som presenteras i rapporten.

FÖRETAGANDE, INNOVATION, FORSKNING OCH UTVECKLING

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

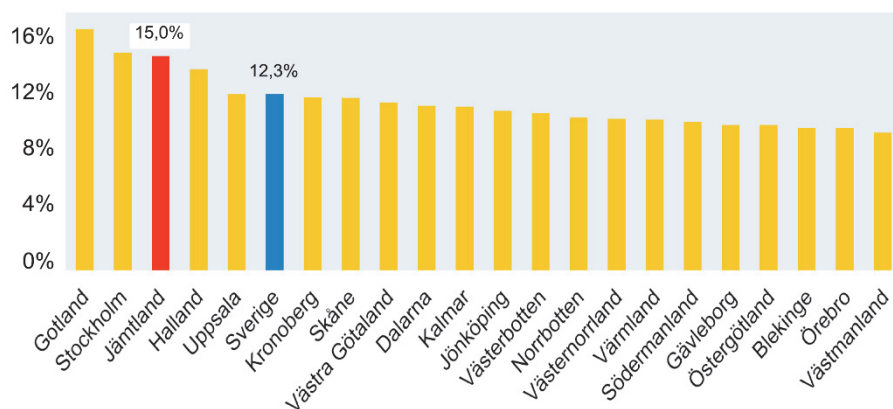
- Fler arbetstillfällen och fler företagare
- Ökade investeringar och god tillgång till riskkapital
- Ökade förädlingsvärden och mer försäljning utanför länet
- Konkurrensstarka landsbygdsnäringar inom mjölk och kött
- Fler kluster (i glesa strukturer, spridda över stora geografiska avstånd)
- Universitetet upprätthåller spets inom länets profilområden

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 1. Fler arbetstillfällen och fler företagare

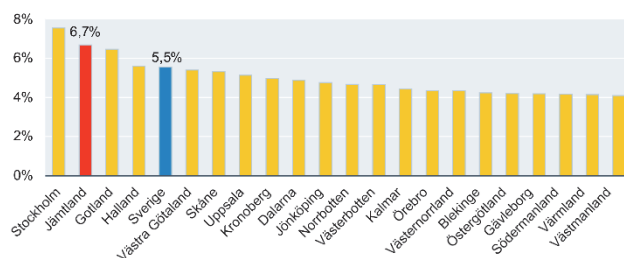
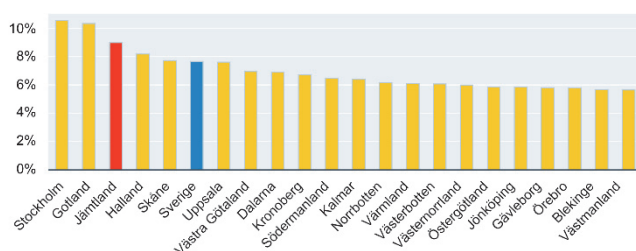
Av diagrammen nedan framgår andel företagsamma* i respektive län år 2016.

Figur 1. Andel företagsamma

*Företagsamma personer definieras som dem som har ansvar för utvecklingen av ett företag innehållande följande grupper:

1. Personer med en F-skattsedel
2. Delägare i ett aktivt handelsbolag
3. VD eller ordinarie styrelseledamöter i ett aktivt aktiebolag

Andel företagsamma kvinnor av totala befolkningen

Andel företagsamma unga av totala befolkningen (16-34 år)

Källa: Företagsamheten 2016, Svenskt Näringsliv mars 2016.

I Jämtlands län är företagsamheten växande och uppgår 2016 till 15 %, vilket innebär att var sjätte invånare i åldern 16-64 år har en F-skattsedel, är delägare i ett aktivt handelsbolag eller är VD eller ordinarie styrelseledamot i ett aktivt aktiebolag. Andelen företagsamma växer för både kvinnor och män, medan andelen yngre är lika stor som år 2015. Jämtlands län tillhör de tre mest företagsamma länen i Sverige.

Av de fyra nordliga länen ligger Jämtlands län ca 4 % högre än de övriga länen på totalen. För kvinnor och yngre är skillnaden cirka 3 % till fördel för Jämtlands län. Två jämtländska kommuner, Åre och Berg med sin växande besöksnäring, tillhör de tio mest företagsamma kommunerna i Sverige. I Åre är siffran drygt 22,3 % medan i Bergs kommun är siffran 20,2 %.

Andelen nyföretagsamma personer uppgick år 2016 till 11,5 per 1 000 invånare i arbetsför ålder. Nyföretagsamheten har minskat med 0,2 procentenheter i jämförelse med 2015. Jämfört med övriga län är Jämtlands nyföretagsamhet nu näst högst i Sverige med enbart Stockholm före. När det gäller nyföretagandet för kvinnor avancerar kvinnorna en placering och är på andra plats i landet med 8,6 %. Nyföretagsamheten bland unga har minskat med 2 procentenheter till 13,1 %. Trots minskningen är fortfarande de ungas företagsamhet på andra plats i landet med bara Stockholm före.

Länet har (enligt senast tillgänglig statistik från 2016) den tredje högsta förvärvsfrekvensen i landet, 81,4 % mot 78,6 % för riket vilket indikerar att många jobb har skapats.

Tabell 1. Antal nyföretagsamma personer per 1000 invånare (16-74 år) 2016

Kommun	Genuint nya (antal)	Genuint nya (per 1 000 inv)	Inflyttade (antal)	Totalt nya (antal)	Totalt nya (per 1000 inv)	Kvinnor	Unga
Åre	141	17.3	70	211	25.8	19.0	28.4
Krokom	122	11.8	51	173	16.7	12.7	17.3
Berg	58	11.6	21	79	15.8	11.2	22.6
Härjedalen	86	11.6	29	115	15.6	14.0	19.6
Östersund	494	11.0	131	625	13.9	9.5	16.1
Ragunda	40	10.6	9	49	13.0	13.1	18.3
Strömsund	87	10.4	22	109	13.0	9.3	11.6
Bräcke	37	7.9	12	49	10.4	8.7	11.6

Källa: Företagsamheten 2017, Svenskt Näringsliv mars 2017.

Mål 2. Ökade investeringar och god tillgång till riskkapital

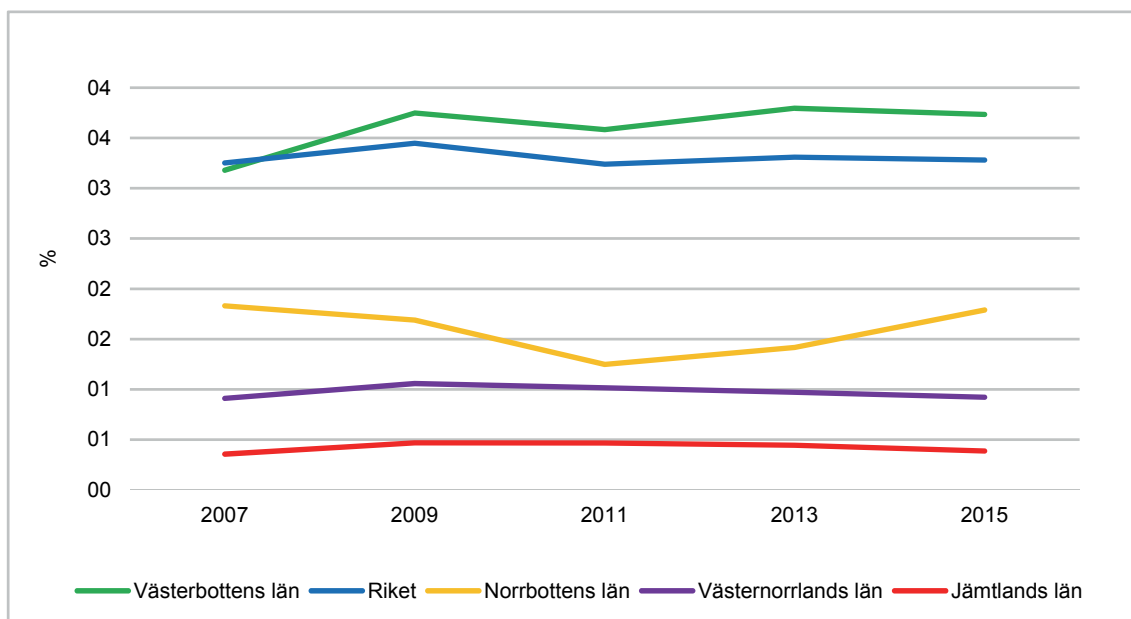
Ökade investeringar

Att finna passande indikatorer för detta mål är en utmaning. Investeringar kan vara av väldigt varierande slag såsom investeringar i fasta anläggningar (byggnader och maskiner), offentliga investeringar, investeringar i forskning och utveckling, investeringar i kunskap och affärsutveckling mm.

FoU investeringar

Ett standardiserat EU-mått för att mäta innovation, och som också är relaterat till tillväxt, är intensiteten i FoU (forskning och utveckling, på engelska "R&D"). EU-kommissionen har detta mål som ett av de så kallade "Europe 2020"-målen, och det benämns då "gross domestic expenditure on R&D" eller "R&D intensity". Med detta mått mäts FoU-satsningar, "FoU-utgifter" i förekommande sektorer som andel av bruttoregionalprodukten. SCB tillhandahåller FoU-statistik vartannat år för perioden 2007-2015. Det finns flera problem med detta mått, exempelvis att FoU-satsningar relateras till bruttoregionalprodukten (BRP). Exempelvis står energisektorn i Jämtlands län för en betydande del av BRP, som inte nödvändigtvis kommer länet till del då energin "exporteras" ur länet. Nedanstående figur visar att Jämtlands län har låg FoU intensitet per BRP.

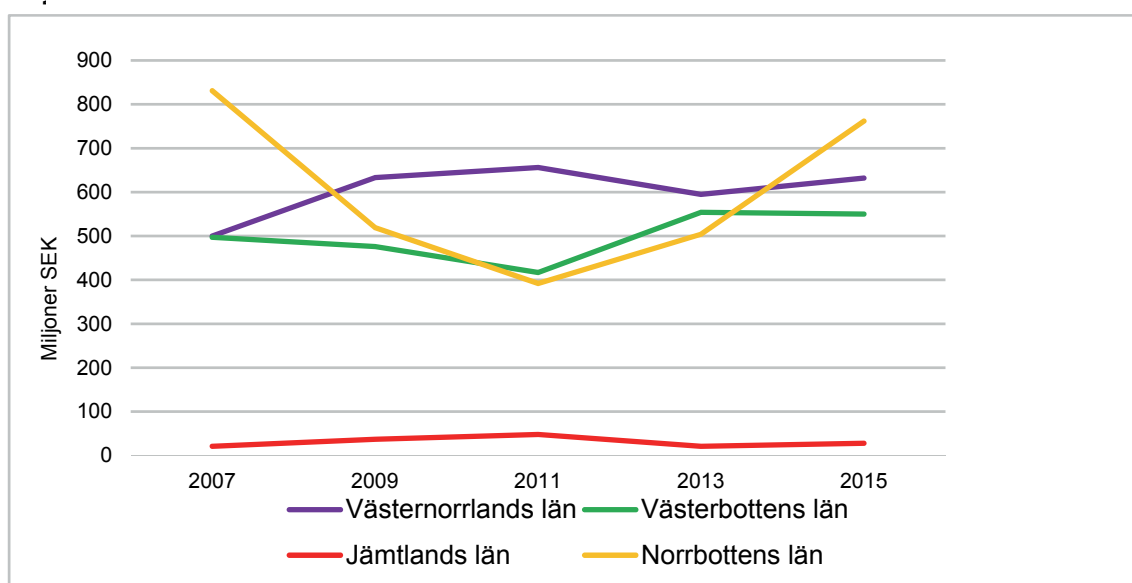
Figur 2. FoU intensitet 2007-2015 mätt som totala forsknings- och utvecklingsutgifter som andel i procent av bruttoregionalprodukten

Källa: SCB

En annan metod är att mäta utgifter för FoU-verksamhet inom den privata företagssektorn, det vill säga företags investeringar i forskning och utveckling. Enligt SCB syftar denna statistik till att "... ge en bild av resursanvändningen för FoU-verksamheten inom företag med minst 10 anställda". Detta har den uppenbara nackdelen att många mindre företag inte täcks in. Det bör noteras att Jämtlands län har många företag med mindre än 10 anställda, men väldigt få större företag. Detta innebär att en betydande del av länets företag inte omfattas av den av SCB uppmätta FoU-verksamheten. Företagen i Jämtlands län har ur ett riksperspektiv mycket låga FoU-utgifter inom privata företag. År 2015 var Gotland det enda län med lägre FoU-investeringar i det privata näringslivet än Jämtlands län.

Figur 3. Totala utgifter för egen FoU-verksamhet i företag per län

Källa: SCB

FoU-investeringarna bland företagen i Jämtlands län har legat under 50 miljoner SEK under alla mätta år mellan 2007 och 2015.

Offentliga investeringar

Nedanstående tabell visar kommunala investeringar och hur de utvecklats över tid.

Tabell 2. Kommunala investeringar i Jämtlands län år 2000-2016 (löpande priser)

År	Primär-kommun	Landsting	Totalt
2000	238 992	120 600	359 592
2001	220 364	103 400	323 764
2002	284 597	162 800	447 397
2003	234 091	205 400	439 491
2004	200 724	258 900	459 624
2005	239 268	290 000	529 268
2006	437 975	300 604	738 579
2007	440 739	355 454	796 193
2008	672 589	415 459	1 088 048
2009	421 829	298 000	719 829
2010	438 466	293 000	731 466
2011	630 788	146 000	776 788
2012	689 566	88 532	778 098
2013	634 451	96 668	731 119
2014	568 803	154 946	723 749
2015	531 879	157 000	688 879
2016	701 825	109 000	810 825

Källa: Regionfakta.com - SCB samt Sveriges kommuner och landsting (-1000 kr).

Siffrorna i tabell 2 ovan avser löpande priser. Omräknat till fasta priser ökade de kommunala investeringarna under hela 2000-talet fram till år 2008. Därefter sjönk de till en lägre nivå, men som ändå är högre än i början av 2000-talet.

Nedanstående tabeller visar industrins investeringar i maskiner och byggnader. På samma sätt som för FoU-investeringar är det endast större företag som finns representerade – i det här fallet företag med mer än 20 anställda. Jämtlands län med sin småföretagsstruktur blir inte representerad ur ett helhetsperspektiv. Vi ser dock att vi ligger lågt både i industrins investeringar per capita och investeringar i löpande priser. Vi ser heller inga större ökning över tid utan investeringsvolymerna ligger ganska konstant med variationer för konjunktursvängningar.

Tabell 3. Industrins investeringar som årligt genomsnitt per treårsperiod 1995-1997 -- 2013-2015, kronor per invånare.

Län	1995-1997	1998-2000	2001-2003	2004-2006	2007-2009	2010-2012	2011-2013	2012-2014	2013-2015
Västernorrlands	10 419	7 699	8 164	7 326	9 046	7 583	8 312	7 016	8 874
Jämtlands län	2 233	2 385	1 713	2 046	1 886	1 059	1 141	1 139	1 191
Västerbottens län	5 953	6 502	4 151	4 916	5 398	9 723	9 064	7 185	6 563
Norrbottnens län	9 881	9 285	7 931	14 340	34 238	25 111	32 290	34 494	32 950
Riket	6 576	6 402	5 850	5 808	6 470	5 244	5 474	5 477	5 725

Källa: Regionfakta.com – SCB.

Tabell 4. Industrins investeringar 1991-2016. Värden i miljoner kr, löpande priser

År	Jämtlands län			Riket		
	Byggnader	Maskiner	Totalt	Byggnader	Maskiner	Totalt
1991	51	166	217	7 308	28 732	36 040
1995	41	222	263	8 749	46 895	55 644
2000	55	323	378	8 031	48 240	56 271
2005	7	191	198	5 202	49 464	54 666
2006	20	143	163	5 719	51 080	56 799
2007	24	149	173	6 518	56 350	62 868
2008	77	302	379	9 032	56 755	65 787
2009	32	134	166	6 782	43 505	50 287
2010	16	98	114	4 997	41 649	46 646
2011	38	129	167	5 776	43 525	49 301
2012	42	120	162	7 513	46 917	54 430
2013	16	88	103	6 405	46 183	52 588
2014	61	104	165	6 931	44 526	51 457
2015	33	151	184	7 307	56 046	63 353
Planer 2016	28	133	161	7 082	57 487	64 569

Källa: *Regionfakta.com - Statistiska centralbyrån.*

Uppgifterna avser företag med mer än 20 anställda inom tillverkningsindustri, C och D enligt SNI 02 samt B och C enligt SNI 2007.

God tillgång till riskkapital

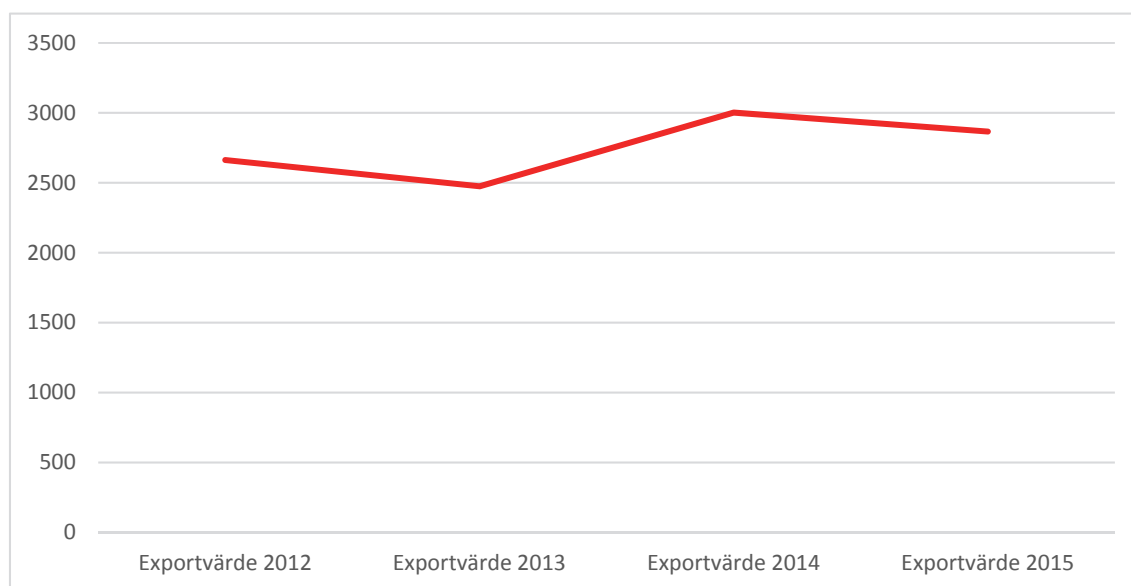
Det finns ingen framtagen indikator för att följa upp detta mål. Det kan ändå konstateras att tillgången till riskkapital har ökat kraftigt i länet under den senaste tioårsperioden. Dels utifrån att flera riskkapitalsatsningar gjorts med strukturfondsmedel (Saminvest Mitt AB, Mittkapital i Jämtland Västernorrland och Almi Invest), dels utifrån att större satsningar skett på regionala riskkapitalaktörer (Inlandsinnovation och Eko Nord).

Tillgången till riskkapital är en komplex fråga. Tillväxtanalys har i en rapport om Riskkapitalstatistik från 2014 konstaterat att de största riskkapitalsatsningarna fortfarande görs i täta strukturer och att det behövs speciellt riktat riskkapital till ett län som Jämtland. Men den visar också att det behövs kompetensutveckling kring riskkapital och dess aktörer, att det tar tid att bygga tillit till nya aktörer, nya ägare sätter nya krav på företagen osv.

Mål 3. Ökade förädlingsvärden och mer försäljning utanför länet

Jämtlands län exporterar lite varor utomlands i jämförelse med övriga län, endast Gotland har lägre exportvärden. Under 2015 var Jämtlands läns exportvärde för varor 2,9 miljarder kr. Utvecklingen för länet visar en ökning med 7,7 % från 2012 vilket är något lägre än rikets 10,2 % för samma period. De låga exportvärdena för varor i jämförelse med andra regioner har givetvis sin förklaring i Jämtlands läns näringslivsstruktur med många små företag och avsaknaden av riktigt stora exporterande företag.

Figur 4. Exportvärden avseende varor i Jämtlands län år 2012-2015

Källa: Business Sweden.

Det bör noteras att figur 4 ovan endast visar exportvärden för varor. Stora "exportvärden" genereras från besöksnäringen i vårt län. Detta beskrivs närmare i avsnittet "Besöksnäring och Attraktivitet" längre fram i denna rapport.

Mål 4. Konkurrensstarka landsbygdsnärings inom mjölk och kött

Fortsatt minskning av antalet mjölkföretag

Från år 2003 till 2016 mer än halverades antalet mjölkföretag i Jämtlands län, från 303 till 125. Minskningen har fortsatt under år 2017, om än i långsammare takt. Antalet mjölkföretag i länet som levererade till mejeriföring uppgick i september 2017 till 121 stycken.

Tabell 5. Antal mjölkföretag i Jämtlands län

Kommun/År	2007	2014	2015	2016	2017
Ragunda	9	8	9	9	9
Bräcke	6	4	3	3	2
Krokom	62	45	42	40	39
Strömsund	18	11	9	9	8
Åre	32	20	19	18	16
Berg	42	26	24	23	23
Härjedalen	4	1	1	1	1
Östersund	39	25	24	22	23
Jämtlands län	212	140	131	125	121

Källa: LRF, Mjolk. Mättningspunkter dec 2007 och 2016 samt september 2017.

Mjolkproduktionen har också minskat, men inte alls i samma omfattning.

Tabell 6. Mjölkinvägning i Jämtlands län (ton)

Kommun/År	2007	2013	2014	2015	2016
Ragunda	2 659	2 513	2 890	3 171	3 420
Bräcke	1 744	1 076	1 123	966	1 019
Krokom	20 051	18 861	19 320	19 601	19 151
Strömsund	6 697	4 449	4 868	5 104	4 658
Åre	11 239	10 994	10 829	10 157	9 756
Berg	12 709	10 789	10 184	10 432	10 596
Härjedalen	547	63	69	73	69
Östersund	14 826	12 137	12 042	12 274	11 200
Jämtlands län	70 472	60 882	61 325	61 778	59 869

Källa: LRF, Mjolk.

Som framgår ovan har också mjölkproduktionen minskat, men inte alls i samma omfattning som antalet mjölkföretag. Den strukturomvandling med färre och större företag som pågått under lång tid förefaller nu avta. De begräsningar vad gäller ytterligare strukturrationaliseringar beskrivs nedan.

Andelen mjölkkor minskar men kor till köttproduktion ökar

Antalet mjölkkor minskar konstant samtidigt som antalet am- och dikor ökar. År 2014 fanns 11 652 kor i länet, varav 63 % var mjölkkor. 2017 har totala antalet kor minskat något och andelen mjölkkor minskat till 60 %.¹ Medelbesättningen i länet ligger på 56 mjölkkor vilket innebär att våra snittgårdar är minst i landet. Rikets snitt är 82 kor/besättning.

Unga lantbrukare ökar i antal och har störst medelareal

Den åldersgrupp som brukar de i genomsnitt största arealerna är företagare som är under 34 år. Det är ett trendbrott i utvecklingen att den yngre åldersgruppen sedan 2013 ökat i antal företagare. De äldsta företagarna i denna näring brukar generellt sett de minsta arealerna.

Få företag brukar merparten av åkerarealen

Sedan 2013 har antalet företag som brukar större enheter, över 100 hektar ökat, samtidigt som mindre enheter, framförallt upp till 50 hektar, haft den största minskningen. 149 företag av länets totalt 1339 företag brukar 57 % av åkerarealen. Länets jordbruk bygger till stor del på arrenderad mark. År 2016 var 52 % av länets åkermark arrenderad. Sedan 2013 har den andelen minskat med 2 %.

De geografiska förutsättningarna för gårdarna varierar i landet där jordbruksmarken är lättare att hålla samlad i slättlandskap. För Jämtlands del innebär geografin att förutsättningarna för ytterligare strukturrationalisering är begränsad. Man klarar inte att bruka mark för foderproduktion inom ett hur stort geografiskt område som helst. Den pågående utglesningen av gårdar är därför kritisk. I övriga landet innebär ofta en nedlagd gård att en annan utökar sin produktion. I Jämtlands län är en sådan utveckling långt ifrån självklar.

Sysselsättningseffekter från gröna näringar

År 2015 uppgick antal förvärvsarbete inom jordbruket i Jämtlands län till 1 082 personer, vilket motsvarar 1,75 % av samtliga förvärvsarbete i länet. Jordbruket i länet är ofta kombinerat med skogsbruk, vilket också ger sysselsättningseffekter.

¹ SCB

Det bör också noteras att lantbruksföretagen sysselsätter fler utanför företaget än andra företag. Denna företeelse brukar kallas inducerad sysselsättning. Enligt en rapport från LRF ger exempelvis ökad tillväxt inom livsmedelsproduktion ca 2,5 arbetstillfälle per miljon. Siffran för övrigt näringsliv generellt är ca 1,4 arbetstillfälle per miljon ökad tillväxt.²

Investeringar stärker konkurrenskraften

Sedan 2014 har ca 48 miljoner beviljats för investeringsstöd inom primärproduktion, mjölk och kött, för investeringar om närmare 100 miljoner. Förädlingsstöden har under samma period uppgått till 2,5 miljoner för investeringar om drygt 6 miljoner. Ytterligare 3,5 miljoner har beviljats för innovationer inom primärproduktionen.³

Mål 5. Fler kluster (i glesa strukturer, spridda över stora geografiska avstånd)

Kluster och klusterbyggande är en utmaning i ett glest befolkat län som Jämtland. Vår region har länge kännetecknats som ett län där företagen samarbetar och tar hjälp av varandra för att skapa framgång. Ordet kluster kan ytligt definieras som företag som är verksamma inom en eller flera relaterade branscher som har någon form av relation med varandra. Ofta verkar företagen inom ett begränsat geografiskt område. Utifrån den beskrivningen finns det ett flertal kluster och nätverk inom framträdande branscher i vår region.

Turismbranschen och upplevelseturismen är en grundläggande näring i Jämtlands län. Det klustret är samordnat av Jämtland Härjedalen Turism som jobbar strategiskt för att utveckla samverkan med ett 20-tal besöksdestinationer och är en plattform för samverkan i utvecklingen av Jämtlands läns turism och näringen i nationella och internationella sammanhang. Branschen omsätter årligen nästan fem miljarder kronor och genererar motsvarande 7 000 årsarbeten inklusive kringeffekter. Inom turismbranschen finns Peak Innovation, ett klusterinitiativ för Sport, friluftsliv och turism som jobbar för att konkreta forskningsresultat, privata näringen och nya entreprenörer ska gå hand i hand för att kläcka idéer och attrahera investeringar. De senaste 20 åren har Mittuniversitetet turismforskningsinstitutet Etour som bedrivit turism- och besöksnäringens forskning i nära samarbete med företagen inom besöksnäringen.

En betydande näring i länet är det industriella kluster inom tillverkningsindustrin som är starkt präglad av SME-företag med hög entreprenörs och uppfinningsanda och sysselsätter ca 5 000 personer inom olika industrinäringar. Mer än 90 % av industrins kunder finns utanför länet vilket gör tillverkningsindustrin mycket exportberoende. IUC-Z group är en gemensam nod för industriföretagen och företräder industrin, tillhandahåller en rad olika tjänster såsom utbildning, nätverk, inköp och tillväxtprogram för företagen.

I Jämtlands län finns också en gedigen historia av att producera tjänster av hög kvalitet, service och värdskap vilket har drivit på utvecklingen inom tjänstesektorn. Flera av länets största privata arbetsgivare återfinns inom kontaktcenter, kundservice-, administration och tjänsteföretag och man driver gemensamma samarbeten och framförallt resurs- och bemanningsfrågor är på tapeten och ett behov. En ökande trend och ny företeelse i regionen som utvecklades 2017 var formen av co-workingplace. Det är ställen där entreprenörer, start-up bolag och gräsrotspersoner sitter tillsammans för att skapa en mer kreativ miljö och till viss del samskapa för att skapa tillväxt. I Åre har House Be skapats och huserar vid årets slut ca 80+ företag och i Östersund finns Gomorron Östersund som under året fyllt sina lokaler med ca 60 företagare.

² Det gröna näringslivet och dess betydelse för samhället, LRF 2016

³ Beviljade nationella stöd inom landsbygdsprogrammet, Länsstyrelsen Jämtlands län

Företag med basen i jord, skog, trädgård och landsbygdsmiljöer utgör tillsammans gröna näringar. Jord- och skogsbruksrelaterad verksamhet är en av Jämtlands basnäringar. I Ås i Krokoms kommun finns Grönt Center, ett kluster för de gröna näringarna i länet. I detta samarbetar aktörer som LRF Jämtland, Torsta AB, Hushållningssällskapet, Eldrimner – nationellt resurscentrum för Mathantverk med flera för att utveckla de gröna näringarna i länet och landet.

Den offentliga sektorn är stor i länet och anställer ca 42 % inom dess olika verksamheter. Motsvarande siffra för hela Sverige är ca 30 %. Under 2017 presenterade "Landsbygdskommittén" sitt betänkande SOU 2017:1 med förslag till utlokalisering av myndigheter från storstadsregionen Stockholm. Idag sysselsätter myndigheterna i Jämtlands län cirka 3 300 personer och den statliga utlokaliseringen har redan verkställts på flera ställen runt om i landet. I Jämtlands län har det tydliggjorts med bland annat extra tjänster inom Tillväxtverket. I och med de senaste årens tillväxt och tillförsel av nya statliga tjänster bedriver myndigheterna i länet ett arbete för att bilda ett myndighetsnätverk. Tidigare har samarbete bedrivits informellt men nu planeras ett mer formaliserat samarbete för att utveckla medarbetare och verksamheterna för och i Jämtlands län.

Mål 6. Universitet upprätthåller spets inom länets profilområde

Det sektoriella innovationssystemet med inriktning mot turism, sport och friluftsliv går under benämningen *Peak Innovation*. *Peak Innovation* utgör även titeln på det Vinnväxt-initiativ som Region Jämtland Härjedalen i konkurrens med andra regioner har fått i uppdrag att driva. Uppdraget operationaliseras genom samverkansplattformen Peak Region AB och involverar såväl näringslivet som offentliga aktörer. I Vinnväxt-tävlingen blev regionen utpekad som stark inom profilområdet och bedömdes kunna erbjuda forsknings- och innovationsmiljöer som står sig i internationell konkurrens. En utgångspunkt för att lyckas är att Mittuniversitetet upprätthåller spets inom området.

Mittuniversitetet har åtta forskningscentrum och inom dessa bedrivs en stor del av den profilerade forskningen vid lärosätet. Fyra av dessa har säte på campus i Östersund:

- European Tourism Research Institute (ETOUR)
- Nationellt vintersportcentrum (NVC)
- Risk and crisis research centre (RCR)
- Sports Tech Research Centre

En centrumbildning är en forskningsmiljö som har stor volym och en strategisk position inom lärosätets forskningsprofiler. Dessa ska fungera som spjutspetsar och utgöra arenor för samverkan med finansiärer, näringslivet och andra intressenter. Regionens "turism, sport och friluftsliv-profil" grundar sig i centrumbildningarnas spetsar, stärks av att det finns goda förutsättningar att utveckla, testa och leverera produkter i naturmiljö och på anläggningar i regionen och lyfts av de många och framstående företag som producerar tjänster och produkter på temat turism, sport och friluftsliv. Dessa företag är verksamma såväl inom traditionell besöksnäring som inom tjänstesektorn och industrin.

Den regionala innovationsstrategin identifierar styrkan i den etablerade klustermiljön kring turism, sport och friluftsliv. Att fortsatt stärka innovationssystemet *Peak Innovation* är uttalat som angeläget i den regionala utvecklingsstrategin. I linje med ambitionen avsätter Region Jämtland Härjedalen anslag för regionala tillväxtåtgärder för att främja tillväxt och innovation inom profilområdet. I den regionala projektportföljen finns flera satsningar som syftar till att utveckla besöksnäringen och även projekt med specifik inriktning mot att förstärka regionens position som en ledande miljö för forskning, innovation och affärsutveckling inom turism, sport och friluftsliv.

Något som borgar för att universitetet kommer att upprätthålla spets inom profilområdet är att Mittuniversitetet under 2018 går in som majoritetsägare i Peak Region AB. Med detta följer utökad

ansvar för satsningen på *Peak Innovation*. Samtidigt skrivs ett samverkansavtal mellan Region Jämtland Härjedalen och Mittuniversitetet som tydliggör gemensamma ambitioner.

Analys

Det är svårt att med hjälp av ett fåtal indikatorer mäta måluppfyllelsen inom området företagande, innovation, forskning och utveckling. Den redovisade statistiken ovan pekar dock mot att länet under de senaste åren närmat sig målet om fler företagare och fler arbetstillfällen. Den relativt breda branschstrukturen förefaller ha varit en styrka i tider av konjunkturedgång. Tillväxten inom besöksnäringen, som beskrivs närmare på sidorna 34-37 i detta dokument, har bidragit till den totalt sett positiva bilden när det gäller sysselsättningen i länet.

När det gäller målet om ”ökade investeringar och god tillgång till riskkapital” finns inga bra mått som visar alla typer av investeringar. I tillgänglig statistik finns inga tydliga tecken på ökade investeringar i vare sig den privata industrin eller i den kommunala sektorn. Det bör dock noteras att investeringar i små företag inte ingår i statistiken. Det bör också noteras att investeringar i bostäder inte ingår i statistiken. Bostadsbyggandet har varit omfattande under det senaste året, framför allt efter det så kallade ”Jämtlandsstråket” mellan Åre och Östersund. Det är också viktigt att försöka få ett grepp över så kallade mjuka investeringar eftersom de blir allt viktigare för utveckling av konkurrenskraftiga tjänsteföretag.

Tillgång till riskkapital är av avgörande betydelse för näringslivets utveckling. Det kan konstateras att tillgången till riskkapital ökat påtagligt under den senaste tioårsperioden. En förändring av delar av riskkapitalstrukturen håller på att ske i och med den beslutade nedläggningen av nuvarande Inlandsinnovation AB och bildandet av det nya Saminvest AB. Det sistnämnda bolaget har inte samma tydliga regionala uppdrag. Hur denna förändring kommer att påverka tillgången på riskkapital i Jämtlands län är ännu för tidigt att säga.

När det gäller målet om konkurrensstarka landsbygdsnäringar inom mjölk och kött kan konstateras att en strukturomvandling inom denna sektor pågår både i landet som helhet och i vårt län. Jämtlands läns geografi gör att förutsättningarna för ytterligare strukturrationalisering är begränsade. Foderproduktion inom stora geografiska områden har en gräns för lönsamhet och miljöpåverkan. Ett trendbrott är att antalet yngre företagare ökar och att de tar ansvar för större arealer per företag. För att länet ska uppnå uppsatta miljömål är produktion med betande djur nödvändigt.

Utvecklingen av antalet kluster, särskilt i glesa strukturer med stora geografiska avstånd förefaller vara positiv, även om tydliga indikatorer saknas. Framför allt de olika turistdestinationerna bedöms betyda mycket för turistnäringens utveckling i olika delar av länet.

KOMPETENS OCH KUNSKAPSUTVECKLING

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

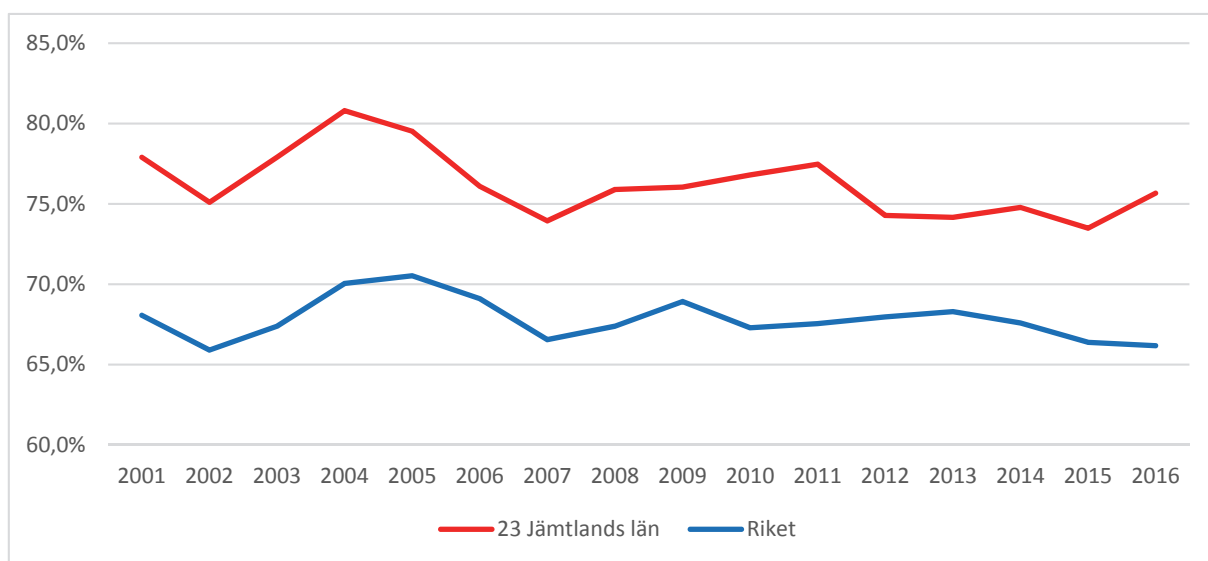
- Länets elever genomgår utbildning med uppnådd gymnasieexamen
- Fler i högre utbildning
- Näringslivsanpassade utbildningar
- Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 7. Länets elever genomgår utbildning med uppnådd gymnasieexamen

För detta mål har det valts att titta specifikt på andelen 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning. Här ingår elever som tagit gymnasieexamen och de som har tagit ett studiebevis. Då har de hunnit med detta inom antingen tre, fyra eller fem år efter påbörjad gymnasieutbildning.

Figur 5. Andel 20-åringar i Jämtlands län och riket med gymnasial utbildning

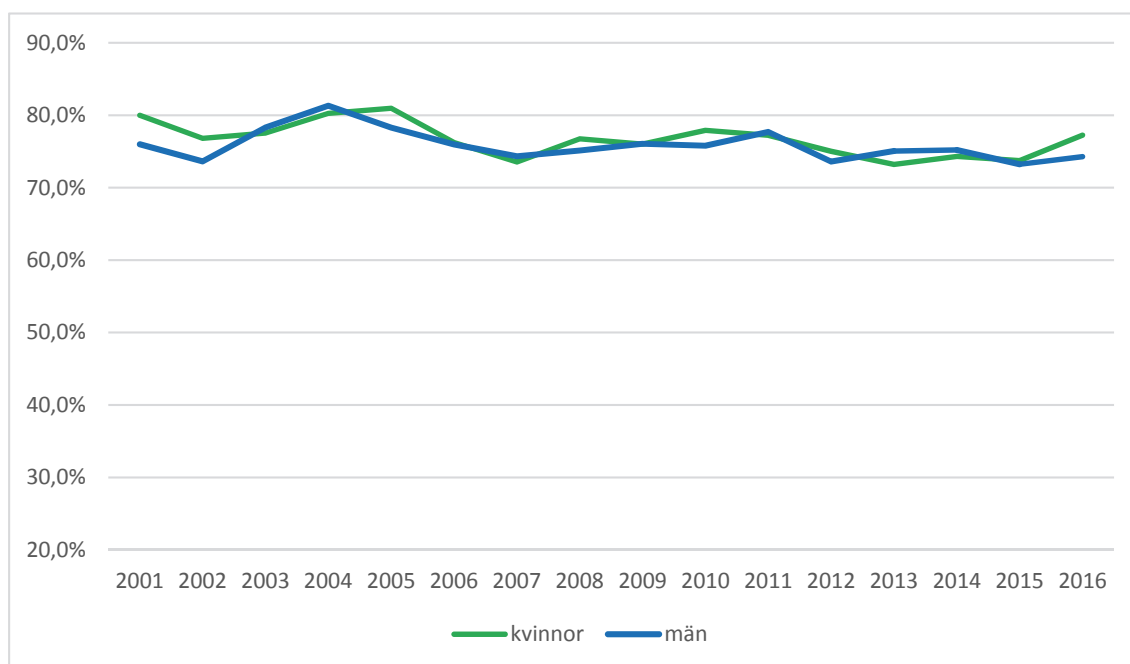

Källa SCB. Mätperiod 31 december varje år.

I figuren ovan ingår både de som tagit gymnasieexamen och de med studiebevis. Jämtlands län har en högre andel 20-åringar som genomgått gymnasial utbildning än i riket.

Den positiva utvecklingen från 2015 i Jämtlands län att fler elever når gymnasial utbildning kan bero på att det varit en ökad förståelse för elevers lärande på individ, grupp och organisationsnivå. Fokus på att elever genomgår utbildning med uppnådd gymnasieexamen är stark på lokal, regional och nationell nivå, en ständig dialog förs med olika aktörer för att öka genomströmningen.

Figur 6. Andel 20-åringar i Jämtlands län med gymnasial utbildning fördelat per kön

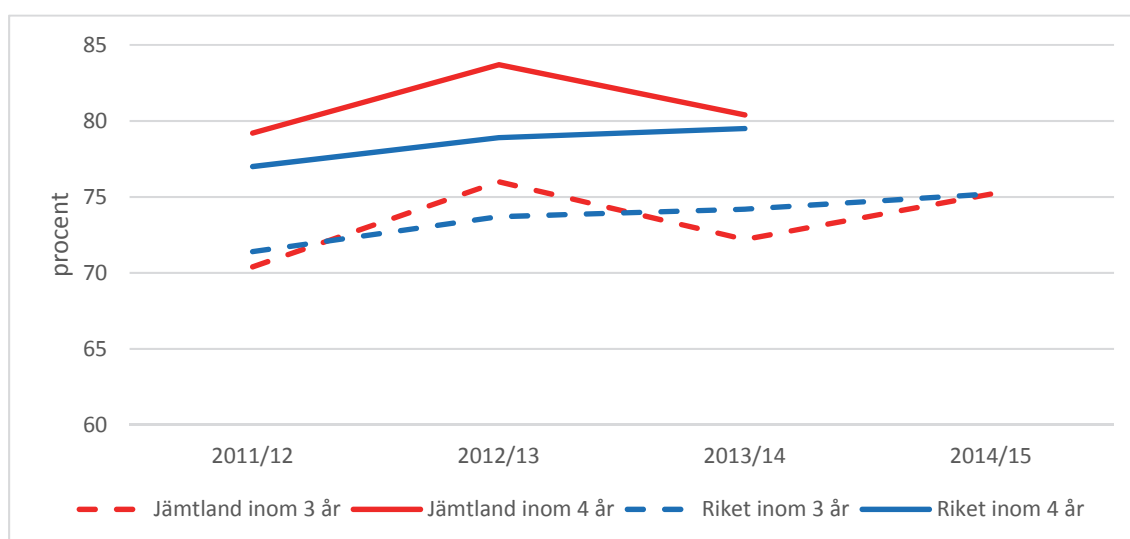

Källa: SCB. Mätperiod 31 december respektive år.

Ovanstående diagram visar 20-åringar som gått gymnasial utbildning i Jämtlands län, uppdelat på kön åren 2001-2016. I siffrorna ingår både de som tagit gymnasieexamen och de med studiebevis.

Utvecklingen det senaste året är att fler kvinnor än män har gymnasial utbildning, det har skett en förändring det senaste året. Kvinnor har generellt sett en högre utbildningsnivå än män. Kvinnor går oftare vidare till högre studier än män.

Figur 7. Andel elever som slutfört gymnasiet med examen efter startläsår

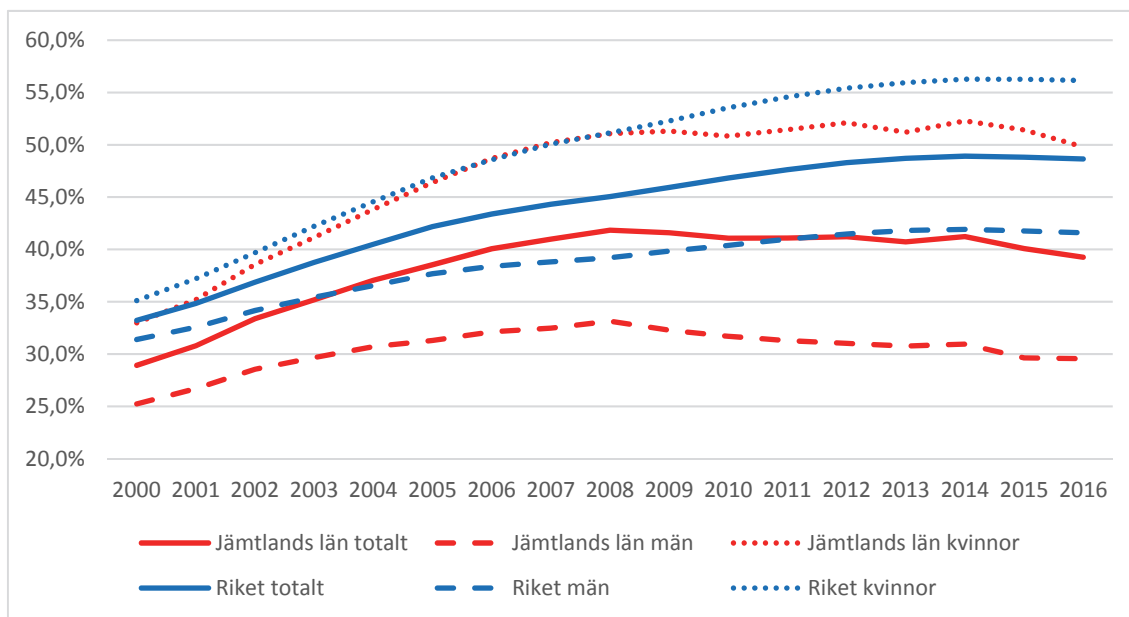
Källa: SIRIS, Skolverket.

Mätningen startade 2011 i och med införandet av LGR-11.

I länet är det 75 % som slutfört gymnasiet med examen efter 3 år. Av de 25 % som inte tar gymnasieexamen finns det 4,8 % som har ett studiebevis. I denna grupp är det 20 % som varken har gymnasieexamen eller studiebevis. 209 ungdomar/elever saknade examen eller studiebevis läsåret 2014/2015.

Mål 8. Fler i högre utbildning

Figur 8. Andel personer 30-34 år med högre utbildning i Jämtlands län och riket

Källa: Utbildningsregistret, SCB

Ovanstående diagram visar andelen av 30-34 åringar i Jämtlands län och i riket som har en högre utbildning, fördelade på kön under åren 2000-2016. Med högre utbildning avses här eftergymnasial utbildning.

År 2016 var andelen personer 30-34 år i Jämtlands län med högre utbildning 39,3 %, vilket är 9 % lägre jämfört med riksgenomsnittet på 48,6 %.

Kvinnor har generellt sett en högre utbildningsnivå än män. År 2016 hade 49,8 % av de 30-34 åringa kvinnorna i Jämtlands län en högre utbildning. Motsvarande siffra för männen var 29,6 %. På riksnivå var skillnaden mellan kvinnor (56,1) och andelen högutbildade män (41,6) hög, men inte lika markant som i Jämtlands län. Det kan dock konstateras att andelen högutbildade kvinnor i länet sjunkit något de senaste åren.

Det kan också konstateras att det är ungefär lika stor andel män som kvinnor som har en gymnasieexamen vid 20 års ålder, men att det är fler kvinnor som väljer att studera vidare. Detta framgår också av bland annat Skolverkets rapport om vad ungdomar gör efter gymnasieskolan. Den visar att valet av yrkesförberedande utbildningar, som läses oftare av unga män, leder till en tidigare etablering på arbetsmarknaden. Den visar också att kvinnorna, som oftare väljer studieförberedande utbildningar, ofta fortsätter på universitet eller högskola. Intressant är att de unga kvinnor som läst yrkesförberedande utbildningar i lägre grad är etablerade på arbetsmarknaden än män med samma utbildning.⁴

⁴ Skolverkets rapport. "Vad ungdomar gör efter gymnasieskolan- en registerstudie". 2014

Andelen högre utbildade bland 30-34 åringar ökar i hela landet, på riksnivå från 32,5 % år 2000, till 48,6 % år 2016. I Jämtlands län var motsvarande utveckling från 28,8 % till 39,3 %. Sedan år 2008 har dock andelen med högre utbildning minskat en aning i Jämtlands län, till skillnad mot i riket som helhet där ökningen fortsatt.

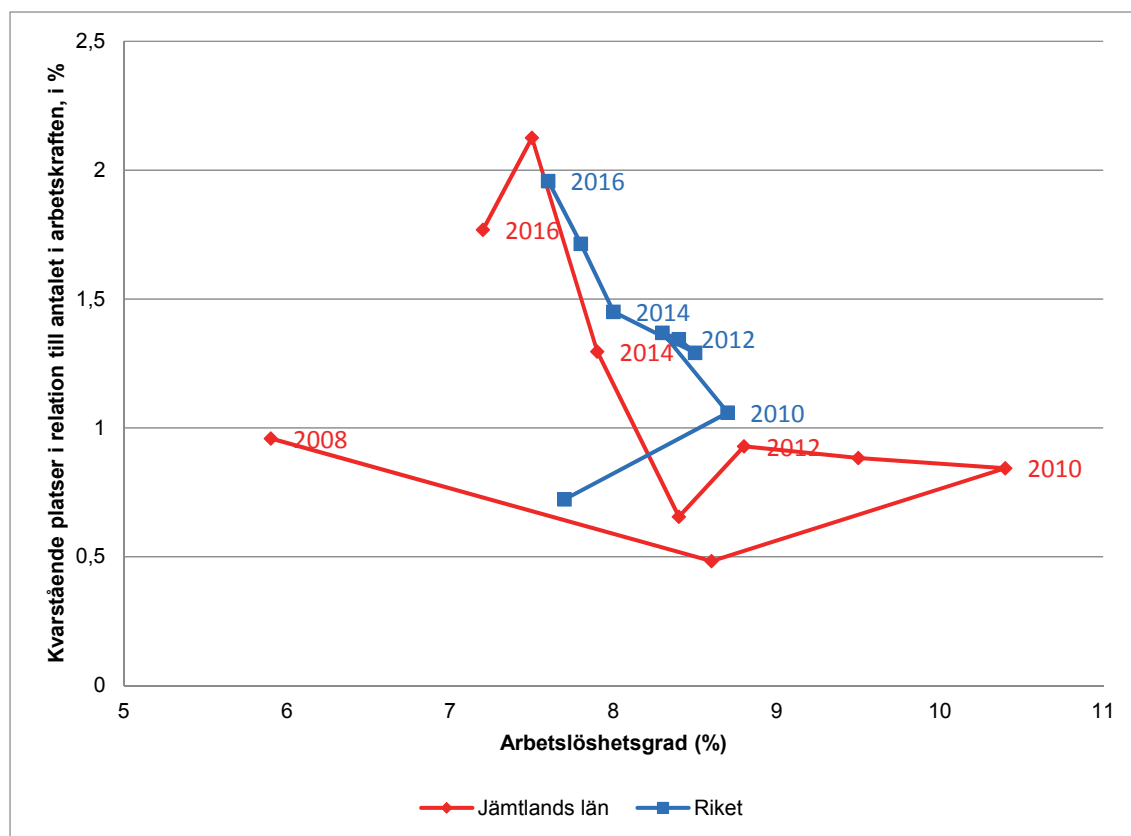
Skillnaderna inom länet är också markanta där Östersund sticker ut med en större andel högutbildade än i övriga kommuner i länet.

Mål 9. Näringslivsanpassade utbildningar

Det är en utmaning att mäta hur pass näringslivsanpassade utbildningarna i regionen är. Ett sätt är att studera hur matchningen mellan utbud och efterfrågan av kompetensen ser ut hos arbetskraften.

Relationen mellan arbetslösheten och vakansgraden, d.v.s. kvarstående platser i relation till antalet i arbetskraften, har som syfte att visa på effektiviteten på arbetsmarknaden. I idealfallet bör lediga platser kunna matchas av den tillgängliga arbetskraften. Med andra ord bör arbetslösheten sjunka då vakansgraden ökar. Däremot om arbetslösheten ökar eller står kvar tyder det på att utbudet av kompetens inte motsvarar det som efterfrågas.

Figur 9. Kvarstående lediga platser på arbetsförmedlingen i relation till arbetslösheten

Källa: Rams, Matchningsindikatorer, Arbetsförmedling. Bearbetning region Jämtland Härjedalen.

År 2008 var andelen kvarstående platser nästan 1 % av antalet personer i arbetskraften samtidigt som arbetslöshetsgraden låg på 5,9 % av arbetskraften. Mellan 2008 och 2012 var vakanstalet i Jämtlands län relativt oförändrat samtidigt som arbetslöshetsgraden ökade kraftigt mellan 2008 och 2010. På riksnivå har utvecklingen efter 2009 varit mer stabil. Mellan 2013-2015 skedde en ökning av vakansgraden samtidigt som arbetslösheten sjönk, takten var dock inte samma. När vakansgraden ökar snabbare än arbetslösheten sjunker tyder det på att utbudet av kompetens inte motsvarat

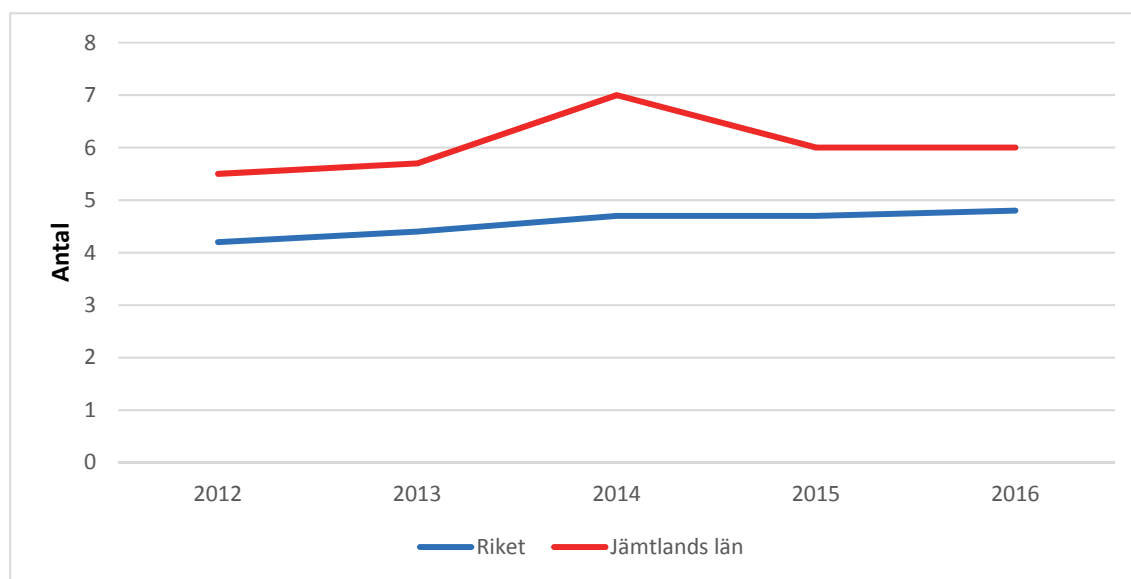
efterfrågan. Med andra ord har det funnits utmaningar i matchningen vilket bidrar till svårigheter i rekrytering.

Arbetsförmedlingens undersökningar bland arbetsgivare visar på ökade utmaningar i matchningen. Arbetskraften minskar och arbetsgivare har svårare att rekrytera rätt kompetens inom flera områden, bland annat inom vård och omsorg, utbildning, bygg och anläggning, industrin, teknik och IT mm.⁵

Ett relevant mått som SCB tagit fram är matchad förvärvsgrad, vilket visar på andelen som är sysselsatta och är matchade i förhållande till totala befolkningen mellan 20-64 år. I Jämtlands län var förvärvsgraden 2015 77,2 %, vilket är en minskning från 79,4 % 2013. Knappt 48 % av befolkningen var sysselsatta med matchande yrke och utbildning, jämfört med 58 % 2013. Skillnaden mellan förvärvsgraden och matchade förvärvsgraden tyder på att det finns de i arbetskraften vars utbildning inte är efterfrågad i samma utsträckning. Eftersom den matchade förvärvsgraden har sjunkit med hela 10 % de senaste åren, har detta förhållande dessutom kraftigt försämrats. Det framgår också att den matchade förvärvsgraden är högre för kvinnor än för män.

En utbildningsform som har en stark koppling till de behov som finns på arbetsmarknaden är yrkeshögskoleutbildningar (YH-utbildningar). För att bli beviljad att få driva en utbildning av Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) måste anordnaren visa att det finns ett tydligt behov av utbildningen, därmed är näringslivet starkt kopplat till framtagande av en utbildning. Uppföljningar gjorda av MYH visar att stora andelar får jobb efter utbildningarna.

Figur 10. Antalet ansökningar per plats i YH-utbildningar

Källa: Myndigheten för Yrkeshögskola.

Antalet startade utbildningsomgångar i YH-utbildningar i Jämtlands län har varierat mellan 6 och 9 under åren 2010-2016, vilket är ett av de lägsta antalen i riket. Jämförelsevis har det startat mellan 20 och 26 utbildningsomgångar i Västernorrland. Antalet platser i relation till folkmängd ger dock en annan bild. Antalet platser som kommer att avslutas mellan 2017-2024 per 10 000 invånare är 112 i

⁵ Arbetsmarknadsutsikterna i Jämtlands län 2018. Arbetsförmedlingens hemsida/statistik och publikationer/prognoser

Jämtlands län vilket är betydligt fler än i bland annat Västerbotten (65 platser), Dalarna (92) och Norrbotten (79). I Västernorrlands län är antalet 141 vilket är i nivå med Stockholms län (145).⁶

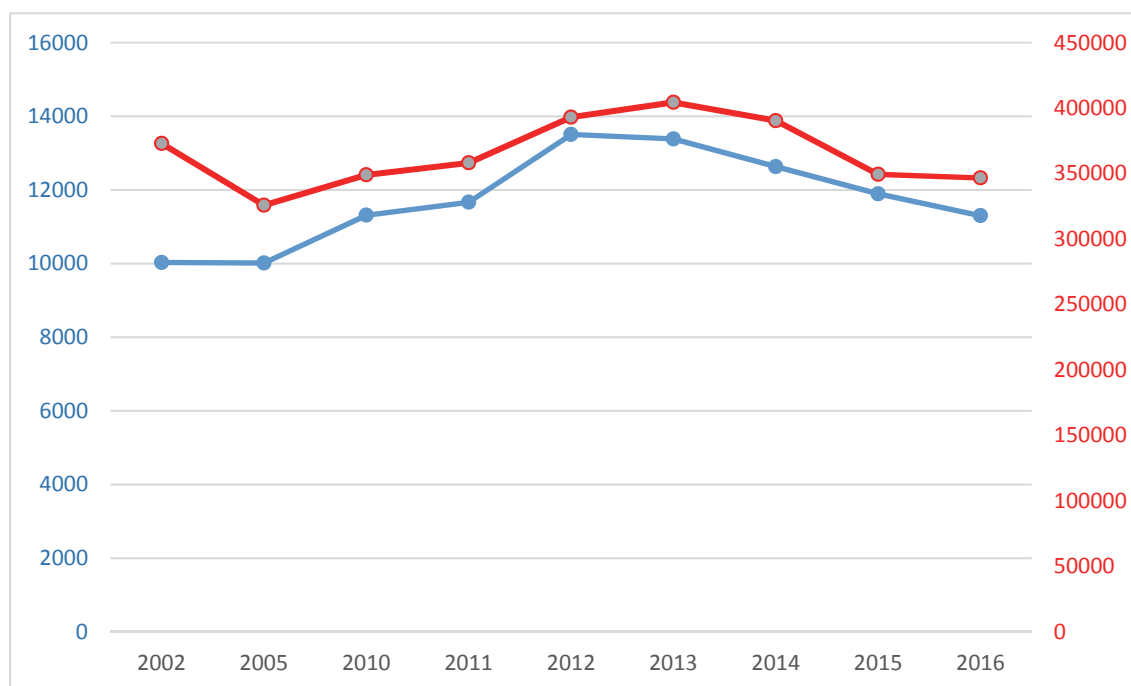
Söktrycket är högst på utbildningarna i Jämtlands län. År 2016 skickades 6 ansökningar in per utbildningsplats i länet medan genomsnittet i riket låg på 4,8. 90 % av ansökningarna var gjorda av kvinnor. Var fjärde kvinna beviljades 2016 en utbildningsplats i Jämtlands län medan motsvarande siffra för män var en av tre. Statistik avseende de olika utbildningsinriktningarna saknas på regional nivå.⁷

Mål 10. Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling

Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling är ett mål som är omöjligt att mäta utifrån ett individuellt perspektiv. Det finns statistik som täcker det formella lärandet i form av resultaten i gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Även statistik från yrkeshögskolan, folkhögskolorna och universitet och högskola ger en fingervisning om genomströmningen i det offentliga utbildningssystemet.

Personlig utveckling kan ses utifrån vad studieförbunden erbjuder och genomför. Det är en verksamhet som har ett utbud som riktar sig mer mot utveckling av människan än mot att tillgodose arbetslivets behov.

Figur 11. Antal arrangemang och deltagare inom Studieförbundens olika verksamheter

Källa: Folkbildningsrådet, SCB:s webbplats för studieförbundsstatistik.

Statistiken visar att antalet arrangemang och deltagare sjunkit något sedan 2013, men ändå ligger på samma nivå som 2010. Ur ett längre perspektiv är antalet arrangemang högre än 2002 och 2005.

Tanken på livslångt lärande vilar på flera principer: För det första att individens lärande inte är avslutat i ungdomsåren, utan fortgår under hela livet. För det andra att lärandet inte bara sker inom ramen för olika typer av formell utbildning, utan även i arbetslivet och i vardagen.

⁶ Myndigheten för Yrkeshögskola

⁷ Myndigheten för Yrkeshögskola

Människan har förmågan att lära livet ut. I den tanken ryms både lärande för individens utveckling dvs. det personliga och livslånga lärandet och lärande för arbete.

Analys

I Arbetsförmedlingens arbetsgivarundersökning under hösten 2017 uppgav bland annat 65 % av de offentliga arbetsgivarna att de hade svårt att hitta rätt kompetens. Runt 6 100 personer kommer att nå pensionsåldern under närmaste fem åren, det dubbla under de kommande tio åren vilket är drygt 20 % av arbetskraften. Brist på rätt arbetskraft är hög både inom privat och offentlig sektor.⁸

De som saknar gymnasieutbildning är en utsatt grupp som inte blir matchningsbara till de allt fler jobb med ökade krav på längre utbildning samtidigt som antalet enklare inskolningsjobb blir färre. Redovisade bristyrken i Arbetsförmedlingens undersökning visar att det både handlar om yrken med krav på högskoleutbildning och yrken med krav på gymnasial yrkeskompetens. Det handlar inte alltid om stora volymer, utan även om enstaka nyckelkompetenser. De stora utmaningarna inom kompetensförsörjningen kommer att ligga i matchningen mellan utbudet och efterfrågan av kompetens.⁹

Jämtlands län följer riksnivån när det gäller andelen som avslutar en gymnasieutbildning inom 3 eller 4 år efter påbörjad utbildning. Andelen 20- åringar som har en gymnasieexamen är högre i Jämtlands län än i riket. Det innebär ändå att var fjärde 20- åring inte har uppnått gymnasieexamen i länet. Risken är stor att flera av dessa inte är anställningsbara på de lediga jobb som finns. En del av dessa är utrikesfödda ungdomar där det krävs mer tid för att klara gymnasieexamen. Även om andelen 20 åringar med en gymnasial utbildning är högre i Jämtlands län än riket, gör de demografiska utmaningarna med minskande antal i arbetsförålder (16-64 år) samt stora pensionsavgångar, att varenda person blir viktig när det handlar om kompetensförsörjning.

Andelen 30-34 år med en högskoleutbildning är betydligt lägre i Jämtlands län än riksgenomsnittet och utvecklingen visar på att andelen sjunker. Samtidigt har länet en av de lägsta andelarna som påbörjat en högskoleutbildning inom tre år efter en avslutad gymnasieutbildning. Kvinnorna påbörjar i större utsträckning än män en högre utbildning inom tre år. Trenden är att andelen sjunker. Skillnaden mellan Jämtlands län och riket är inte lika stor då man ser på andelen högskolenybjörjare per 1000 invånare (18-64 år), 7 % respektive 8 %.¹⁰ Det tyder på att personer bosatta i länet skulle påbörja högre studier något senare. Hälften av nybörjarna för högskolestudier påbörjar en utbildning i ett annat universitet eller högskola än Mittuniversitetet.¹¹ Utifrån kompetensförsörjning tyder utvecklingen på att utbudet av personer med högre utbildning skulle minska vilket i så fall kommer att skapa ytterligare utmaningar i rekrytering av arbetskraft med högre utbildning.

Statistiken kring matchning tyder på ökade utmaningar vilket även arbetsförmedlingens analyser gör. Andelen av befolkningen som arbetar med något som de har matchande utbildning till minskar. Söktrycket på YH- utbildningar är högt i länet samtidigt som antalet utbildningar är förhållandevis lågt. Fördelen med YH-utbildningarna är kravet av arbetsmarknadens påvisade behov för att utbildning ska bli beviljad, vilket i sin tur ger goda resultat på matchad anställning efter avslutade studier.

⁸ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2017 Jämtlands län. Arbetsförmedlingen

⁹ Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2017 Jämtlands län. Arbetsförmedlingen

¹⁰ www.regionfakta.com se utbildning

¹¹ Universitetskanslersämbetet, se statistik kring regional rekrytering

Globaliseringen och den demografiska utvecklingen i länet är utmaningar som innebär behov av flexibla utbildningssystem med såväl bredd som spets samt möjlighet för individen till ständig personlig utveckling och en yrkeskompetens som svarar mot arbetsmarknadens behov.

I diskussionen om lärandet i regionen är det viktigt att det vi gör är smart, hållbart och att alla omfattas av arbetet. Dessa begrepp är grundläggande i EU-strategin för utveckling och tillväxt EU 2020.

Smart innebär satsningar på forskning, utveckling och innovationer samt en höjd kompetensnivå i regionen så att fler utbildar sig på en högre nivå. Ökat kunskapsinnehåll för de varor och tjänster som produceras i regionen innebär bättre konkurrenskraft.

Hållbart betyder en god infrastruktur för det livslånga lärandet med bra skolor för våra barn och ungdomar samt återkommande möjligheter för vuxna till lärande genom vuxenutbildning, folkbildning och Lärcentra.

För alla innebär att stor vikt ska läggas för att stödja utsatta gruppers situation: arbetslösa, människor med funktionsvariationer, invandrare. Tidiga insatser i ungdomsskolan är viktiga.

Framgångsfaktorer för länet är:

- Samordna och utveckla resurserna för mobilitet och utbyten med andra länder av elever och personal i länets hela utbildningssystem.
- Utveckla efterfrågade utbildningar inom vuxenutbildningen, yrkeshögskolan och universitet för att stödja arbetslivets och individens behov.
- Utveckla resfria utbildningar för att tillgodose alla invånare i ett glest befolkat län.
- Insatser för att öka antalet elever att bli behöriga till gymnasieskolan, minska antalet omval, fjärde år och avhopp i gymnasieskolan.
- Utveckla studie- och yrkesvägledning för att arbetslivets behov och individens intresseval stämmer bättre överens.
- Tillvarata nyanländas kunskap och kompetens genom utveckling av utbildningar som främjar både kunskaps- och språkutveckling. Utveckla metoder för validering.

RESURSSNÅLARE OCH EFFEKTIVARE

Övergripande Mål 2030

- En säker, uthållig och hållbar energitillförsel för länets företag och hushåll. Ingen uranbrytning i Jämtlands län
- Hög energieffektivitet inom boende/byggnader, kommunikationer och industri
- Ledande nettoexportör av förnybar energi i landet genom ökad produktion
- Transporter, industri och värme i länet oberoende av fossil energi
- Kraftfullt arbete inom alla samhällssektorer för att hantera klimatförändringar
- Värden från länets naturresurser bör återföras till bygden

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 11. En säker, uthållig och hållbar energitillförsel

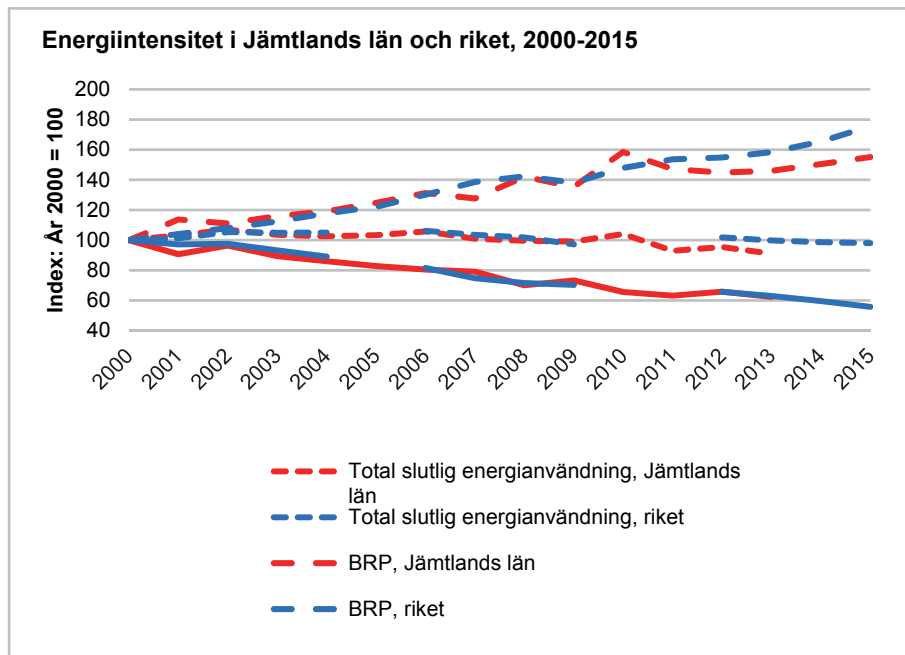
En säker, uthållig och hållbar energitillförsel är en förutsättning för att locka nya företag till länet. Motsatsen, en osäker energitillförsel, kan på samma sätt ha en avskräckande effekt på nyetableringar. Ett sätt att mäta detta är SAIDI (System Average Interruption Duration Index), som anger medeltid för strömavbrott i minuter per år och kund, d.v.s. den totala avbrottstiden delat med det totala antalet kunder.

I stort är leveranssäkerheten i Sverige god. Glesbygdsnät drabbas av fler avbrott än blandade nät och tätortsnät, mycket beroende på en högre andel oisolerad luftledning som i större utsträckning påverkas av yttre omständigheter. Till övervägande del är leveranssäkerheten i Jämtlands län god med mindre än 60 minuters avbrottstid hos medelkunden i två av kommunerna (Åre och Östersund) och 60-120 minuters avbrottstid i tre kommuner (Krokom, Berg och Härjedalen). Högre leveranssäkerhet finns dock i andra delar av länet med 2-3 timmars avbrottstid (Ragunda) och mer än 5 timmars avbrottstid (Strömsund).¹²

¹² Leveranssäkerhet i Sveriges elnät 2016 – Statistik och analys av elavbrott Energimarknadsinspektionens rapport Ei R2017:11

Mål 12. Hög energieffektivitet inom alla områden

Figur 12. Energiintensitet i Jämtlands län och riket åren 2000-2015

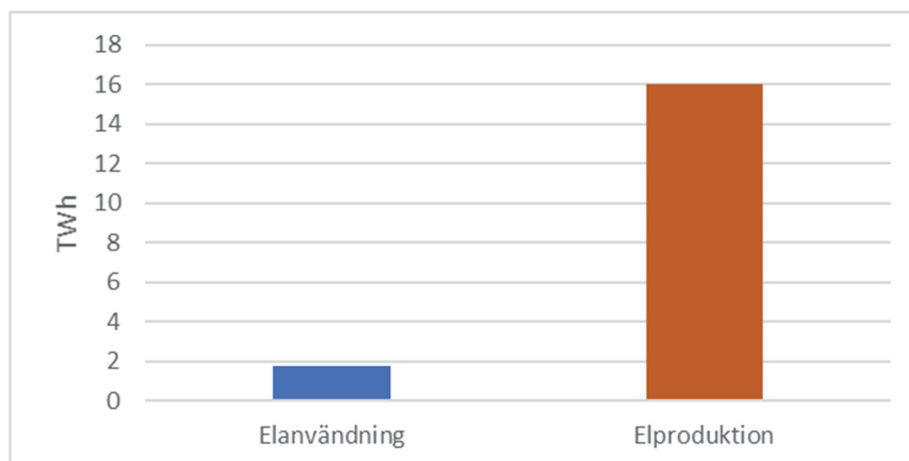
Luckor i statistiken p.g.a. sekretess

Källa: SCB (under Energi samt Nationalräkenskaper) Bearbetning Nordregio och Region Jämtland Härjedalen.

Energieffektivitet mäts här som energiintensitet, d.v.s. förhållandet mellan energianvändningen (MWh) och bruttoregionalproduktionen (BRP). En hög energiintensitet indikerar en hög kostnad för att med hjälp av energi skapa nyttigheter som ger ökad BRP. Medan en låg intensitet indikerar en lägre kostnad för att med energi skapa nyttigheter som ökar BRP. Sedan år 2000 har samtliga län haft en minskad energiintensitet. I Jämtlands län minskade energiintensiteten med 38 % från år 2000 till år 2013, därefter finns inga kompletta uppgifter för Jämtlands län.

Mål 13. Ledande nettoexportör av förnybar energi i landet genom ökad produktion

Figur 13. Elproduktion och elkonsumtion i TWh 2016

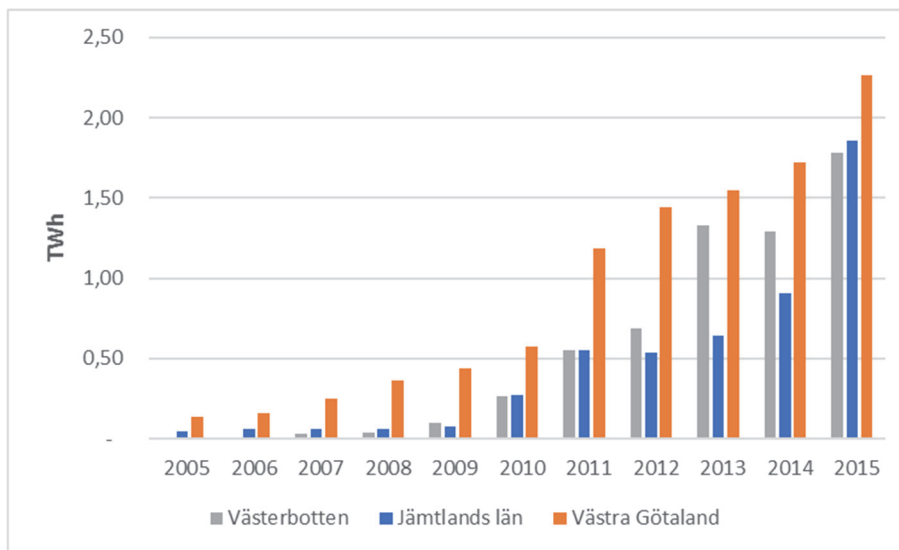
Källa: Region Jämtland Härjedalen/Energikontoret.

Jämtlands län har tack vare vattenkraften en mycket stor elproduktion, precis som Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands län. Även Uppsala, Hallands och Kalmar län har stor elproduktion, i deras fall på grund av de kärnkraftverk som finns i respektive län.

Jämtlands län har en förhållandevis liten elkonsumtion beroende på få energiintensiva industrier i länet. Elkonsumtionen har dock ökat under senare år. År 2016 hade den samlade elanvändningen i länet ökat med 8 % jämfört med år 2014.

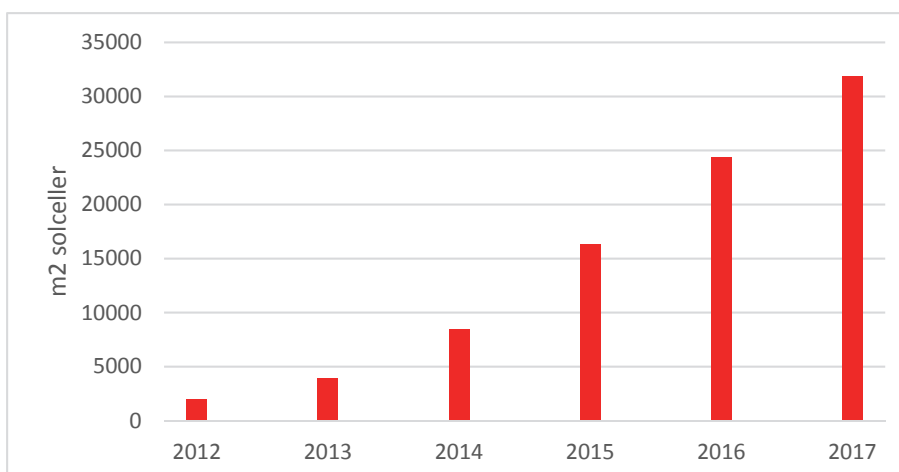
Jämtlands län har avancerat till näst största producent av vindkraftsel efter Västra Götaland. Jämtlands län ligger på plats fyra av Sveriges län när det gäller installerad effekt vindkraftverk. År 2015 producerades knappt 1,9 TWh vindkraftsel, vilket motsvarar 11 % att landets totala produktion.

Figur 14. Vindkraft i Jämtlands län och två andra län åren 2005-2015, total produktion

Källa: Elforsk och Energimyndighetens årliga rapport om Elcertifikatsystemet samt Elcertifikatsystemets databas och egna beräkningar.

Figur 15. Solcellsutveckling i Jämtlands län

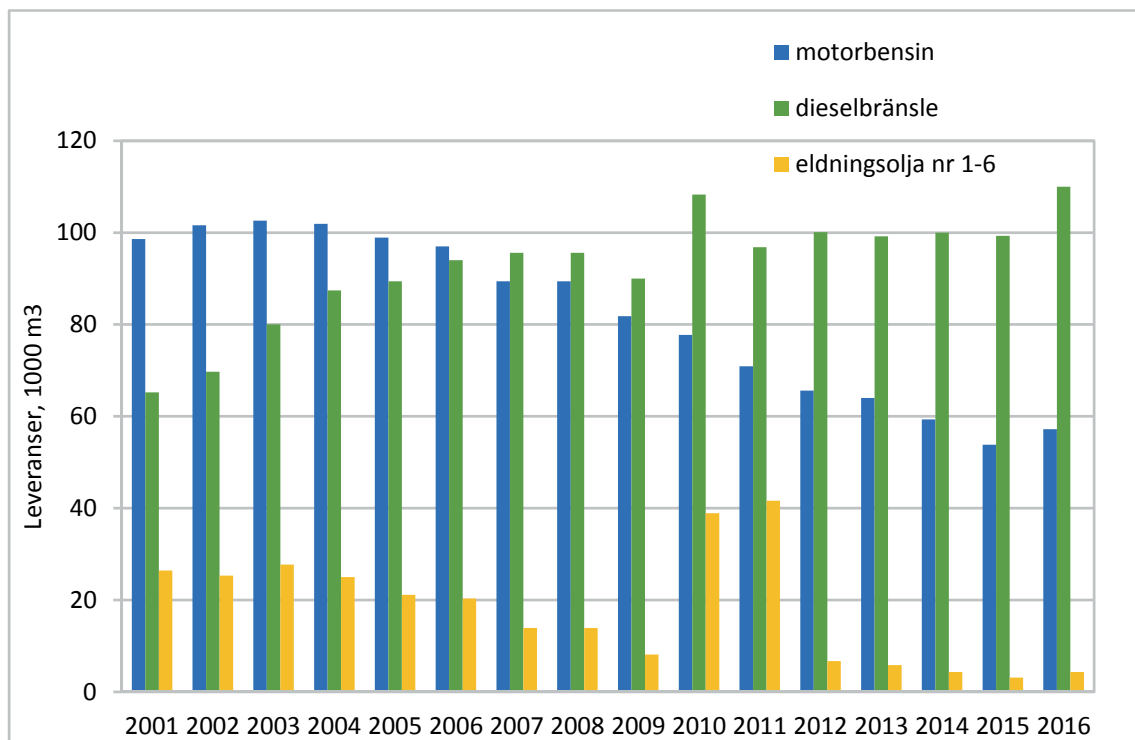

Källa: Region Jämtland Härjedalen Energikontoret. Siffrorna avseende år 2017 avser per 2017-07-31.

Produktionen av förnybar el i form av solceller är tydligt växande, vilket framgår av figur 15 ovan som visar areal solcellsanläggning.

Mål 14. Transporter, industri och värme i länet oberoende av fossil energi

Figur 16. Leveranser av motorbensin, dieselbränsle och eldningsolja till slutgiltiga förbrukare i Jämtlands län

Källa: SCB.

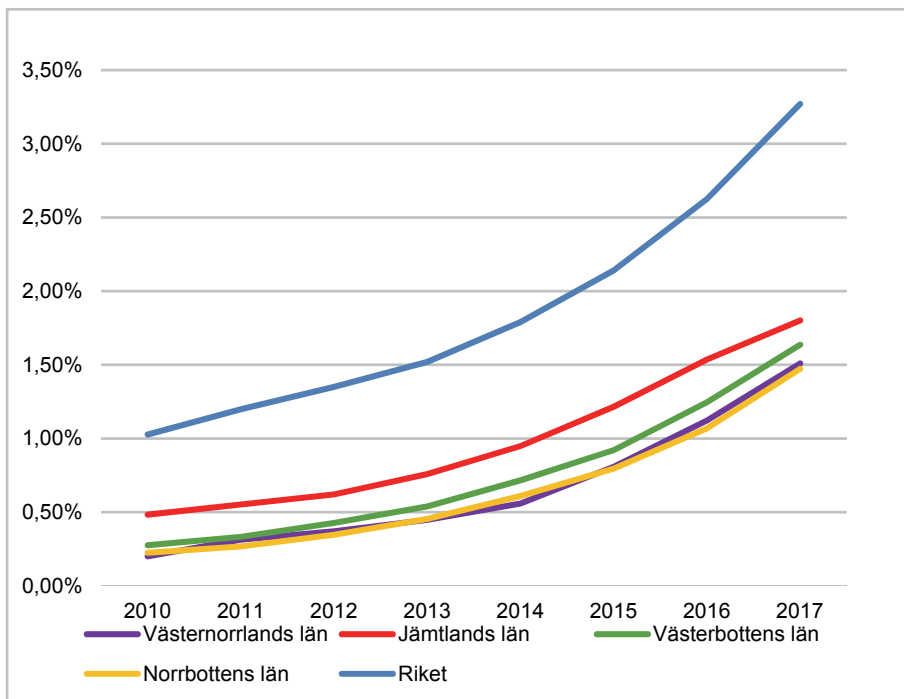
Den övergripande trenden under perioden 2001-2016 är en minskning av leveranserna av motorbensin och en ökning av leveranserna av dieselbränsle, med de högsta leveranserna av dieselbränsle år 2016. Leveranserna av dieselbränsle har sedan 2007 varit större än motorbensin. Leveranserna av motorbensin ökade dock under år 2016 för första gången sedan 2008.¹³

Leveranserna av eldningsolja är den minsta jämfört med andra energislag. De ovanligt höga värdena för åren 2010 och 2011 i figur 16 ovan kan härledas till felaktiga datavärden.¹⁴

¹³ SCB. Leveranser av motorbensin, dieselbränsle, etanol och eldningsolja till slutgiltiga förbrukare, 1000 m³ efter region. År 2001-2016.

¹⁴ Ett företag utanför länet, som förbrukade mycket eldningsolja, har under åren 2010 och 2011 haft fakturaadress i Strömsunds kommun, vilket påverkade utfallet för länet på ett sätt som inte motsvaras av verkligheten (källa: Region Jämtland Härjedalen, Energikontoret).

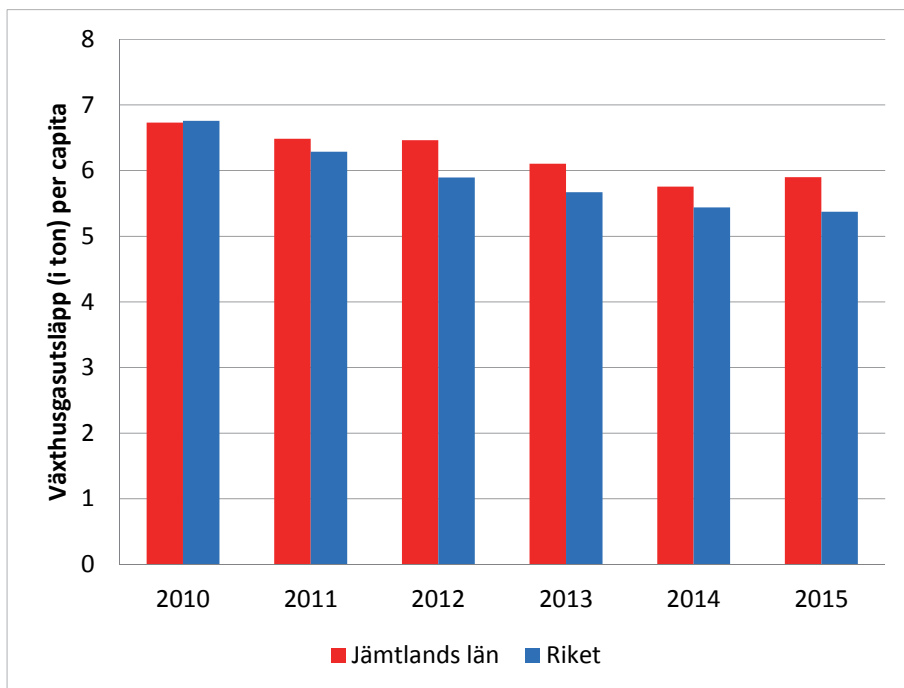
Figur 17. Antal fordon med förnybart drivmedel som andel av alla 2010-2017

Källa: Trafikanalys.

Den procentuella andelen fordon som drivs med förnybara drivmedel ökade under perioden 2010-2017.¹⁵ Av de nordliga länen har Jämtlands län högst andel fordon med förnybara drivmedel men ligger klart under riksgenomsnittet (figur 17).

Figur 18. Växthusgasutsläpp (i ton) per capita 2011-2015

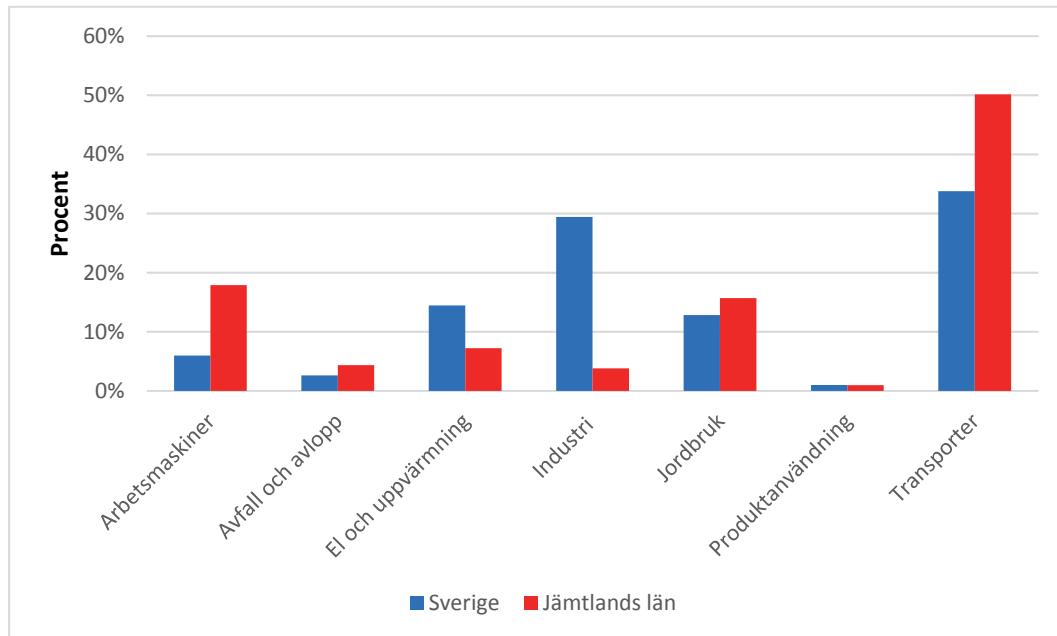
Källa: RUS/Naturvårdsverket, SCB.

¹⁵ Trafikanalys. Fordon i län och kommuner 2017, 2016, 2015, 2014, 2013, 2012, 2011, 2010.

Under mätperioden 1995-2015 har växthusgasutsläppen mätt i ton i Sverige aldrig varit lägre än under år 2015.

I Jämtlands län har utsläppen av växthusgaser minskat kontinuerligt i förhållande till tidigare mätår sedan år 2000, men ökade under år 2015.

Figur 19. Växthusgasutsläpp i Sverige och Jämtlands län per sektor 2015

Källa: RUS/Naturvårdsverket.

Betydelsen av transportsektorn för växthusgasutsläppen i Jämtland framgår av figur 19 ovan. Transportsektorn står för hela 50 % av växthusgasutsläppen i Jämtlands län. Ingen annan sektor i länet når över 20 %. Utöver transportsektorn ska noteras sektorn arbetsmaskiner som i länet står för 19 % av utsläppen och dessutom ökade utsläppen under år 2015. Sektorn arbetsmaskiner står för en betydligt större del av utsläppen än nationellt, dels för att andra sektorer såsom industri står för en mindre andel i länet, men också för att Jämtlands län är ett landsbygds-län med hög användning av jordbruks- och skogsbruksmaskiner, fyrhjulingar med mera.

Mål 15. Kraftfullt arbete inom alla samhällssektorer för att hantera klimatförändringar

Inom ramen för Klimatråd Jämtlands län, ett samarbete som leds av Länsstyrelsen och Region Jämtland Härjedalen, drivs frågor kring energiomställning och klimatanpassning tillsammans med en lång rad intressenter. Rådet bildades hösten 2015 med uppgift att medverka i utformningen och förankringen av det övergripande regionala klimatarbetet. Kommunernas roll i arbetet med att anpassa och skapa ett robust samhälle i ett förändrat klimat är av stor betydelse. För att underlätta detta arbete startades hösten 2016 en samordningsgrupp för kommunalt arbete kring klimatanpassning. Gruppen har bildats för att öka kunskapen kring hur kommunerna kan inkludera klimatanpassning i sina ordinarie ansvarsområden samt att tillsammans med berörda aktörer planera för framtida arbete och åtgärder.

Analys

Enligt såväl den Regionala utvecklingsstrategin som Klimatstrategin för Jämtlands län ska länet år 2030 vara en fossilbränslefri region och nationellt en ledande exportör av förnybar energi.

Ledande exportör av förnybar energi genom ökad produktion

Länet är redan nu en stor nettoexportör av förnybar energi, i huvudsak i form av el från vattenkraft. Export av förnybar energi är ett sätt att bidra till begränsad klimatpåverkan genom minskade växthusgasutsläpp. Det förutsätts förstås att den energi som vi exporterar ersätter fossil energi vilket är svårare att styra över.

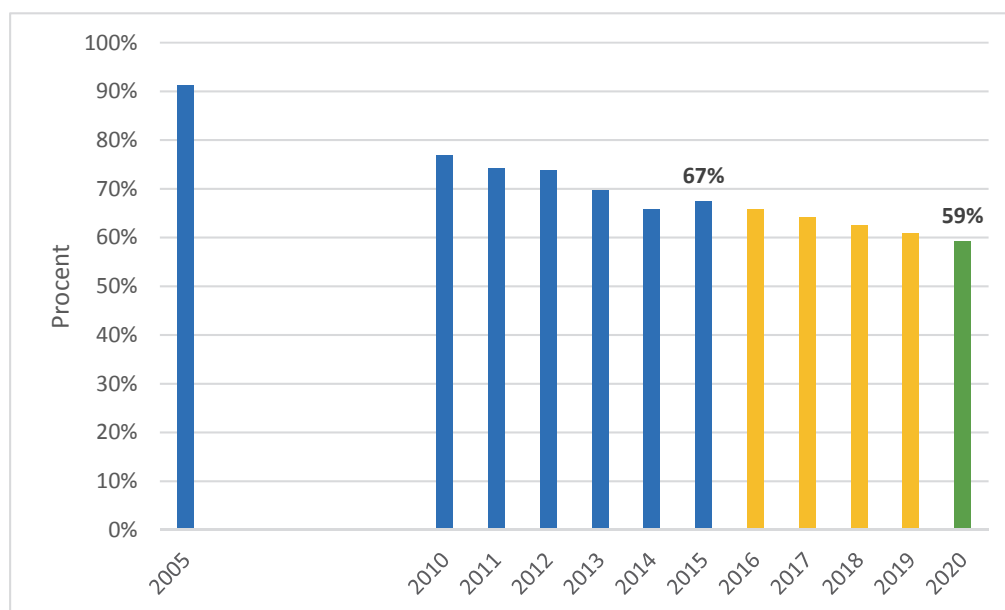
Utöver vattenkraften, som i dagsläget är fullt utbyggd utifrån givna ramar, ökar produktionen av el från vindkraft i länet varje år. En full utbyggnad av utpekade områden för vindkraft i kommunernas översiktsplaner visar en möjlig elproduktion av cirka 8-9 TWh per år vilket motsvarar nästan 50 % av det nationella planeringsmålet för landbaserad vindkraft. Utbyggnaden av vindkraft står dock inför en del utmaningar vad gäller bland annat finansiering och långa leveranstider på vindkraftverk. Det finns även målkonflikter kring påverkan på landskap och de näringar som kan vara beroende av vissa markområden som utpekats som intressanta för vindkraft. Produktionen av vindkraftsel fördubblades under 2015, från 0,9 TWh till 1,8TWh. Uppskattat utifrån vilka vindkraftparker som byggs nu så bör målet 3 TWh produktion av vindkraftsel år 2020 kunna nås.

Utöver vattenkraft och vindkraft produceras el och värme även från biomassa och biogas. Dessutom ökar antalet installerade solelanläggningar i länet, även om de fortfarande står för en liten del av den totala elproduktionen i länet. Information från de kommunala energirådgivarna, projektinitiativ som "Solelbilar", sjunkande priser för solceller, samt det stöd som kan fås för solcellinstallationer har bidragit till ökat intresse för solcellsanläggningar hos privatpersoner och organisationer. Antalet solcellsanläggningar fortsatte öka kraftigt under 2017, och i augusti 2017 fanns cirka 31 900 m² solceller i länet. Målsättningen som formulerats i länets Klimatstrategi, 1 m² solcell per invånare i Jämtlands län, bör kunna nås år 2020.

Halverade utsläpp 2020 och fossilbränslefritt 2030

Länets målsättning är att utsläppen av växthusgaser ska minska med 50 % från år 1990 till år 2020. För att detta ska lyckas måste framgångsrika insatser inom transportsektorn genomföras under de kommande åren. Nedan visas två diagram som illustrerar utsläppen per sektor och år respektive de totala utsläppen år för år och trenden till år 2020.

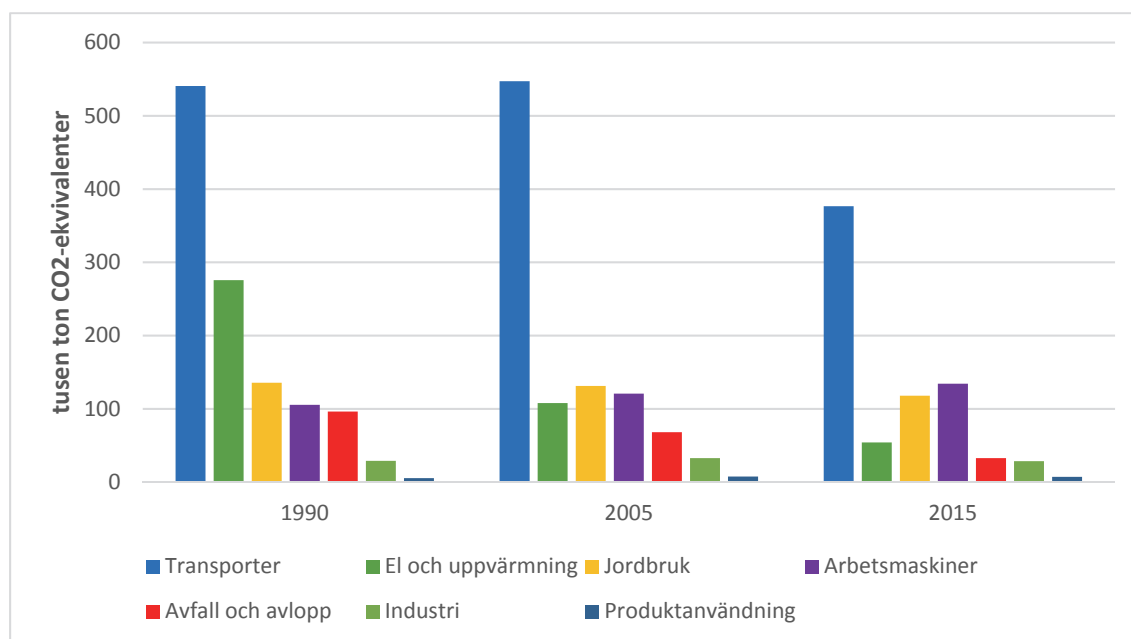
Figur 20. Utsläppen i Jämtlands län per capita jämfört med 1990

Källa RUS/SCB.

Utsläppssiffror finns till och med år 2015. Åren därefter i figur 20 ovan avser en prognos utifrån om en genomsnittlig utsläppsminskning om 2,5 procentenheter per år under perioden 2010-2015.

Figur 21. Utsläpp av växthusgaser per sektor i Jämtlands län under några år

Källa *RUS/SCB*.

I Jämtlands län har utsläppen minskat med 33 % per capita mellan år 1990 och år 2015. Minskningen sedan år 2000 är 28 %. Efter att utsläppen minskat under en följd av år så ökade dock utsläppen per capita med 2,5 %. Det senaste utsläppssiffrorna visar att målet är svårt att nå. Ett kraftfullt arbete krävs för att nå målet 2020. De största utsläppskällorna av växthusgaser i länet var år 2015 transporter (50 %), arbetsmaskiner (18 %), jordbruk (16 %), och energiförsörjning (7 %). Fortsatt omställning inom transportsektorn är därför avgörande för att nå målet. En omställning till gång, cykel och kollektivtrafik och samåkning där så är möjligt är ett sätt att minska utsläppen per capita. För detta krävs såväl insatser för ett ändrat beteende som fysiska åtgärder i form av cykelvägar (i bland annat Länstransportplaner) och att nya bostadsområden planeras så att ett hållbart resande är möjligt.

När det gäller fjärrtågtrafiken, både för länsinvånarna och för besöksnäringen, är det viktigt att säkerställa att turtäthet och tider inte försämras utan förbättras för att kunna erbjuda hållbara transporter till och från länet. Regeringens beslut att SJ ska bedriva nattågstrafik året om till länet från juni 2018 är positivt ur den aspekten. Swedavias strävan efter att kunna erbjuda bioflygbränsle för inrikesflyg till och från Östersund är också positivt.

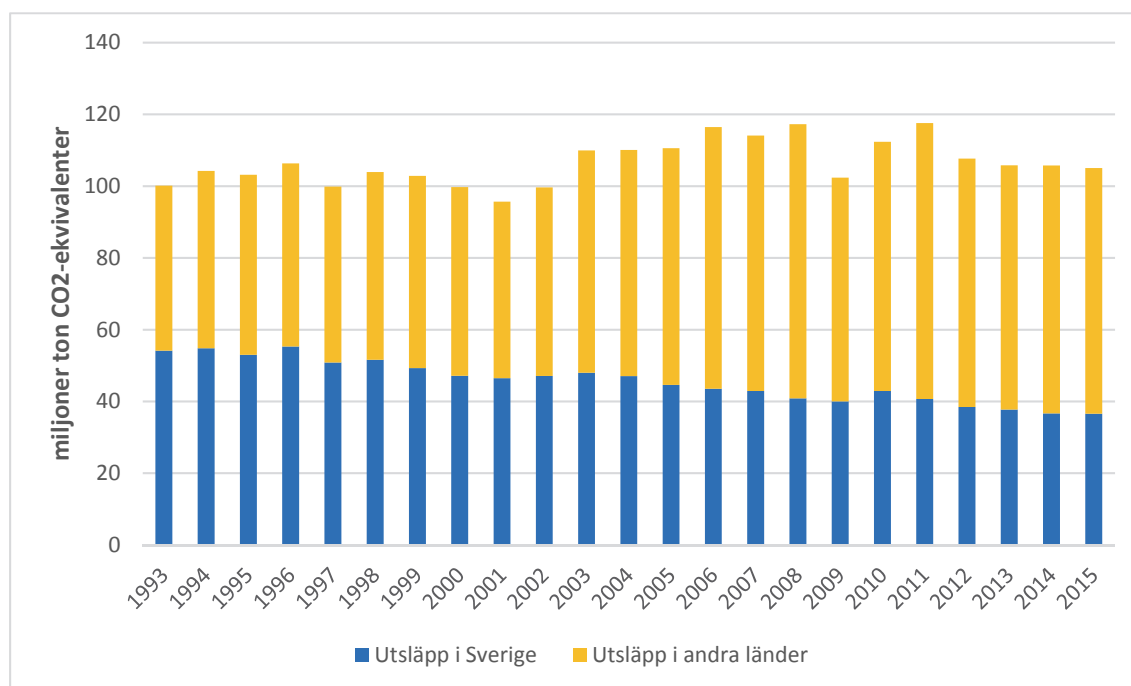
Vad gäller en omställning från fossilbränsle drivna fordon till laddbara fordon, så har en kraftig satsning skett på laddinfrastruktur (genom t ex Green Highway, Östersunds kommun, BTEA mm). Fortsatta satsningar via Klimatklivet är ett sätt att öka antalet laddstationer i länet och på så sätt möjliggöra laddbara fordon i hela länet.

Ökad inblandning av förnybara drivmedel krävs också, eftersom den stora volymen fordon är just diesel och bensin, och möjligheten till det är god eftersom det finns alternativ som HVO. Det är dock viktigt att titta på dessa icke-fossila bränslenas livscykelanalys, så att de inte är tillverkade av palmolja eller liknande med andra negativa effekter.

Konsumtionens miljö- och klimatpåverkan

I Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen år 2015¹⁶ utpekades hållbar konsumtion som en nyckel för att vi ska kunna nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen. De inhemska klimatpåverkande utsläppen minskar, men istället sker en export av våra utsläpp till andra länder. En stor del av utsläppen är kopplade till vår köttkonsumtion och till transporter. Som framgår av figur 22 nedan har utsläppen från svensk konsumtion som sker i andra länder ökat med 47 % från 1993 till 2014. Under samma tjugoförårsperiod har de inhemska utsläppen i Sverige som orsakats av konsumtion, minskat med 32 %. Vi har på det viset exporterat en del av vår klimatpåverkan. Att utsläppen minskar i Sverige är positivt, men inte om det endast beror på att produktion flyttat utanför landet och utsläppen där är lika stora eller större än de var tidigare.

Figur 22. Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser i Sverige

Källa. Naturvårdsverket¹⁷

Utsläppen sker såväl i Sverige som utomlands. Figuren ovan visar att Sveriges totala utsläpp knappt minskar, även om utsläppen inom landets gränser har minskat. Slutlig användning i Sverige inkluderar, förutom hushållens och offentlig konsumtion även bruttoinvesteringar, såsom investeringar i byggnader, maskiner, boskap och värdeföremål.

Den offentligt finansierade verksamheten i form av sjukvård, skolor, transporter, byggen, försvar med mera utgör en stor del av den svenska ekonomin och bidrar till 34 % av den totala konsumtionens utsläpp av klimatgaser. I det perspektivet är det viktigt att ställa ambitiösa miljökrav i samband med upphandlingar för att stimulera marknaden att utveckla och erbjuda mer miljöanpassade varor, produkter och tjänster. Miljöbelastningen minskar samtidigt som företagen stimuleras till att utveckla nya produkter och tjänster som kan säljas på nya marknader.

¹⁶ www.miljomal.se/fu

¹⁷ Naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-konsumtionsbaserade-utslapp-Sverige-och-andra-lander/

Kraftfullt arbete inom alla samhällssektorer för att hantera klimatförändringar

Klimatanpassning är det sammanfattande namnet för de åtgärder vi behöver genomföra för att säkerställa olika viktiga samhällsfunktioner i ett förändrat klimat. Detta arbete sker idag på en mängd olika samhällsnivåer och inom olika sektorer. Kommuner, centrala myndigheter, företag inom de areella näringarna, besöksnäringen, energi och transportsektorn berörs på flera olika sätt av klimatförändringarna.

Behovet av anpassning är inte längre en fråga om "när" utan snarare om "hur" vi måste arbeta för att minska eller undvika risker för samhället och miljön. Samarbetet mellan kommunerna är avgörande för att lyckas med klimatanpassning. Detta innebär bland annat att det samordningsuppdrag som regeringen gett Länsstyrelsen är extra viktigt. Bland annat har resurserna för GIS-samordnare stärkts och resurser finns nu tillgängliga som stöd för kommunerna bland annat när det gäller behovet av skyfallskarteringar och övrigt kartmaterial med anknytning till SMHI:s klimatprognoser för Jämtlands län. Länsstyrelsens krisberedskapsorganisation och klimatanpassningssamordnare har också fördjupat samarbetet för att öka beredskapen för ett förändrat klimat.

BESÖKSNÄRING OCH ATTRAKTIVITET

Övergripande Mål 2030

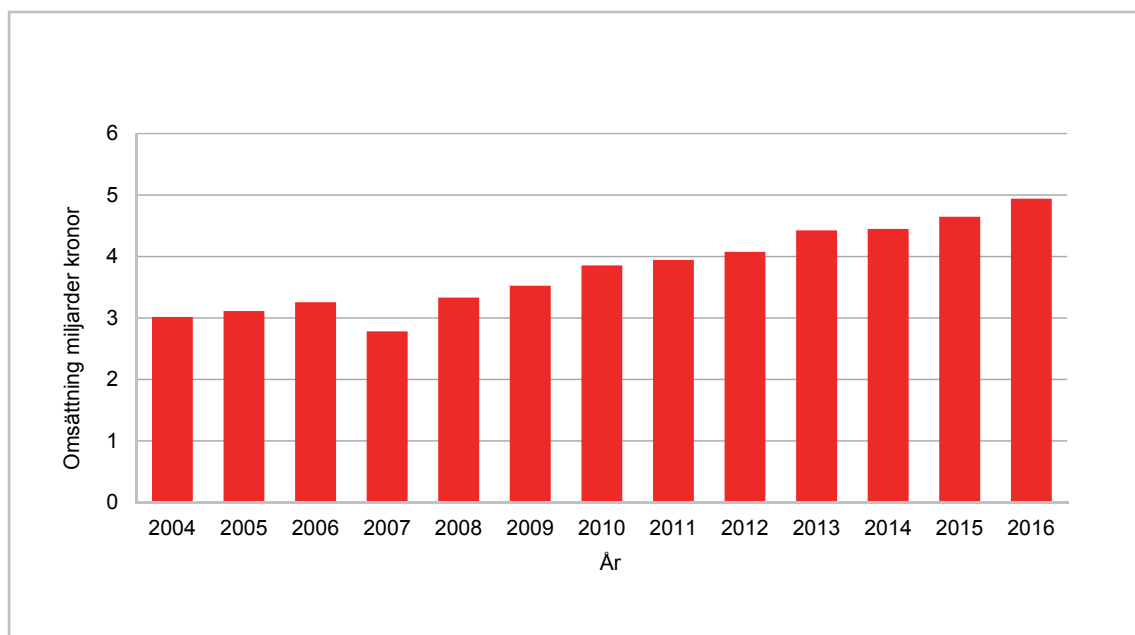
I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

- Besöksnäring är en tillväxtmotor med hållbarhet som signum
- Fler personer besöker och bosätter sig i länet
- Ledande på naturbaserade upplevelser
- Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga
- Den ideella sektorn har stärkt sin roll i kulturlivet
- Fler företag inom kulturella och kreativa sektorn stärker länets attraktionskraft

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 17. Besöksnäring är en tillväxtmotor med hållbarhet som signum

Figur 23. Omsättning i besöksnäringen i Jämtlands län 2004-2016

Källa: Jämtland Härjedalen Turism.

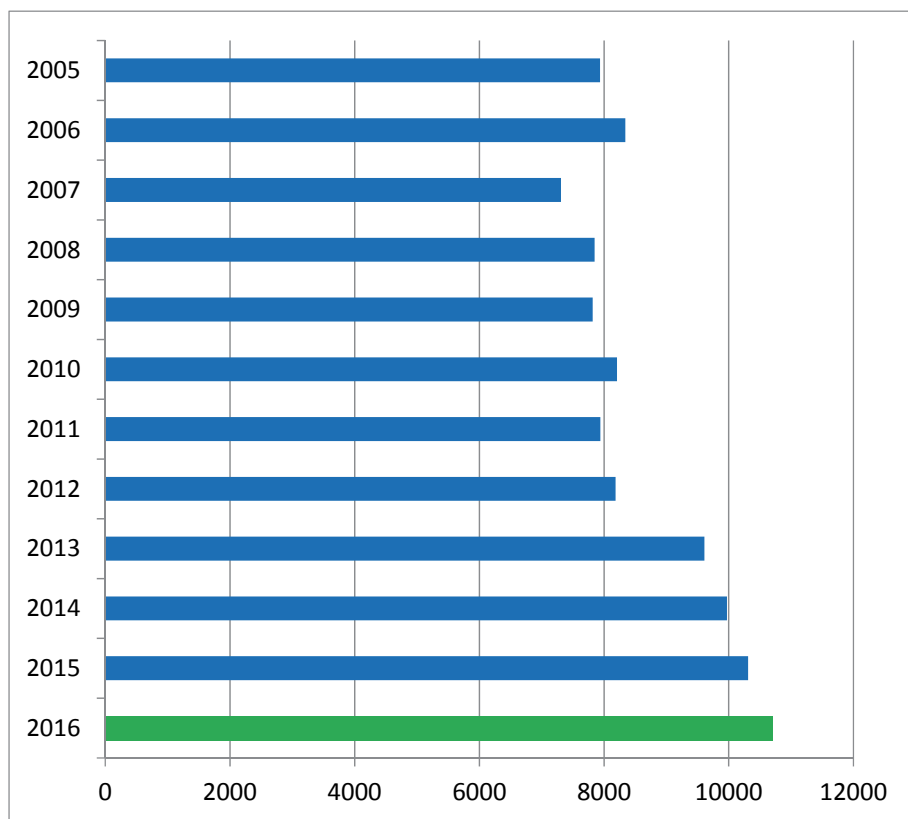
Besöksnäringen i Jämtlands län är stark och växande. Den omsatte år 2016 4,94 miljarder kronor¹⁸, vilket är en ökning med cirka 300 miljoner eller 6,5 % sedan föregående år.

Mål 18. Fler personer besöker och bosätter sig i länet

Under år 2016 uppgick det totala antalet gästnätter till cirka 10,7 miljoner, vilket är en ökning med fyra procent gentemot föregående år.

¹⁸ Jämtland Härjedalen, Fakta om turismen i Jämtland Härjedalen 2016, Jämtland Härjedalen Turism ekonomisk förening.

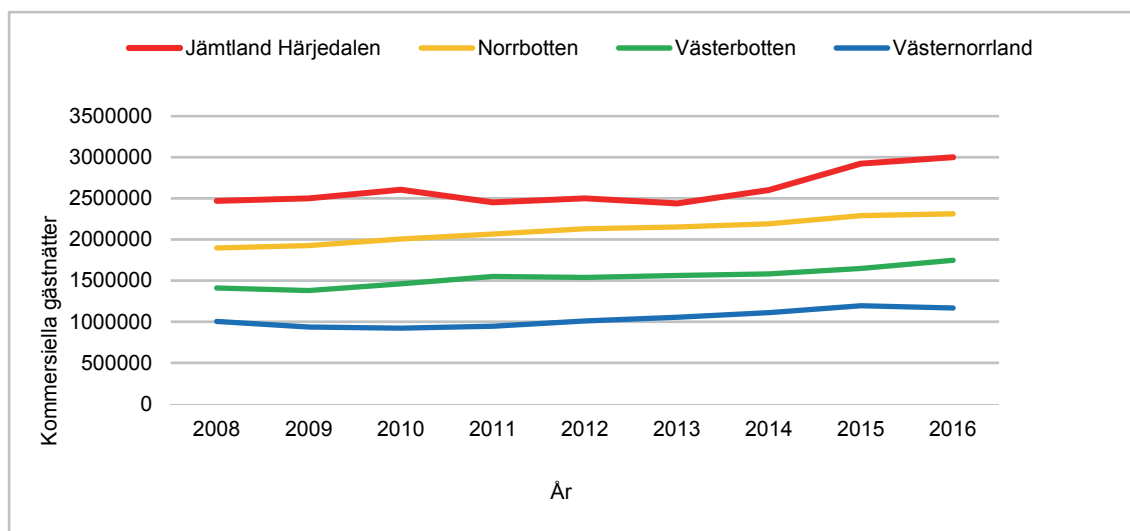
Figur 24. Antal tusental gästnätter i Jämtlands län i år 2005-2016

Källa: Jämtland Härjedalen Turism.

Av de 10,7 miljonerna gästnätterna under år 2016 avsåg nära 3 miljoner kommersiellt boende, se nedan.

Figur 25. Antal kommersiella gästnätter per län i 2008-2016

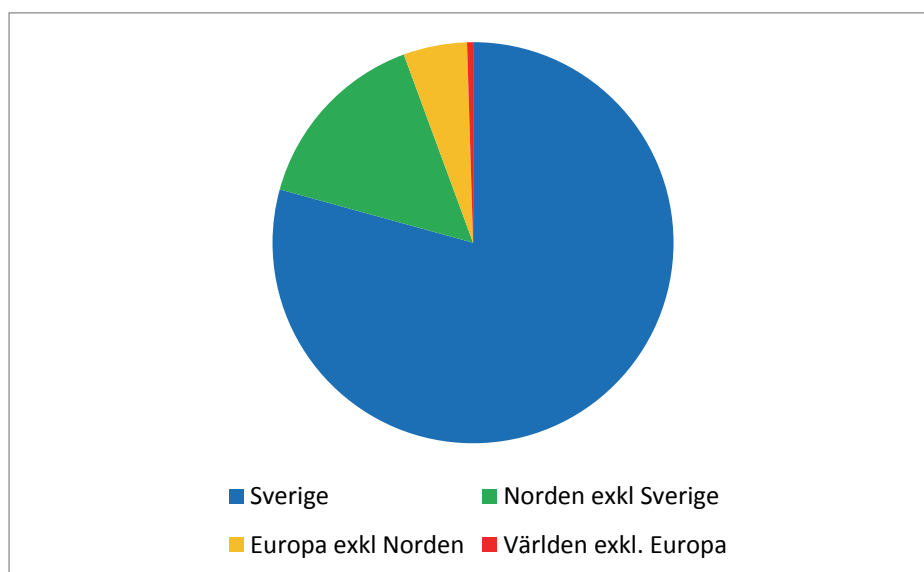

Källa: Inkvarteringsstatistik, SCB

Med kommersiella gästnätter avses där gästen betalt för boendet i hotell, stugbyar, vandrarhem, campingplatser eller i förmedlade privata stugor och lägenheter.

Det kan noteras att både det totala antalet kommersiella gästnätter och ökningen av dessa de senaste åren varit störst i Jämtland av de fyra nordligaste länen.

Figur 26. Kommersiella gästnätter 2016 i Jämtlands län

Källa: Inkvarteringsstatistik, SCB.

Av diagrammet ovan framgår att svenska gäster står för nära 80 % av de kommersiella gästnätterna i länet. Norge är den i särklass viktigaste utlandsmarknaden.

Trenden när det gäller gästnätter är sedan 2007 tydligt positiv efter en nedgång under första hälften av 2000-talet. En del av förklaringen till att siffrorna fluktuerar en hel del är att siffrorna för de icke kommersiella boendeformerna, som också står för merparten av gästnätterna, beräknas utifrån stickprovsbaserad konsumentundersökning. Men trenden de senaste 7 åren är otvetydigt positiv.

Noterbart är också att antalet kommersiella gästnätter har ökat med cirka 560 000 gästnätter sedan år 2013.

Att fler besöker länet står således klart. Bosätter sig också fler i länet?

För att mäta detta kan man helt enkelt studera utvecklingen när det gäller antalet folkbokförda i länet.

Tabell 7. Antal folkbokförda i Jämtlands län 31 december 1990-2017

	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Jämtlands län	135 726	129 566	126 691	126 299	126 201	126 461	126 765	127 376	128673	129806

Källa: Befolkningsregistret, SCB.

En lång tid av befolkningsminskning har under de senaste åren förbytts till en befolkningsökning i länet som helhet. Det måste dock poängteras att de inomregionala skillnaderna är mycket stora. I stora delar av länet fortsätter befolkningen att minska, medan den i andra delar ökar desto mer.

Ett annat sätt att mäta om fler bosätter sig i länet är att studera antalet nyinflyttade.

Tabell 8. Antal flyttningar till och från Jämtlands län 2000-2017

	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Samtliga inflyttningar	4 052	4 316	4 295	4 385	5 157	5 176	5 413	6000	6163
Samtliga utflyttningar	4 652	4 229	4 465	4 289	4 651	4 719	4 725	4635	5098
Nettoinflyttning	-600	87	-170	96	506	457	688	1365	1065
Varav utrikes inflyttningar	467	911	923	1 053	1 826	1 461	1 559	2105	2012
Varav utrikes utflyttningar	332	375	415	427	375	341	443	334	286
Nettoinflyttning från utlandet	135	536	508	626	1 451	1 120	1 116	1771	1726

Källa: Befolkningsregistret, SCB.

Av tabellen ovan framgår att de senaste årens befolkningsökning i sin helhet förklaras av att fler flyttat till länet än därifrån. Det framgår också att det är nettoinflyttningen från utlandet som ökat och som är orsaken till både nettoinflyttningen och befolkningsökningen i länet som helhet under senare år.

Det måste poängteras att de inomregionala skillnaderna också när det gäller denna utveckling är mycket stora.

Närmare analyser av befolkningsutvecklingen och flyttströmmarna lämnas i avsnittet "Demografiska möjligheter" där utvecklingen när det gäller målen 32-36 kommenteras.

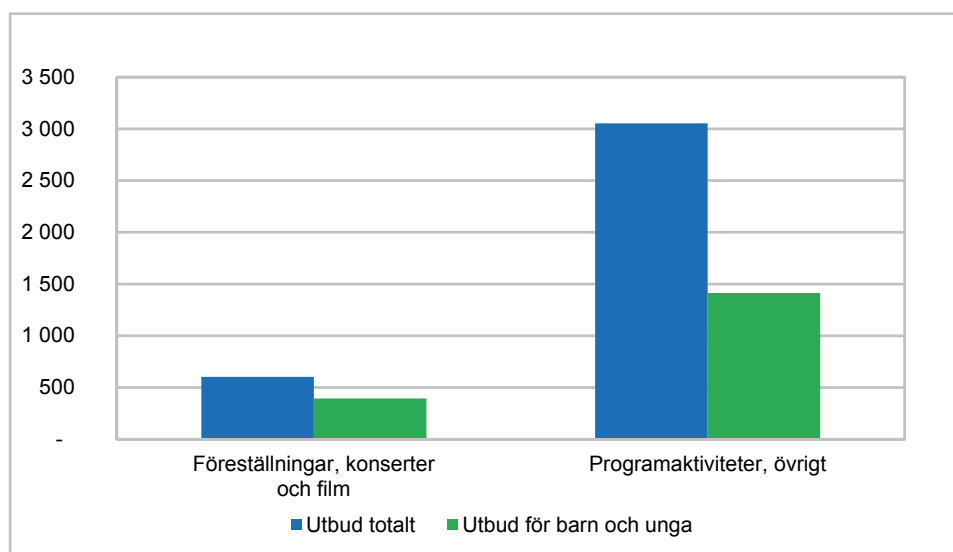
Mål 19. Ledande på naturbaserade upplevelser

Att naturbaserade upplevelser är basen i länets besöksnäring står klart. Det saknas dock indikatorer för att mäta huruvida Jämtland Härjedalen är ledande i landet eller i Europa på naturbaserade upplevelser.

Mål 20. Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga

Målet "Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga" kan följas upp genom indikatorn "Antal deltagande och publik i aktiviteter, regionala kulturverksamheter", se nedan;

Figur 27. Utbud av regionala kulturverksamheter för barn och unga år 2016

Källa: Region Jämtland Härjedalen.

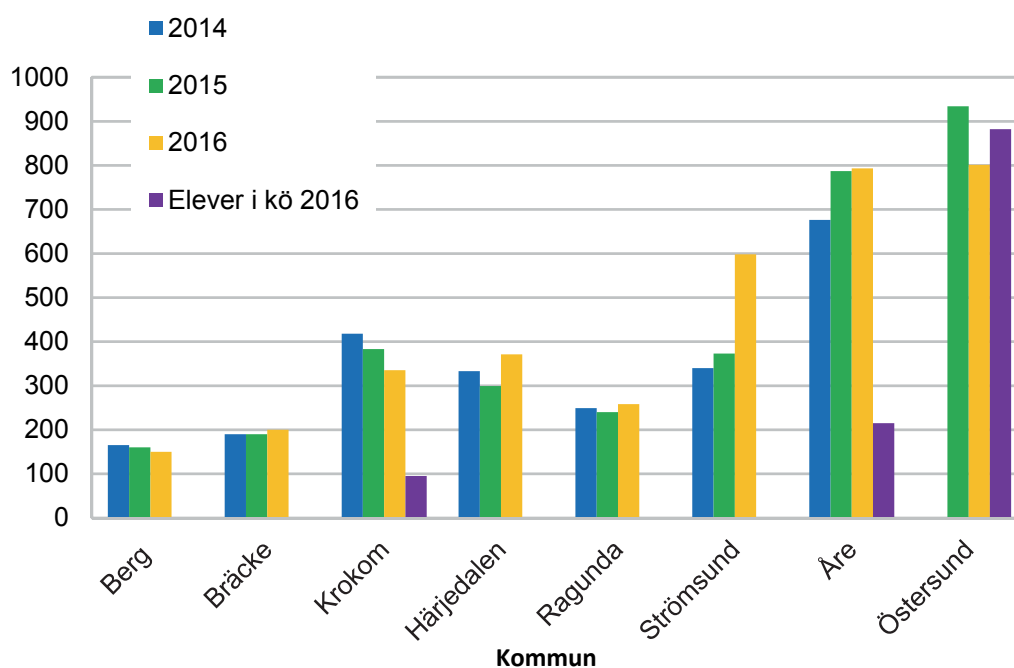
Vad gäller utbudet av regionala kulturverksamheter utgör aktiviteter för barn och unga 65 % av det totala utbudet. Ungas andel är allra störst inom aktiviteter som ingår i kategorin föreställningar, konserter och film, medan ungas deltagande i övriga programaktiviteter utgör ungefär 50 %.

Regionen redovisar årligen statistik över regionala aktiviteter och deltagare till Statens Kulturråd. I redovisningen ingår förutom regionens egna verksamheter, även Jamtli, Arkivet och Riksteaterns utbud. Estrad Norr scenkonst, har ett mål att minst 50 % av utbudet ska nå barn och unga, vilket ligger på jämn nivå över tid. Estrad Norr redovisar år 2017 504 föreställningar varav 61 % av utbudet till barn o unga samt 53 % av utbudet utanför Östersund.¹⁹

Publik/deltagare som årligen nås totalt av den regionala kulturverksamheten inklusive besök på Jamtli ligger runt 370 000-400 000 personer/år.

En annan indikator för att följa upp målet om att ”Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga” är antalet deltagare i kommunala musikskolan, se nedan;

Figur 28. Antal deltagare i kommunala kulturskolan åren 2014, 2015 och 2016

Källa: Region Jämtland Härjedalen.

Figuren visar antal deltagare i kommunala kulturskolan under åren 2014, 2015 och 2016 per kommun i Jämtlands län. Siffrorna bygger på redovisning från respektive kommun. En del kommuner har avgiftsfri kulturskola medan andra har avgiftsbelagd verksamhet. Verksamheten kan bedrivas både under skoltid och på fritid. Det kan variera mycket både mellan och inom kommuner avseende ämnen, ålder samt enskilda- och gruppaktiviteter. Bakom siffrorna kan det därför gömma sig en hel del variationer.

¹⁹ Redovisning av verksamheten totalt 2017 sammanställs i mars 2018

Ökningen i Strömsund har varit kraftig, likaså i Åre har antalet ökat under de tre åren. Minskande antal har redovisats i både Krokoms och Östersunds kommuner.

Antal elever i kö 2016 anges med lila staplar, och av dessa framgår att framför allt i Östersund och Åre kommuner står ett betydande antal elever i kö. Även i Krokoms fanns det kö.

Mål 21. Den ideella sektorn har stärkt sin roll i kulturlivet

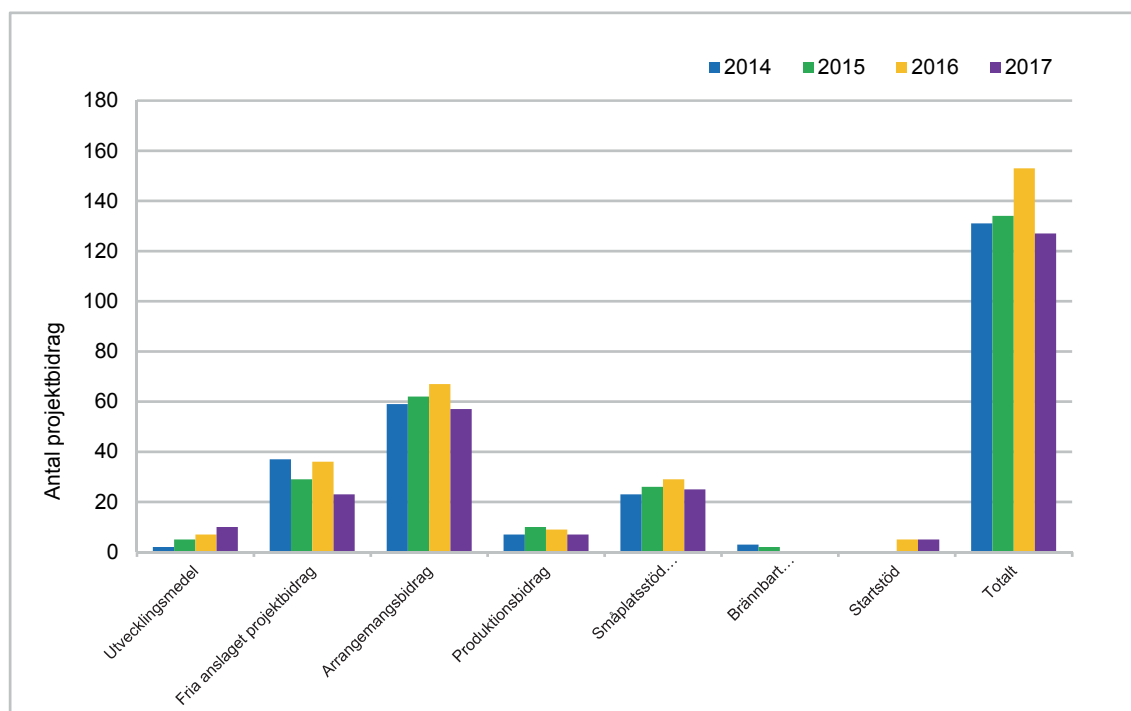
Målet "Den ideella sektorn har stärkt sin roll i kulturlivet" kan följas upp med hjälp av två indikatorer; "Antal regionala projektbidrag till civilsamhällets aktörer för kulturprojekt, aktiviteter och arrangemang" samt "Antal kulturarrangemang och deltagare inom studieförbunden".

Projektbidragen är mindre stimulansmedel till förenings- och organisationslivet för att möjliggöra kulturaktiviteter och arrangemang på egna villkor i hela länet. Vi ser en minskning av antalet beviljade ansökningar men däremot en högre kvalitet på de ansökningar som beviljas stöd.

Antalet ansökningar är växande. Ett startstöd för professionella kulturskapare instiftades 2016.

Figuren nedan visar antalet regionala projektbidrag till civilsamhällets aktörer för kulturprojekt, aktiviteter och arrangemang.

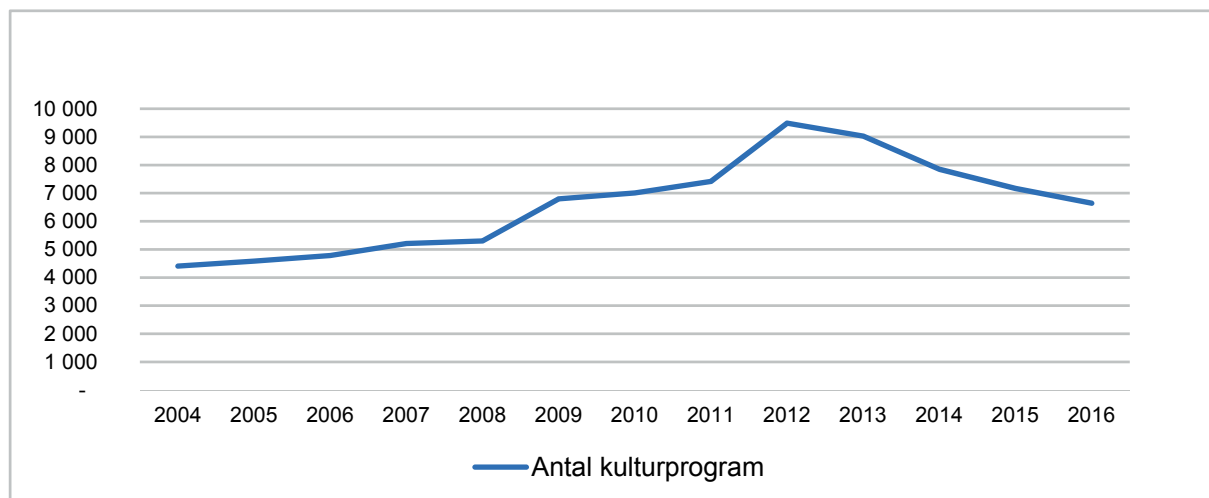
Figur 29. Antal regionala projektbidrag till civilsamhällets aktörer för kulturprojekt, aktiviteter och arrangemang 2014-2017

Källa: Region Jämtland Härjedalen.

Antal kulturarrangemang och deltagare inom studieförbunden framgår av figurerna nedan.

Figur 30. Antal kulturprogram i Jämtlands län 2004-2016

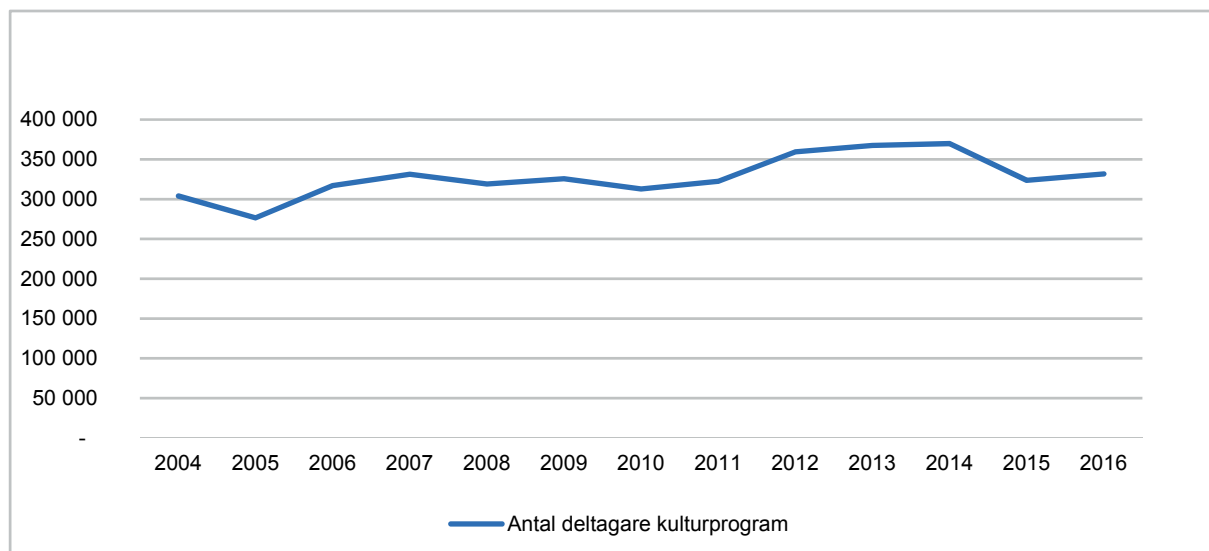

Källa: Region Jämtland Härjedalen.

Studieförbunden är länets största genomförare av kulturarrangemang. De flesta föreningar samverkar oftast med något studieförbund som stöttar med föreningsutveckling och administration. Antalet kulturarrangemang inom studieförbunden har ökat kraftigt över tid, men ser nu ut att minska något i jämförelse med perioden 2012-2013. Här bör dock noteras att SISU inte är inkluderat i åren 2007-2013.

Länet ligger förhållandevis högt i ett nationellt perspektiv. På nationell nivå fortsätter studieförbundens kulturverksamhet att öka.

Figur 31. Antal deltagare i kulturprogram i Jämtlands län 2004-2016

Källa: Region Jämtland Härjedalen.

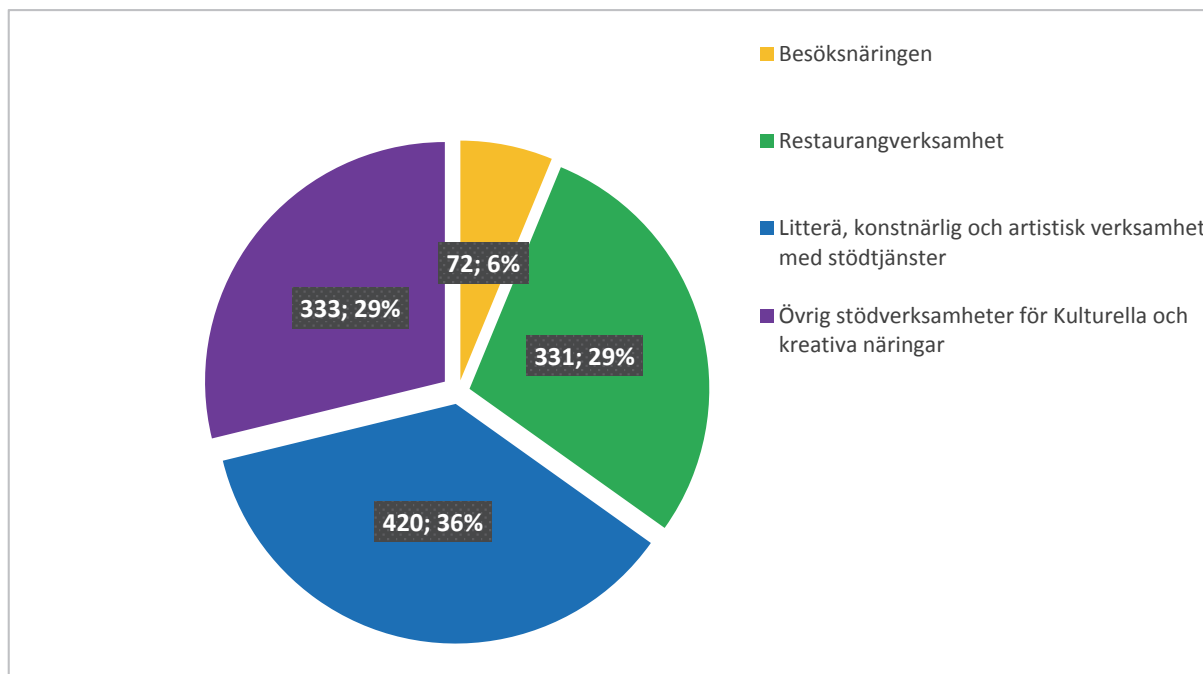
Även om antalet kulturprogram haft en sjunkande trend sedan 2012 har antalet deltagare i kulturprogram varit relativt stabilt men huvudsakligen ökande. År 2016 var antalet deltagare 331758.

Den viktigaste verksamheten inom studieförbunden är fortfarande cirkelverksamheten vilken inte redogörs för här.

Mål 22. Fler företag inom kulturella och kreativa sektorn stärker länets attraktionskraft

Att mäta uppfyllelsen av detta mål låter sig göras med statistik från SCB per så kallad SNI-kod, där SNI står för Svensk Näringsgrens Indelning. Av diagrammet nedan framgår antalet företagare inom kulturella och kreativa näringar och procentuell fördelning uppdelad på huvudsaklig verksamhet.

Figur 32. Antal och andel personer inom KKN år 2015. Uppdelat på huvudsaklig verksamhet

Källa: Mona, SCB.

År 2015 var 1156 företag i Jämtland län som klassade som KKN företag. Av dessa ägs 60 % av män och 40 % av kvinnor. Tittar vi på de företag som klassas som *litterära, konstnärliga och artistiska verksamheter samt stödtjänster* så är det 30 % som ägs av kvinnor och hela 70 % som ägs av män. KKN företag med inriktning måltid och restaurang har en jämnare fördelning av företagandet mellan män och kvinnor och så även gruppen övriga stödverksamheter inom KKN. Det är dock även här fler företag som ägs av män än kvinnor.

I figuren ovan redovisas en uppdelning av antalet KKN företag i Jämtlands län år 2015. Restaurangverksamheten utgör 29 % och besöksnäringen utgör 6 % av KKN företagen. Den litterära, konstnärliga och artistiska verksamheten är störst och ligger på 36 % av samtliga företag inom KKN. Gruppen Övriga stödverksamheter för kulturella och kreativa näringar innehåller bland annat viss tillverkning och specialiserade butikshandlare.

Analys

Omsättningen knuten till besöksnäringen har ökat stadigt under de senaste tio åren och uppgick under år 2016 till nära fem miljarder.

Allt fler personer besöker vårt län, det visar utvecklingen både när det gäller så kallade "kommersiella gästnätter" och gästnätter i sin helhet.

Utmaningen för framtiden är att locka nya gäster till Jämtlands län. En av våra viktigaste konkurrensfördelar är naturen, inte minst ur ett globalt perspektiv. Den största reseanledningen för vinterturisten är skidåkning. Tillgång till snö är en förutsättning för fortsatt utveckling av

skidturismen. Samstämmiga prognoser pekar mot mildare och kortare vintrar i framtiden, även om den största förändringen dithän förväntas från mitten av seklet.

Den största gruppen av utländska gäster kommer från Norge. De flesta norska gästerna kommer under sommarhalvåret. De tyska och holländska gästerna kommer också företrädesvis under sommarhalvåret. En fortsatt satsning på sommarturism och på att locka fler internationella besökare är därför viktigt. Det bör också finnas en möjlighet att locka fler internationella besökare under vinterhalvåret. Särskilt som det under de närmaste decennierna sannolikt kommer uppstå problem med snöbrist i alperna tidigare än i de Jämtländska fjällen.

Fler besökare till vårt län kan komma i konflikt med målet att minska utsläppen av växthusgaser. Den försämrade tågtrafiken till vårt län (se avsnittet om mål 23 längre fram i dokumentet) är därför bekymmersam. Fler långväga internationella gäster kommer i alla händelser att leda till ökad flygtrafik, och därmed ökade utsläpp av växthusgaser.

Under de senaste åren har allt fler personer bosatt sig i vårt län. Detta beror till största delen på inflyttningen från utlandet. Många av de nyanlända som har bosatt sig i vårt län under de allra senaste åren har kommit hit på flykt undan krig och förföljelse. De har inte valt bosättningsort själva. I vilken utsträckning dessa människor väljer att stanna kvar och bosätta sig i vårt län på sikt kommer att vara avgörande för befolkningsutvecklingen framöver.

Som framgår av diagrammet under mål 22 utgör litterär konstnärlig och artistisk verksamhet med stödtjänster den största sektorn med 420 företagare. Det finns därmed ett behov att betrakta KKN ur ett vidare systemperspektiv. Genom satsning på kultur och kulturaktiviteter där fler är aktiva, skapas expressiva värden som nya insikter, kunskap, känslostimulans och ekonomiska värden. Runt en kreativ värdeskapande kärna med kulturskaparna i centrum skapas utrymme för de kulturella näringarna att växa. De kulturella näringarna skapar effekter i hela den kreativa sektorn genom en mängd underleverantörer.²⁰

Kulturella och kreativa näringar är den sektor som växer mest globalt. KKN är ett av Sveriges sex exportområden. Team Sweden hanterar regeringens exportsatsning för relevanta marknader, där regionen deltar genom sin erfarenhet av internationellt samarbete i Unescoarbetet Creative Cities.

Såväl privata som offentliga aktörer i regionen har uppmärksammat att näringarna är betydelsefulla med potential att växa. Kopplingen mellan KKN och de areella näringarna finns inom ramen för måltid, besöksnäring, kulturarrangemang, kulturella besöksmål och event.

Av statistiken kan man utläsa att många av regionens KKN företagare är högutbildade, många är ensamföretagare och många kvinnor återfinns inom ramen för KKN i jämförelse med andra branscher med könsfördelningen 60 % män och 40 % kvinnor.

²⁰ Källa David Throsby; Economics and Culture in Europe 2001, samt Keas analys The Economy of Culture in Europe 2006.)

INFRASTRUKTUR OCH SAMHÄLLSSERVICE

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

- Förbättrade kommunikationer överbryggar de långa avstånden
- Fler cykel- och gångvägar gagnar miljö och trafiksäkerhet
- Bredbandsnät med hög kapacitet når hela länet
- En god service kan erbjudas alla invånare

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 23. Förbättrade kommunikationer överbryggar de långa avstånden

Tågförbindelser

Som delmål under rubriken snabba och pålitliga tågförbindelse anges bland annat att; *”Dagliga tågförbindelser ska utvecklas mellan Jämtlands län och södra Sverige med restider under 4,5 timmar Östersund – Stockholm.”*

Vid mättilfället i november 2017 uppgick den kortaste restiden enligt tidtabell mellan Östersund och Stockholm till 4 timmar och 52 minuter. I andra riktningen uppgick den kortaste restiden till fem timmar och tre minuter. Dessa bägge turer utförs av SJ med moderna tåg som trafikerar sträckan via Ljusdal och Bollnäs, det vill säga på Norra Stambanan. Detta är den kortaste sträckan. Om det inte var så trångt på banan skulle det vara möjligt att nå restider under 4 timmar och 30 minuter.

Ett annat delmål i den regionala utvecklingsstrategin är att *”nattåg ska finnas med tider anpassade till behovet av nattsömn och möjligheten att vara framme i Stockholm/Göteborg/Malmö respektive Östersund till arbetstid.”*

Sedan den 2 april 2016 har SJ slutat att bedriva regelbunden nattågstrafik mellan Östersund och södra Sverige under annat än turistsäsong. Vid mättilfället i november 2017 fanns inget direkt nattåg mellan Östersund och södra Sverige. Regeringen har dock 2017-09-07 uppdragit åt Trafikverket att upphandla nattågstrafik till och från Jämtland på sträckan Stockholm-Duved för att tillgodose en daglig trafik på sträckan Stockholm-Duved med trafikstart senast 1 juni 2018.²¹

Ett ytterligare delmål under denna rubrik är att; *”Fortsatta satsningar ska göras på tågtrafiken längs axeln Trondheim-Östersund Sundsvall, både vad gäller turtäthet och restider som medger daglig pendling. Förstärkning och elektrifiering av Meråkerbanan är angelägen för stora godsmängder ska kunna föras över på järnväg och att norska hamnar i Trondheimsregionen ska kunna användas i större omfattning.”*

Hösten 2017 finns nio dubbelturer med regionaltåg mellan Sundsvall och Östersund. Fem av dessa fortsätter till Duved. Av dessa går två dubbelturer vidare till Storlien för byte av tåg mot Trondheim.

Planeringsarbete pågår för elektrifiering av Meråkerbanan, ett projekt som ingår i gällande Nasjonal Transportplan i Norge. Elektrifieringen har tidigare bedömts bli klar år 2023. Då medel för elektrifieringen inte ingår den norska regeringens förslag till statsbudget för 2018 som presenterades 2017-10-12 kan elektrifieringen av banan komma att bli försenad gentemot tidigare planer.

²¹ Regeringsbeslut N2017/05654/TS

Bra flygförbindelser

I den regionala utvecklingsstrategin anges att flyget har en *”viktig roll för att ge resmöjligheter mellan Östersund och Stockholm över dagen samt för besöksnäringen. Flyget till Stockholm ger också möjlighet att snabbt och enkelt nå andra destinationer i och utanför landet. Ett bra utbud av turer anpassade till behoven ska finnas. Konkurrens mellan olika flygbolag ska uppmuntras.”*

För närvarande bedriver två konkurrerande bolag kommersiell trafik mellan Östersund och Stockholm.

Vid mättilfället den 8 november 2017 erbjöd SAS sju avgångar mellan Åre/Östersunds flygplats och Arlanda i varje riktning. Samtidigt erbjöd BRA fyra avgångar mellan Åre/Östersunds flygplats och Bromma i vardera riktningen.

Av den regionala utvecklingsstrategin framgår också att; *”Dagliga flygförbindelser till rimliga priser skall finnas mellan Östersund och Umeå/Luleå.”*

För närvarande bedrivs av Trafikverket upphandlad flygtrafik mellan Östersund och Umeå. Gällande avtal sträcker sig fram till oktober 2019. Vid mättilfället den 8 november 2017 fanns två avgångar i varje riktning.

Av den regionala utvecklingsstrategin framgår också att; *”Från Härjedalen, där avstånden till både tåg och flygplatsen på Frösön är långa, ska det finnas dagliga flygförbindelser till Stockholm anpassade till resenärernas behov.”*

För närvarande bedrivs av Trafikverket upphandlad trafik mellan Sveg och Stockholm. Gällande avtal sträcker sig fram till oktober 2019. Vid mättilfället den 8 november 2017 fanns två avgångar i varje riktning mellan Sveg och Stockholm/Arlanda.

Bra standard på våra vägar

I den regionala utvecklingsstrategin anges bland annat att; *”Vägarna i och till länet ska hålla hög standard vad gäller framkomlighet och trafiksäkerhet. De nationella stamvägarna E14 och E45 ska förbättras så att de genomgående möjliggör korta restider med hög säkerhet.”*

Den skyltade hastigheten kan sägas indikera såväl vägarnas standard som framkomlighet. På väg E14 är den högsta skyltade hastigheten 100 km/h.

Av kartan nedan framgår de skyltade hastigheterna på väg E14 år 2017 vilka gällt sedan senaste hastighetsförändringar på vägen genomfördes år 2013.

Figur 33. Skyltade hastigheter på väg E14 år 2017

Trafikverket har i rapporten "Åtgärder för systematisk anpassning av hastighetsgränserna till vägnas trafiksäkerhetsstandard", daterad 2016-03-10, föreslagit sänkningar av hastigheten från 90 till 80 km/h mellan Krokomb och Järpen från år 2019 och från 100 till 80 km/h mellan Bräcke och Gällö på väg E14 från år 2024.

På väg E45 har Trafikverket i samma rapport föreslagit hastighetssänkningar från 90 till 80 km/h mellan Åsarna och Brunflo från år 2022 och från 90 till 80 km/h mellan Östersund och Häggenås från år 2020.

Region Jämtland Härjedalen har i yttrande över Trafikverkets rapport föreslagit andra åtgärder än hastighetssänkningar för att uppnå ökad trafiksäkerhet på vägnätet. Inga beslut finns ännu fattade i dessa frågor.

Hög trafiksäkerhet

Av gällande regional utvecklingsstrategi framgår att; *"Inga personer ska dö eller skadas svårt i trafiken i vårt län, nollvisionen är vårt mål."*

Utvecklingen när det gäller antalet döda eller svårt skadade i vägtrafiken i Jämtlands län framgår nedan.

Tabell 9. Antal döda och svårt skadade i vägtrafiken i Jämtlands län 2009-2017

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Döda	7	9	6	7	6	5	3	4	10
Varav kvinnor	3	1	0	3	2	0	0	2	3
Varav män	4	8	6	4	4	5	3	2	7
Svårt skadade	81	61	91	62	63	61	45	50	72
Varav kvinnor	30	22	31	25	22	22	13	26	37
Varav män	50	39	59	37	41	37	32	24	35

Källa: Transportstyrelsen.

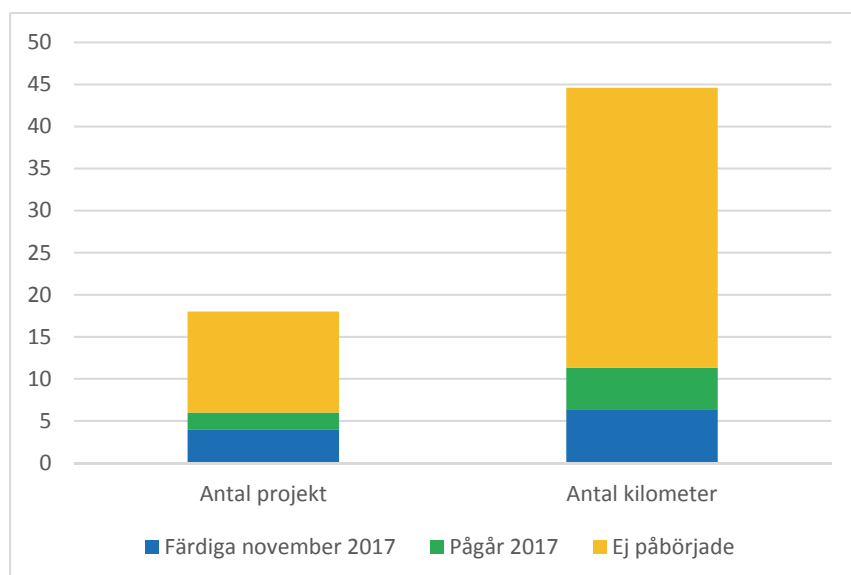
Antalet döda i trafiken per hundra tusen invånare har oftast varit högre i Jämtlands län än i riket totalt.

Av tabell 6 ovan framgår att det är betydligt fler män än kvinnor som dör och skadas i trafiken. Förhållandet är detsamma i riket som helhet och förklaras inte bara av att det är fler män än kvinnor som rör sig i vägtrafiken. Männerna, och i synnerhet de yngre männen, är kraftigt överrepresenterade bland de trafikdödade och trafikskadade även när hänsyn tas till färdlängd.²²

Mål 24. Fler cykel och gångvägar gagnar miljö och trafiksäkerhet

Byggande av sammanlagt 18 gång- och cykelvägar ingår i Länstransportplanen 2014-2025. Dessa planerade gång- och cykelvägar på det statliga nätet omfattar totalt 44,6 kilometer och beräknas kosta 148 miljoner kronor (ca 29 % av den totala ramen för Länstransportplanen). I november 2017 hade fyra av dessa gång- och cykelvägar, tillsammans omfattande 6,3 kilometer, hunnit färdigställas och två (omfattande fem kilometer) höll på att byggas.

Figur 34. Planerade och färdigställda gång- och cykelvägar november 2017 utifrån gällande Länstransportplan 2014-2025

Källa: Region Jämtland Härjedalen, november 2017.

Fastställda vägplaner finns för ytterligare sex av de 18 gång- och cykelvägarna. Dessa sex gång- och cykelvägar planeras för byggande under 2018 och 2019.

²² Vägtrafikskador 2012, statistik 2013:9, Trafikanalys

Enhetlig statistik avseende omfattningen och byggandet av gång- och cykelvägar på det kommunala och enskilda nätet saknas. Det förtjänar ändå att nämnas att det i Östersunds kommun finns ett omfattande kommunalt cykelvägnät om 114 kilometer i Östersund, Lit och Brunflo. Under åren 2016 till 2018 bygger Östersunds kommun så kallade "expresscykelvägar" efter Trondheimsvägen, Brunflövågen och Genvägen/Krondikesvägen i Östersund.

Mål 25. Bredbandsnät med hög kapacitet når hela länet

I den regionala utvecklingsstrategin anges bland annat att "Minst 90 % av alla hushåll och företag ska ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s år 2020... Redan år 2015 bör 40 % av hushållen och företagen ha tillgång till bredband med den hastigheten." Dessa mål överensstämmer med de som angivits i gällande Bredbandsstrategi för Jämtlands län som Regionförbundet Jämtlands län och Länsstyrelsen i Jämtlands län antog våren 2013.

Av tillgänglig statistik från PTS framgår att det sistnämnda målet uppnåtts med råge. Av tabellen framgår också att de inomregionala skillnaderna är stora. Utbyggnaden av bredband går fort, men det är ännu långt till målet att minst 90 % av hushållen och företagen har tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s.

Det bör noteras att regeringen under år 2016 har antagit en ny bredbandsstrategi²³ där målet höjts till att "95 % av alla hushåll och företag bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s redan år 2020" och att "98 % bör ha tillgång till bredband om minst 1 Gbit/s i hemmet och på arbetet, resterande 1,9 % bör ha tillgång till minst 100 Mbit/s och 0,1 % bör ha tillgång till minst 30 Mbit/s senast år 2025".

Regionala utvecklingsnämnden har 2017-06-13 uppdragit åt Regionala utvecklingsförvaltningen att ta fram en ny regional bredbandsstrategi anpassad efter de nya nationella målen. Regionala utvecklingsnämnden uttalade samtidigt att den nya regionala bredbandsstrategin ska antas under våren 2018.

Tabell 10. Andel befolkning/hushåll och arbetsställen med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s åren den 1 oktober 2014, 2015 och 2016 i Jämtlands län och per kommun

	Befolkning/Hushåll			Arbetsställen		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Jämtlands län	44,8%	53,6%	59,1%	38,3%	42,2%	48,0%
Berg	16,7%	30,9%	33,7%	15,6%	20,4%	23,7%
Bräcke	10,8%	47,9%	51,5%	8,2%	49,7%	51,3%
Härjedalen	20,1%	35,7%	42,3%	22,3%	30,0%	36,7%
Krokom	36,5%	35,5%	53,2%	37,0%	40,8%	48,6%
Ragunda	9,5%	22,4%	38,5%	12,1%	29,4%	33,7%
Strömsund	14,5%	27,7%	34,3%	10,4%	8,4%	22,3%
Åre	20,0%	33,7%	41,2%	20,9%	26,0%	33,1%
Östersund	71,8%	74,1%	76,4%	67,9%	64,9%	68,5%

Källa: Post- och telestyrelsen, PTS.

Statistiken från PTS finns också uppdelad på tätbebyggda områden respektive glesbygdsområden, se nedan;

²³ Sverige helt uppkopplat 2025 – en bredbandsstrategi, Näringsdepartementet N2016/08008/D.

Tabell 11. Andel befolkning/hushåll och arbetsställen med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s i Jämtlands län och per kommun, fördelat på tätbebyggda och glesbebyggda områden

	Befolkning/Hushåll 2016			Arbetsställen 2016		
	Totalt	Tätbebyggt	Glesbebyggt	Totalt	Tätbebyggt	Glesbebyggt
Jämtlands län	59,1%	65,4%	30,4%	48,0%	53,9%	37,5%
Berg	33,7%	46,5%	13,3%	23,7%	33,3%	16,4%
Bräcke	51,5%	51,9%	50,1%	51,3%	37,2%	59,5%
Härjedalen	42,3%	50,2%	17,1%	36,7%	41,3%	26,1%
Krokom	53,2%	58,0%	42,5%	48,6%	48,6%	48,6%
Ragunda	38,5%	44,2%	29,6%	33,7%	33,1%	34,0%
Strömsund	34,3%	42,9%	13,7%	22,3%	23,6%	20,9%
Åre	41,2%	46,6%	21,9%	33,1%	34,9%	30,0%
Östersund	76,4%	78,1%	48,5%	68,5%	71,1%	54,4%

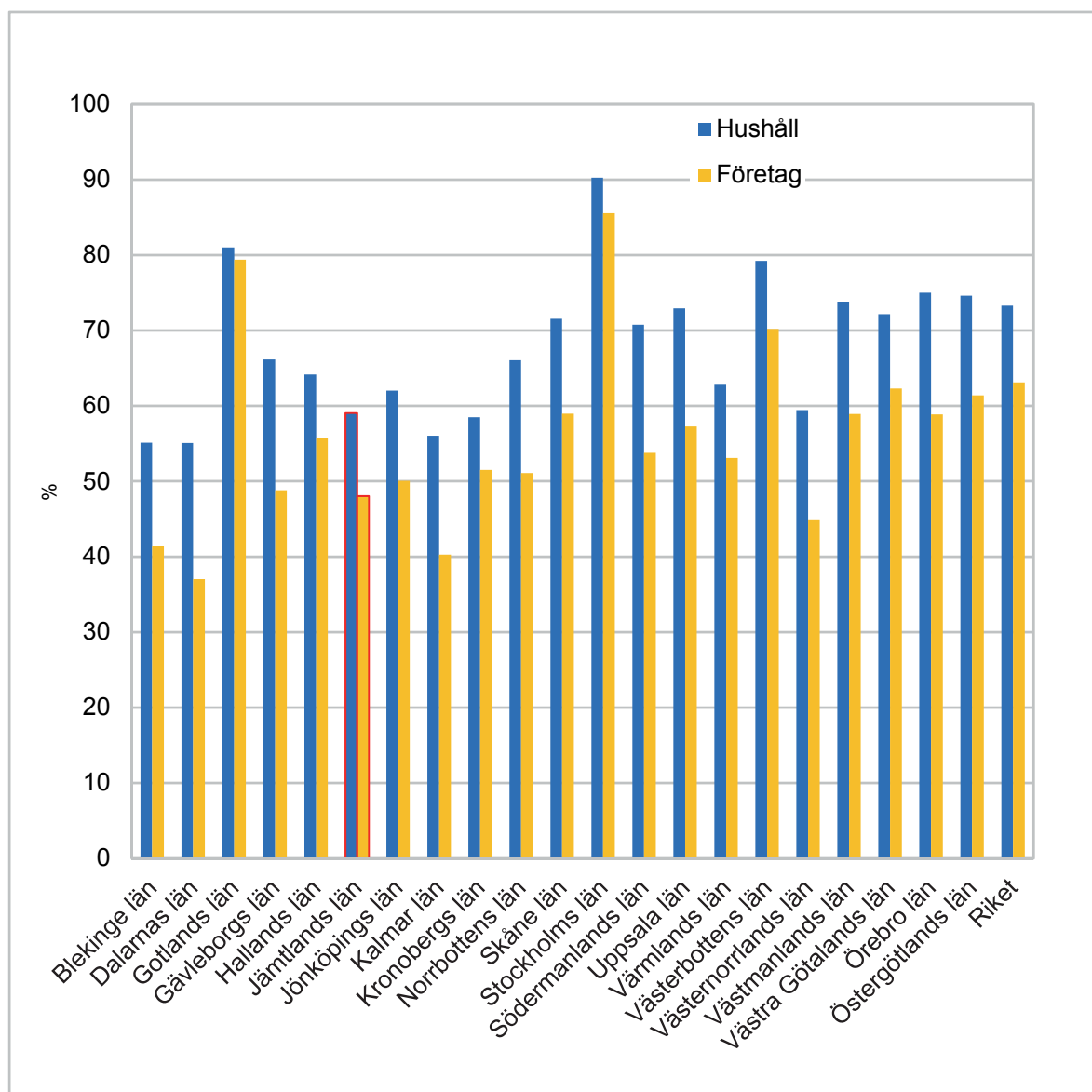
Källa: Post- och telestyrelsen, PTS.

I länet som helhet finns tillgång till bredband om 100 Mbit/s i högre utsträckning i tätbebyggda områden än i glesbygdsområden.

Bredbandskartläggningen från Post- och telestyrelsen för 2016²⁴ visar att Jämtlands län ligger under riksgenomsnittet både när det gäller företagens och hushållens tillgång till snabbt bredband (100 Mbit/s). Företagens tillgång till snabbt bredband är 48 % i länet (riket: 63,1 %) samt hushållens tillgång 59,1 % (riket 73,3 %). Absolut högsta tillgång finns i Stockholm. Av de nordliga länen har Västerbotten högst tillgång med 70,2 respektive 79,2 %.

²⁴ PTS mäter tillgången till bredband den 1 oktober varje år och publicerar siffrorna under mars året därefter.

Figur 35. Hushållens och företagens tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s per län år 2016

Källa: Post och Telestyrelsen, PTS.

Mål 26. En god service kan erbjudas alla invånare

Indikator: Antalet dagligvarubutiker fördelat på tillgänglighetsklass

Redovisningen baseras på uppgifter från Tillväxtanalys²⁵. De delar in landet i olika områden utifrån närhet och tillgänglighet till tätorter av olika storlek, där "Låg" och "Mycket låg" avser områden långt från större tätorter. Det är dessa glesbygdsområden som tidigare drabbats mest av butiksnedläggningar.

²⁵ Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2014, Rapport 2015:04, Tillväxtanalys Data avseende 2017 lämnade från Tillväxtverket januari 2018

Tabell 12. Antal dagligvarubutiker i Jämtlands län fördelat på tillgänglighetsklass

Område/ år	2004	2013	2014	2017
Hög	39	30	30	32
Mellan	25	18	17	18
Låg	80	56	56	60
Mycket låg	38	31	32	30
Totalt	182	135	135	140

Källa: Tillväxtanalys, Tillväxtverket 26.

Ett minskat antal butiker i glesbygdsområden medför också försämrade service inom andra områden då butikerna ofta fungerar som ombud för post och apotek med mera. Utvecklingen av antalet apoteksombud i länet framgår av tabellen nedan.

Tabell 13. Antal apoteksombud i Jämtlands län fördelat på tillgänglighetsklass

Område/ år	2009	2015	2017
Hög	0	0	0
Mellan	7	6	5
Låg	26	22	21
Mycket låg	20	13	14
Totalt	53	41	40

Källa: Tillväxtanalys, Tillväxtverket.

Analys

När det gäller tågförbindelserna till och från länet är det långt till det uppsatta målet vad gäller restider under 4 timmar och 30 minuter mellan Östersund och Stockholm. När det gäller målet om regelbunden nattågstrafik mot södra Sverige är vi just nu längre från målet än då den Regionala utvecklingsstrategin antogs. Som framgår ovan har dock regeringen fattat beslut om upphandling av nattågstrafik för att tillgodose behovet av daglig nattågstrafik året om från och med den 1 juni 2018.

Målen vad gäller flygförbindelser har uppnåtts, både vad gäller turutbud och konkurrens mellan olika flygbolag.

Standarden på våra vägar förbättras succesivt, även om målet inte är uppfyllt vad gäller framkomlighet och trafiksäkerhet. Bland annat finns fortfarande några delar av de viktiga vägarna E 14 och E 45 som inte uppfyller kraven.

Antalet döda och svårt skadade i vägtrafiken som sjunkit under flera år i länet har ökat igen under de två senaste åren. Fortsatta insatser för ökad trafiksäkerhet behövs.

Kraven på ökad trafiksäkerhet och bättre framkomlighet med korta restider kommer i konflikt med varandra. Av trafiksäkerhetsskäl avser Trafikverket att sänka hastigheterna på flera viktiga vägstråk i länet. Detta riskerar att försämra förutsättningarna för både arbetspendling och turistnäring.

²⁶ Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2014, Rapport 2015:04, Tillväxtanalys Data avseende 2017 lämnade från Tillväxtverket januari 2018

När det gäller målet om fler gång- och cykelvägar så pågår byggnationer enligt gällande Länstransportplan. Planläget för de ännu inte byggda eller påbörjade gång- och cykelvägarna är gott varför det finns skäl att tro att målen i gällande Länstransportplan kommer att uppnås.

Bredbandsutbyggnaden går fort framåt i Jämtlands län. Delmålet om att minst 40 % av hushållen och företagen skulle ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s till år 2014 har uppnåtts med råge. Att nå målet att minst 90 % av hushållen och företagen ska ha tillgång till minst 100 Mbit/s år 2020 är en större utmaning. Ju närmare målet vi kommer desto dyrare kommer utbyggnaden att bli per hushåll och företag. Att på regional nivå uppnå det nya nationella målet om att 95 % ska ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s redan år 2020 bedöms som mycket svårt.

När det gäller målet om en god service till alla invånare kan det konstateras att både antalet dagligvarubutiker och antalet apoteksombud varit i princip oförändrade under de senaste åren. I takt med att befolkningen fortsätter att minska i delar av länet bedöms det bli svårt att i dessa delar upprätthålla viktiga servicefunktioner på samma sätt som idag.

SOCIALT INKLUDERANDE OCH ETT SUNT LIV

Övergripande Mål 2030

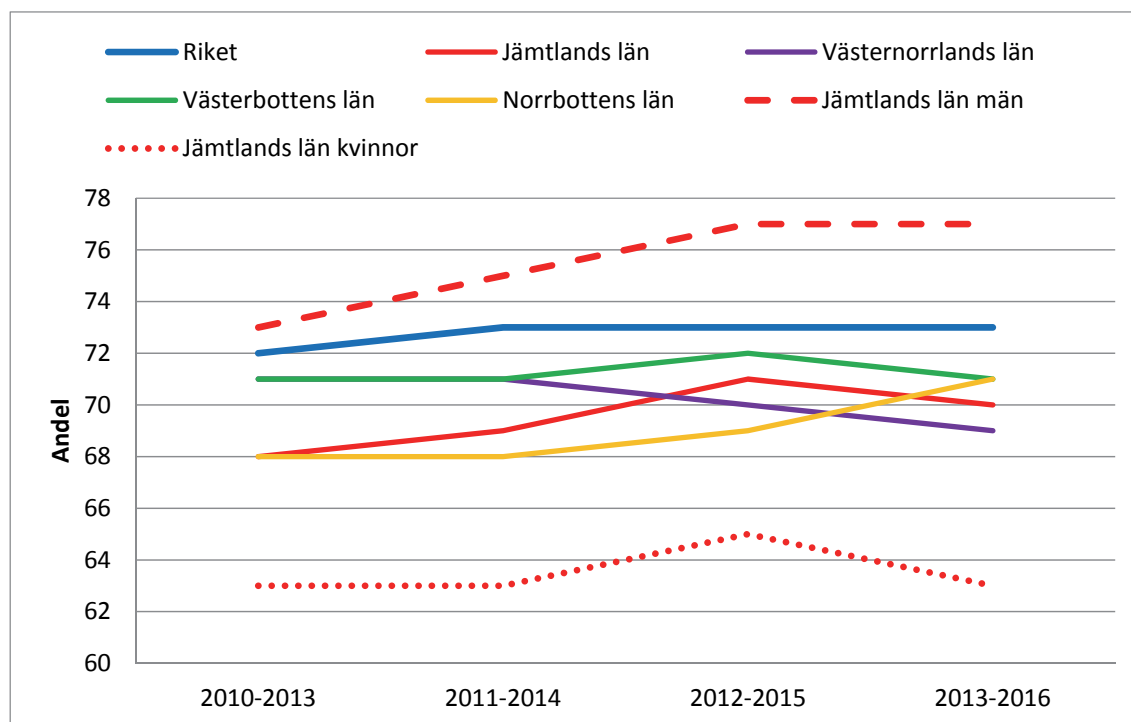
I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

- Hälsa på lika villkor för hela befolkningen
- I Jämtlands län har alla lika förutsättningar oavsett funktionsförmåga
- Jämtlands län upplevs som landets tryggaste län
- En väl fungerade jämlik och jämställd social välfärd
- Hälso- och sjukvården erbjuder länsinvånarna högkvalificerad vård

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 27. Hälsa på lika villkor för hela befolkningen

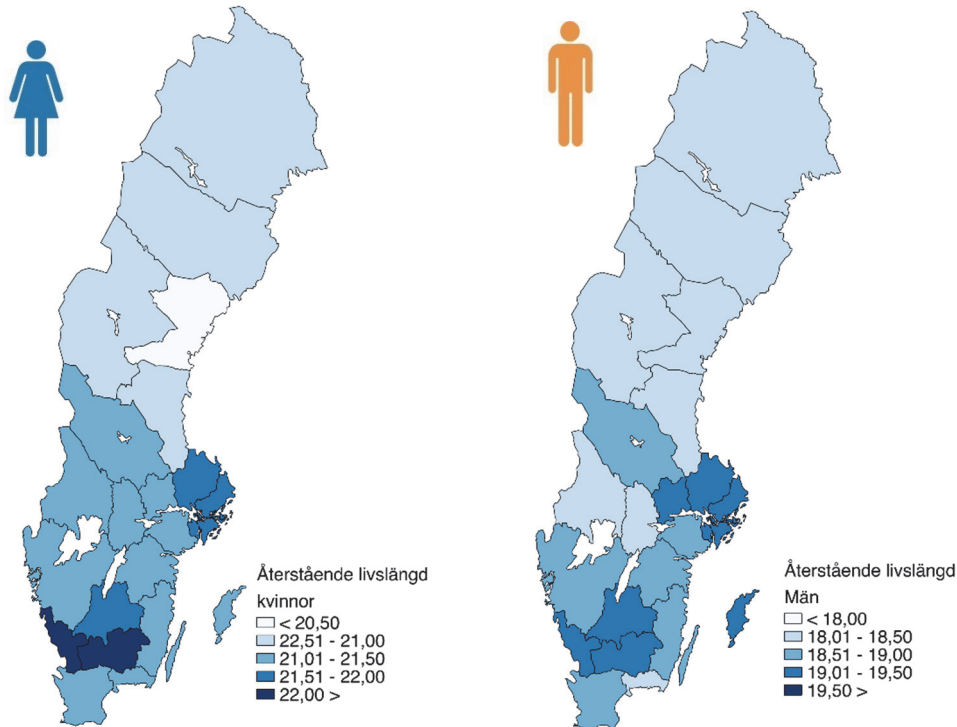
Figur 36. Andel som bedömer det allmänna hälsotillståndet som bra eller mycket bra

Källa: Folkhälsodatabasen, Folkhälsomyndigheten.

Det finns inga exakta mått för att mäta hälsa på lika villkor. Ett sätt är att se hur befolkningen upplever sin hälsa. Folkhälsomyndighetens enkätundersökning *Hälsa på lika villkor* visar att män upplever en god hälsa i högre utsträckning än kvinnor. För riket är det 75 % av männen och 70 % av kvinnorna som upplever god hälsa. Skillnaden är ännu tydligare i Jämtlands län där 77 % av männen upplever en god hälsa men bara 65 % av kvinnorna.

Figur 37 och 38. Återstående medellivslängd vid 65 års ålder för kvinnor respektive män

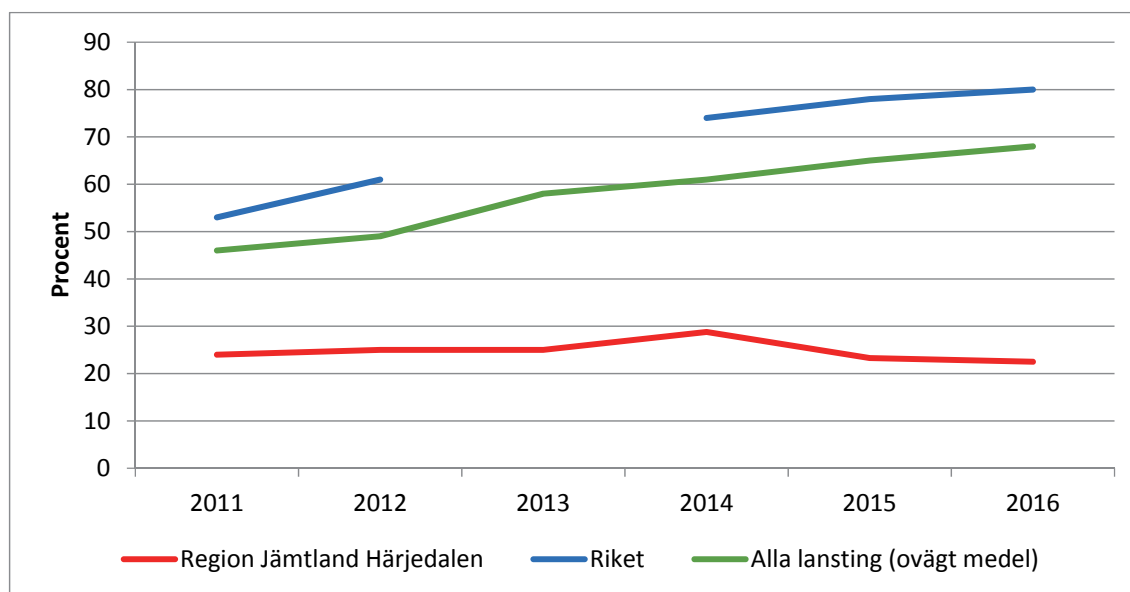
Källa: Befolkningsstatistik, SCB. Bearbetning av Nordregio.

Ovanstående kartor visar återstående medellivslängd (2010-2014) för kvinnor respektive män vid 65 års ålder, där den vänstra kartan visar kvinnor och den högra visar män.

Kvinnor har en längre återstående medellivslängd än männen, historiskt har dock männen närmast sig kvinnorna. Geografiskt sett är den återstående medellivslängden efter 65 års ålder längre i södra Sverige än i norra Sverige. Detta gäller för både män och kvinnor. Under femårsperioden 2010 - 2014 hade kvinnorna i Jämtlands län i genomsnitt 20,7 år kvar att leva efter 65 års ålder. Motsvarande siffra för männen var 18,2 år. Riksgenomsnittet var 21,2 respektive 18,5.⁴⁴

Mål 28. I Jämtlands län har alla lika förutsättningar oavsett funktionsförmåga
Ett sätt att följa upp detta mål är att studera hur tillgänglighetsanpassad kollektivtrafiken är.

Figur 39. Andel tillgänglighetsanpassade fordon i kollektivtrafiken

Tillgänglighetsanpassade fordon: Fordonet ska vara utrustade med ramp/lift, audivisuell utrop och rullstolsplats. Alla tre måste vara uppfyllda.

Källa: Kolada.

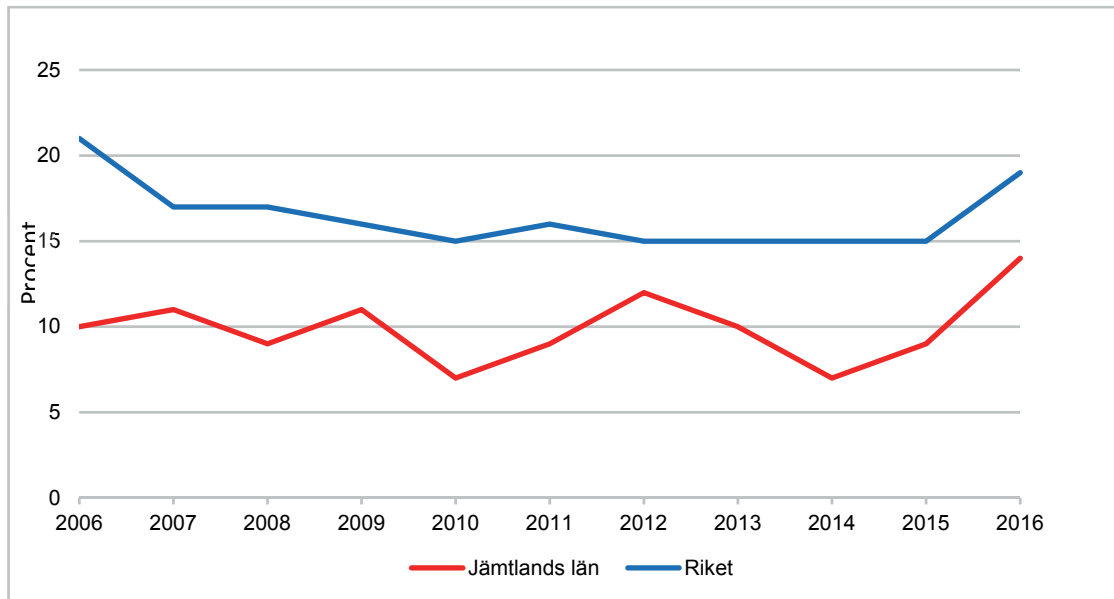
Som framgår av figuren ovan är andelen tillgänglighetsanpassade fordon i Jämtlands län lägre än i riket som helhet. I en ny upphandling av kollektivtrafik från december 2018 har höjda krav på tillgänglighetsanpassning ställts.

Mål 29. Jämtlands län upplevs som landets tryggaste län

Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning visar att andelen människor som kände otrygghet vid utevistelse kvällstid ökade 2016 i jämförelse med året innan. Andelen som kände otrygghet ökade i länet med fem procentenheter till 14 % från året innan. Otrygghetskänslan i länet har fördubblats de två senaste mätåren. Motsvarande andel var 19 % i hela riket. Generellt upplever kvinnor otrygghet i betydligt högre utsträckning än männen. Nästan var tredje kvinna i riket känner otrygghet sena kvällar medan var tionde man har samma känsla. Man kan anta att samma mönster gäller även i Jämtlands län.²⁷

²⁷ Brås rapporter om *Nationella trygghetsundersökningen 2006-2016*. Se bland annat Rapport 2017:1 och Rapport 2017:2

Figur 40. Andel i procent av befolkningen som känner otrygghet vid utevistelse sen kväll åren 2006-2016

Med otrygghet avses i detta sammanhang; mycket otrygga, ganska otrygga eller som avstår från att gå ut på grund av otrygghet.

Källa: Brå; NTU.

Under hela mätperioden har den upplevda otrygghetskänslan varit lägre i länet än i riket. Andelen som angett någon form av otrygghet har varierat mellan 7 och 14 % sedan 2006 medan den i riket har varierat mellan 15 och 21 %.

Andelen personer i befolkningen som blivit utsatta för brott mot enskild person är något lägre i Jämtlands län än i riket. I kategorin brott mot enskild person (misshandel, hot, sexualbrott, personrån, bedrägerier och trakasserier) låg nivån i länet på 9 % i jämförelse med rikets 13 % 2015. För 2016 ökade andelen i riket till 16 %. Regionala siffror finns inte tillgängliga än. Viktigt är dock att komma ihåg att urvalet för länet är relativt litet vilket leder till en viss osäkerhet. Sett på riksnivå är kvinnor (16 %) något mer utsatta för brott än män (15 %). Undersökningen visar att unga män (16 – 24 år) var den grupp som var mest utsatta då det gäller misshandel och personrån, medan unga kvinnor (16 – 24 år) var den grupp som var mest utsatta för sexualbrott och trakasserier.²⁸

Mål 30. En fungerande jämlik och jämställd social välfärd

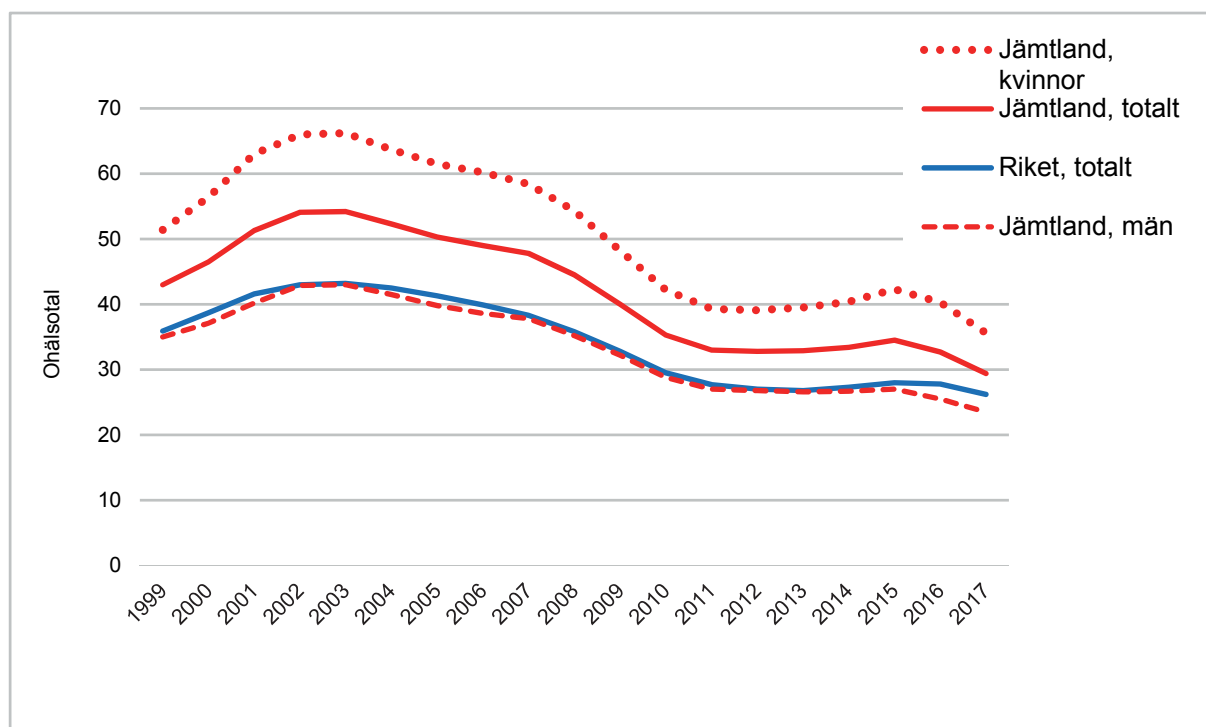
Ohälsalet är Försäkringskassans mått på frånvarodagar som ersätts från sjukförsäkringen under en 12-månadersperiod.²⁹ Alla dagar är omräknade till nettodagar, t.ex. två dagar med halv ersättning blir en dag. Ohälsalet beräknas genom att antal utbetalda dagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjukersättning/ aktivitetsersättning³⁰ från socialförsäkringen relateras till antal registrerade försäkrade personer i befolkningen med åldern 16- 64 år.

²⁸ Brås rapporter om *Nationella trygghetsundersökningen 2006-2016*. Se Rapport 2017:1 och Rapport 2017:2

²⁹ www.forsakringskassan.se/statistik/sjuk/ohalsomatt/ohalsotalet/

³⁰ Före år 2003 förtidspension/ sjukbidrag

Figur 41. Ohälsotal 1999-2017 i riket och Jämtlands län

Källa: Försäkringskassan.

Figuren ovan visar ohälsotalet 1999-2017. Ohälsotalet är antal dagar i genomsnitt som personer som är försäkrade, 16-64 år, har varit frånvarande med ersättning (sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjukersättning/ aktivitetsersättning).

Sedan åren strax efter millennieskiftet har ohälsotalet i Sverige generellt varit sjunkande efter att ha varit stigande fram till ca 2003. På riksnivå (blå linje) var ohälsotalet som högst år 2003 (43,2) och några år senare, mellan 2007 och 2011, skedde en större minskning.

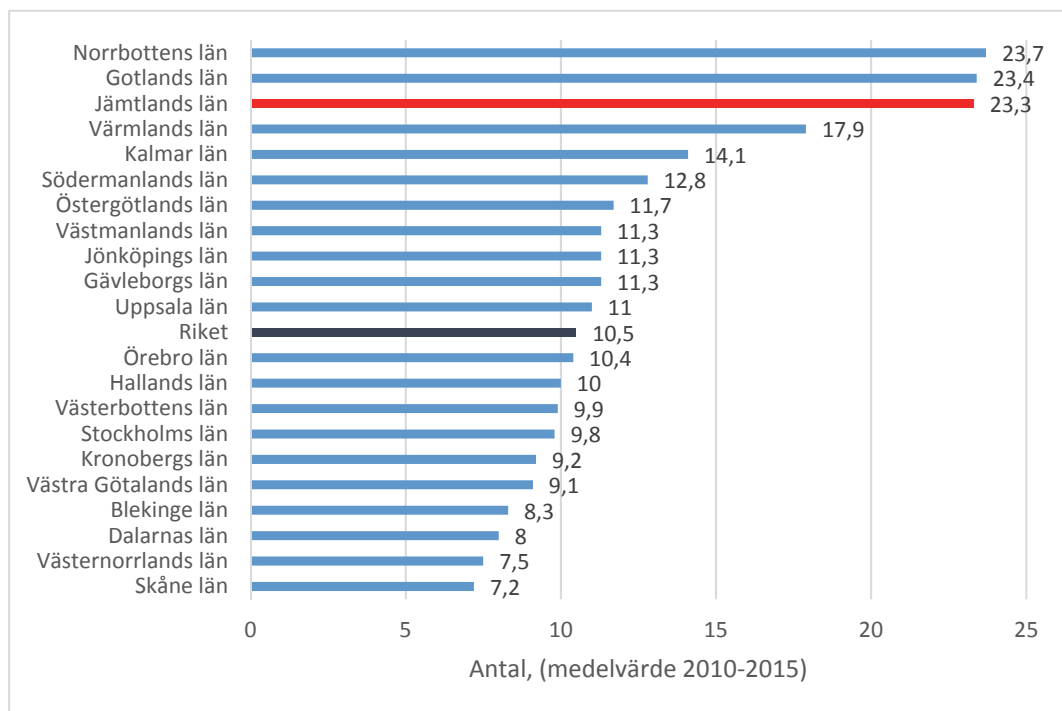
Jämtlands län (röd linje) har sedan 2003 haft ett av de högsta ohälsotalen i Sverige. År 2017 låg ohälsotalet på 29,4 vilket är en minskning mot 2016 års siffra om 33,6.

I ohälsotalet ingår inte de som saknar en sjukpenninggrundande inkomst (SGI).

I riket som helhet har kvinnor generellt högre ohälsotal än män. Samma förhållande gäller i Jämtlands län där ohälsotalet för kvinnor var 35,6 och 23,5 för män under år 2017.

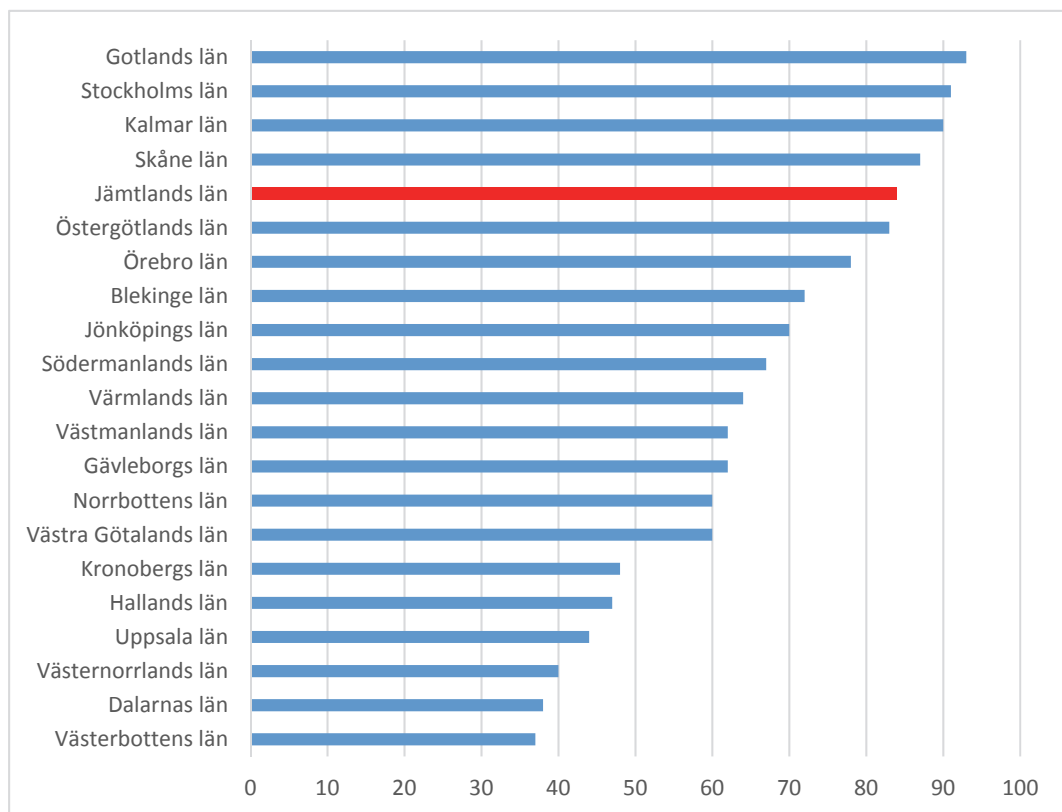
Ohälsotalen avser befolkningsgruppen 16-64 år som är försäkrade. För att få en mer komplett bild av i vilken mån en jämställd och jämlik social välfärd erbjuds visar statistiken för självmord och dödsfall med oklart uppsåt för gruppen 15-24 år att Jämtlands län ligger tydligt högt i riket, tre gånger så högt som Västernorrlands län, tillsammans med Gotlands och Norrbottens län.

Figur 42. Antal självmord och dödsfall med oklart uppsåt per 100 000 invånare (15-24 år)

För en yngre åldersgrupp, 0-17 år, har väntetiderna till BUP gällande en första bedömning, förbättrats avsevärt sedan föregående år.

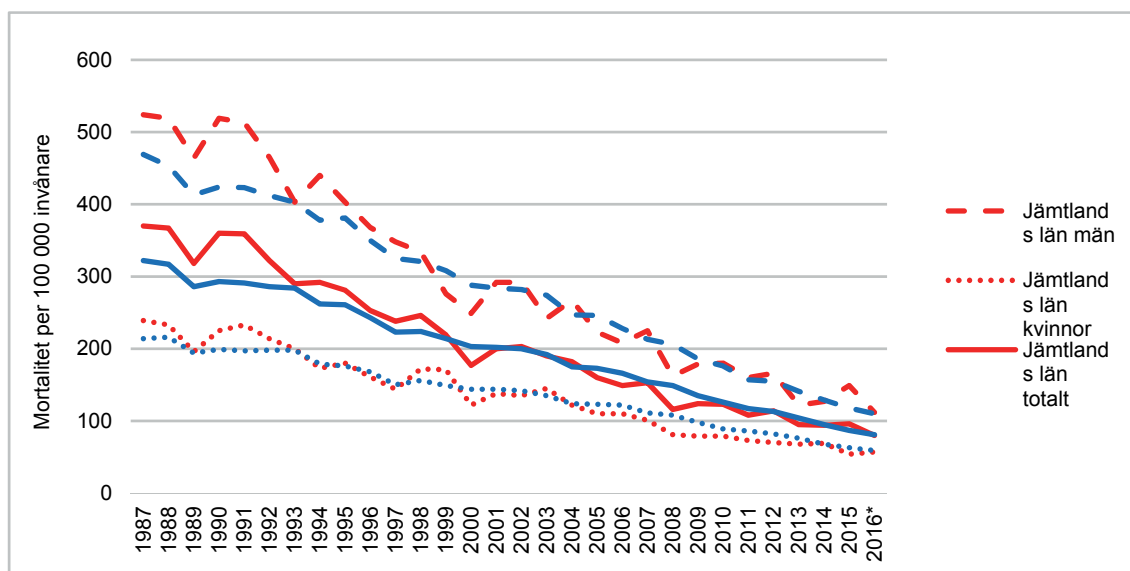
Figur 43. Väntetider till Barn- och Ungdomspsykiatri år 2016

Mål 31. Hälso- och sjukvården erbjuder länsinvånarna högkvalificerad vård

Ett sätt att försöka se effekten av en högkvalificerad vård är att titta på utfallet då akuta fall inträffar, det vill säga vårdbehov som inte hjälps av avtal med universitetssjukhus. Statistik avseende ålderstandardiserad mortalitet i akut hjärtinfarkt per 100 000 invånare visar antalet döda vid hjärtinfarkt i förhållande till befolkningen och fungerar som en signalindikator på hur utvecklingen ser ut på en övergripande nivå.

Figur 44. Ålderstandardiserad mortalitet i akut hjärtinfarkt per 100 000 invånare år 1987-2016

Källa: Socialstyrelsen.

I Jämtlands län var antalet dödsfall i akut hjärtinfarkt 80 per 100 000 invånare under år 2016, vilket är i samma nivå som i riket som helhet. Trenden visar på minskande antal döda både bland män och kvinnor i Jämtlands län likväl som i riket. Under tioårsperioden 2006-2016 minskade mortaliteten från 149 till 80 per 100 000 invånare i Jämtlands län, en minskning med 46 %. Motsvarande minskning i riket var 51 %.

Män har en högre mortalitet i akut hjärtinfarkt än kvinnor, vilket framgår av figur 44 ovan. Sedan våren 2015 erbjuder sjukvården i Jämtlands län s.k. ballongsprängning (PCI) vilket är en viktig behandlingsform vid akuta hjärtinfarkter och kan vara livsavgörande för en patient. I vilken mån nedgången i dödsfall för män under 2016 är en effekt av detta är för tidigt att svara på.

Analys

En av orsakerna till att andelen kvinnor som upplever en god hälsa är lägre än andelen män som upplever en god hälsa kan vara att det är en högre andel kvinnor som säger sig ha en långvarig sjukdom jämfört med männen. Enligt enkäten *hälsa på lika villkor* är det 41 % av kvinnorna i länet som säger sig vara långvarigt sjuka och 33 % av männen, år 2012-2015. Jämtlands län har en högre andel personer, främst kvinnor, som svarar att de är långvarigt sjuka jämfört med riket.

Tabell 14. Andel som angett att de har långvarig sjukdom, besvär efter olycksfall, någon nedsatt funktion eller annat långvarigt hälsoproblem

Andel av befolkningen	2008-2011	2013-2016
Män	40	38
Kvinnor	44	41

Källa: Enkäten Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten.

En aktuell fråga på riksnivå är den psykiska hälsan, där sjukfall med psykiatriska diagnoser har ökat med 57 000 sjukfall mellan 2010-2015, där anpassningsstörningar och stressreaktioner ökat mest. Ökningen är mycket högre hos kvinnor än hos män. I Jämtlands län har den procentuella förändringen under perioden 2010-2015, gällande sjukfall i psykiatriska diagnoser ökat med 67,8 %. Det har dock skett motsvarande ökning gällande psykiatriska diagnoser för i stort sett samtliga län varav Dalarna har den högsta ökningen med 95,2 % och Blekinge med den lägsta på 61,4 %. ⁵⁰ Mycket oroande är det nationellt sett höga antalet självmord i gruppen 15-24 år 2010-2015.

Det är tydligt att Jämtlands län har ett av de högsta ohälsotalen i landet, det vill säga försäkringskassans mått på frånvarodagar som ersätts från sjukförsäkringen under en 12-månadersperiod. Ohälsotalet ökar generellt sett med åldern. År 2017 var ohälsotalet för åldersgruppen 60-64 år i Jämtlands län hela 79,2 för kvinnor och 56,1 för männen. I ohälsotalet ingår inte den grupp som förlorat (eller saknar) en sjukpenninggrundande inkomst (SGI). År 2015 var det 900 personer i länet som fick *beslut* om en sjukpenninggrundande inkomst på noll kronor. En stor del av dessa är kvinnor och det är ganska vanligt att beslut tagits i samband med ansökan om föräldrapenning

Andelen personer som känner sig otrygga att vistas ute på kvällarna i Jämtland är lägre än riket men samtidigt har känslan av otrygghet försämrats betydligt de senaste åren. Det är kvinnor som känner störst otrygghet. Statistiken visar dock att risken för att utsättas för brott är på samma nivå i Jämtlands län som i riket som helhet. Det finns därmed skäl att fortsätta det brottsförebyggande arbetet också i Jämtlands län.

DEMOGRAFISKA MÖJLIGHETER

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

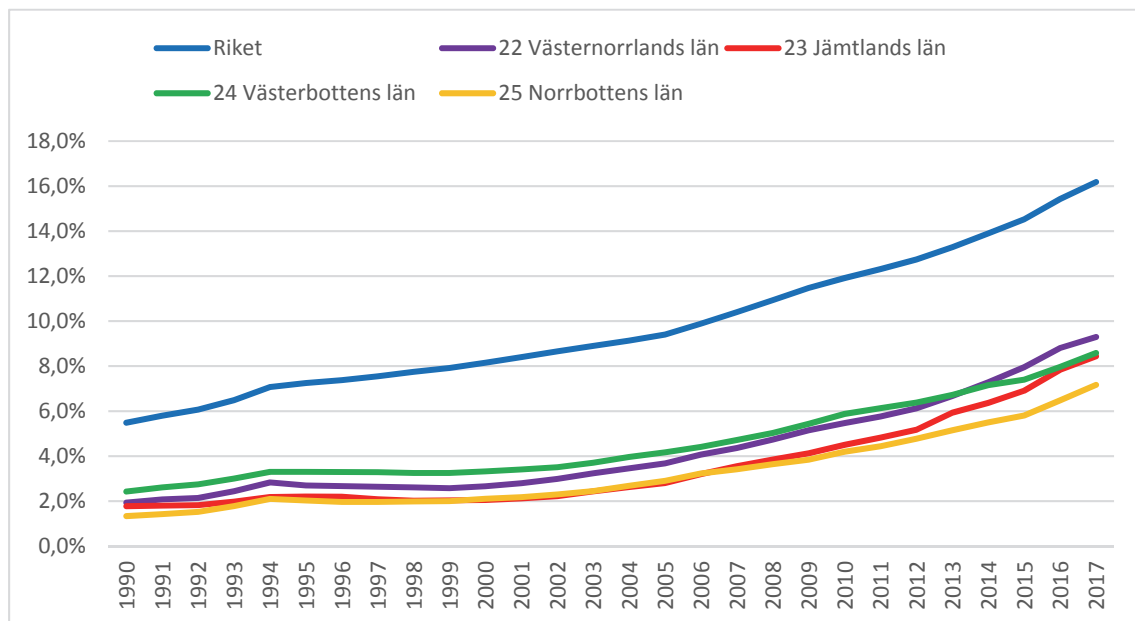
- Andelen utomnordiskt födda är detsamma som riksgenomsnittet
- Länet tillhör de mest attraktiva i landet för unga kvinnor
- Det är attraktivt för unga vuxna att bosätta sig i länet.
- Bra och välutvecklat mottagande av alla nya länsinnevånare
- Att åldras i Jämtlands län innebär möjligheter för individ och samhälle

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 32. Andelen utomnordiskt födda motsvarar riksgenomsnittet

I diagrammet nedan visas andelen utomnordiskt födda under perioden 1990-2017 för både riket och de fyra nordligaste länen.

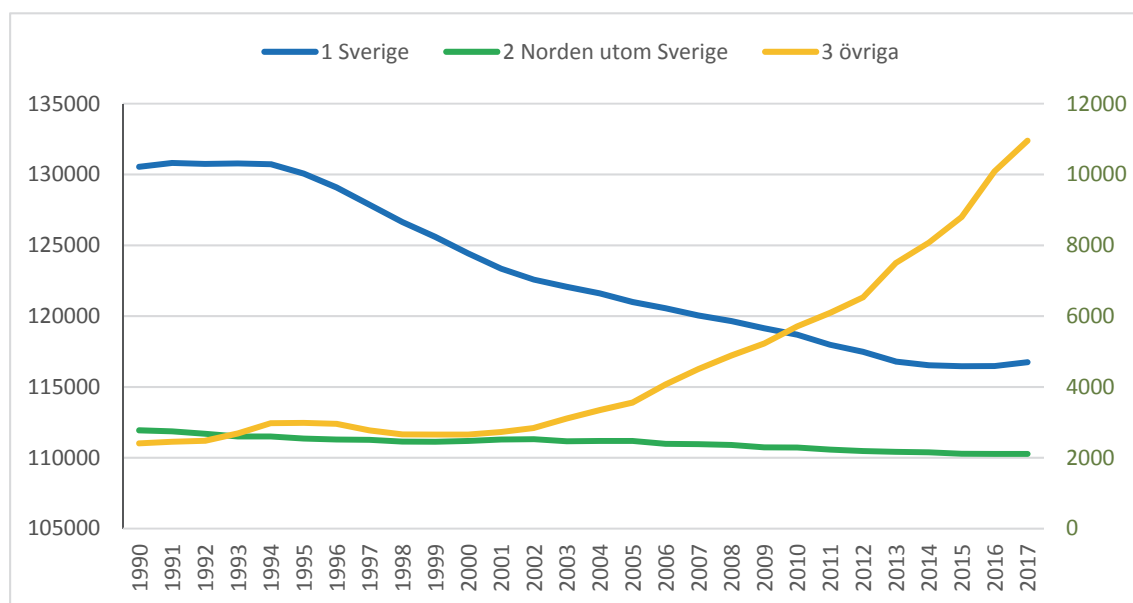
Figur 45. Andel utomnordiskt födda i riket och fyra län åren 1990-2017

Källa: Raps RIS, Befolkningsregistret, SCB.

Andelen utrikes födda ökar i alla kommuner och varierade år 2017 mellan cirka 8 % i Krokoms kommun och cirka 13 % i Ragunda, Åre och Bräcke kommuner. År 2017 var andelen utomnordiskt födda i Jämtlands län 8,4 % medan andelen utomnordiskt födda i riket som helhet uppgick till 16,2 %.

Figur 46. Antal invånare i Jämtlands län efter födelseland

Källa: Raps_RIS, Befolkningsregistret, SCB.

Andelen utomnordiskt födda har ökat sedan början av 2000-talet i både länet och riket. Under flera år har de utomnordiskt födda kvinnorna i länet varit fler än männen, men sedan år 2013 är männen fler. Ökningen av andelen utomnordiskt födda i länet sammanfaller tydligt med ökat mottagande av nyanlända i länets alla kommuner.

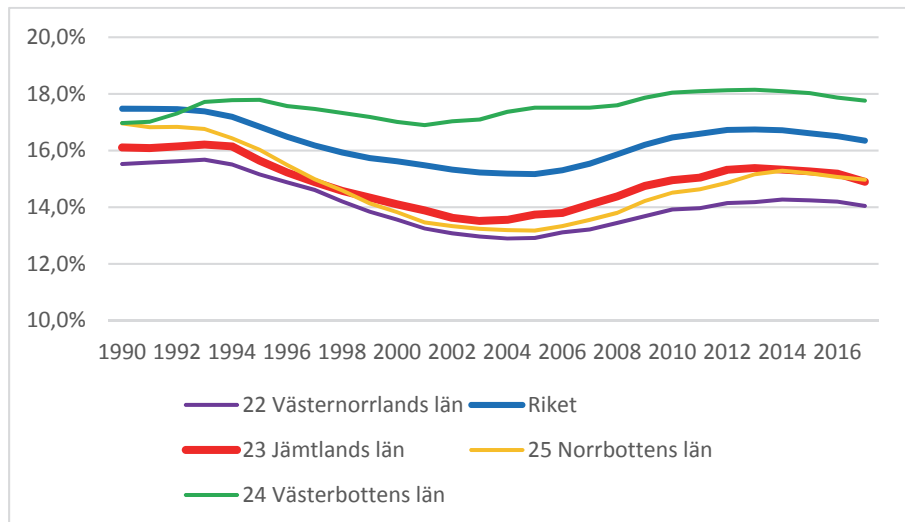
Av tabell 15 nedan framgår tydligt det stora flyttnettot från utlandet. Av tabellen framgår också att Östersunds kommun haft en inflyttning från övriga kommuner om drygt 1200 personer mellan åren 2013 och 2017.

Tabell 15. Befolkningsförändring 2013-2017 per kommun i Jämtlands län.

	Folkmängd		Folkökning*	Flyttningsnetto*			
	2013	2017	Totalt	Därav mot			
				Egna länet	Övriga Sverige	Utlandet	
Jämtland	126 461	129 806	3 345	3 575	-2 158	5 733	
Berg	7 160	7 122	-38	60	-231	532	
Bräcke	6 559	6 501	-58	91	-226	468	
Härjedalen	10 281	10 154	-127	174	-258	565	
Krokom	14 643	14 925	282	193	-268	696	
Ragunda	5 458	5 444	-14	142	-209	407	
Strömsund	11 984	11 791	-193	65	-596	957	
Åre	10 420	11 268	848	750	116	751	
Östersund	59 956	62 601	2 645	2 100	-476	1 357	

Mål 33. Länet tillhör de mest attraktiva i landet för unga kvinnor

Figur 47. Andel kvinnor 18 – 30 år av totalbefolkningen per län 1991-2017

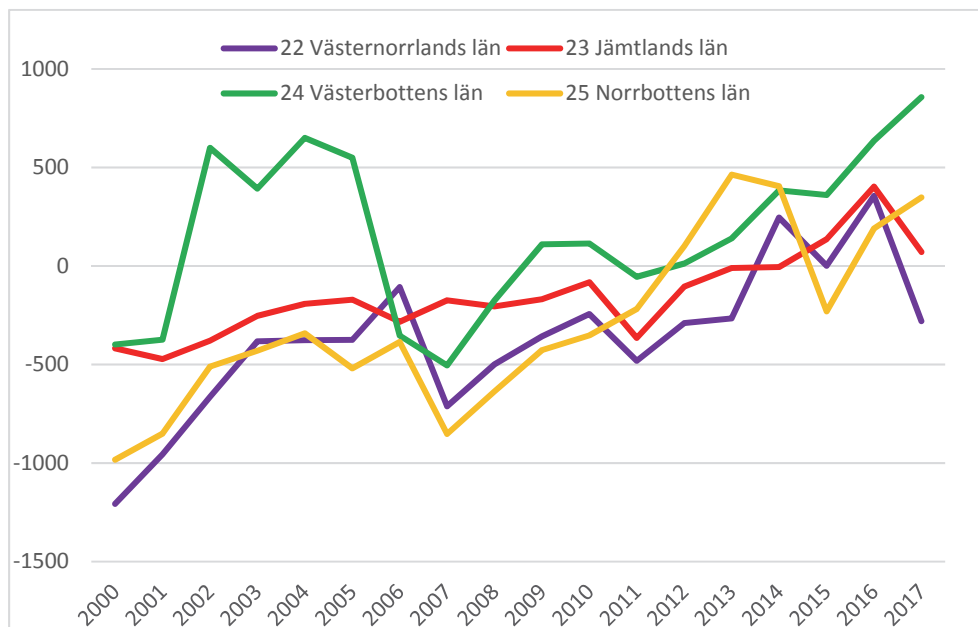
Källa: Befolkningsregistret, SCB.

Andelen unga kvinnor, 18-30 år, i Jämtlands län var 15,3 % 2017 vilket är under riksgenomsnittet som uppgår till 16,6 %. Utveckling i länet har varierat över tid. Efter en minskning mellan åren 1991 till 2005 skedde en ökning från 2005 fram till 2014. Därefter bröts den positiva trenden.

Mål 34. Det är attraktivt för unga vuxna att bosätta sig i länet

Nettoinflyttningen i Jämtlands län för unga i åldern 18-30 år har varit negativ sedan år 2001.

Figur 48. Nettoinflyttning män och kvinnor 18-30 år 2000-2017 i de nordligaste länen

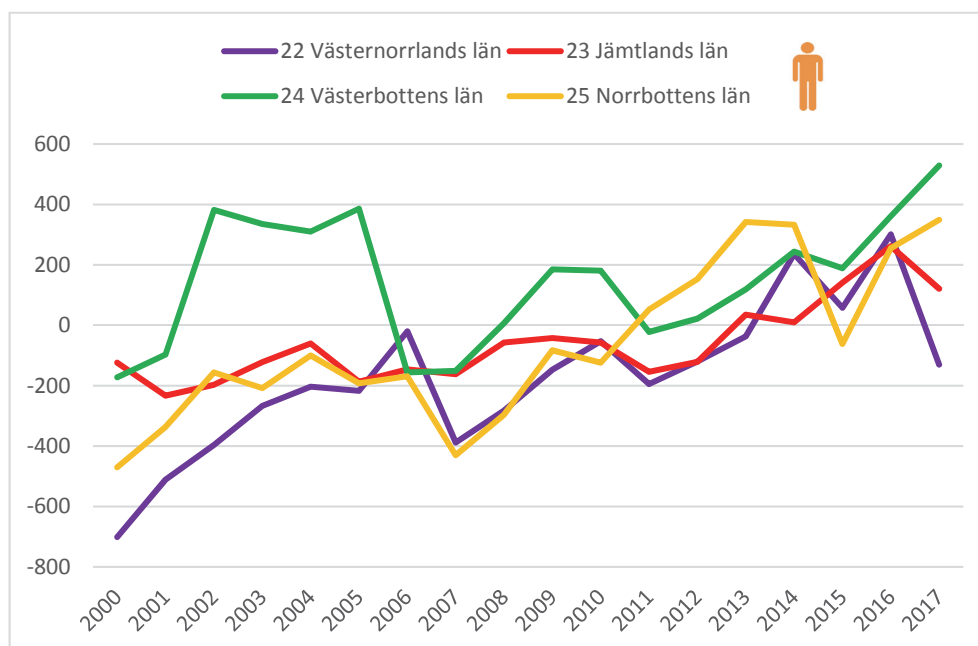

Källa: Befolkningsregistret, SCB.

Av figur 48 ovan framgår att Jämtlands län haft en nettoutflyttning av unga under åren 2011 till 2015. Under första delen av år 2016 förbyttes denna nettoutflyttning till en nettoinflyttning. Förklaringen

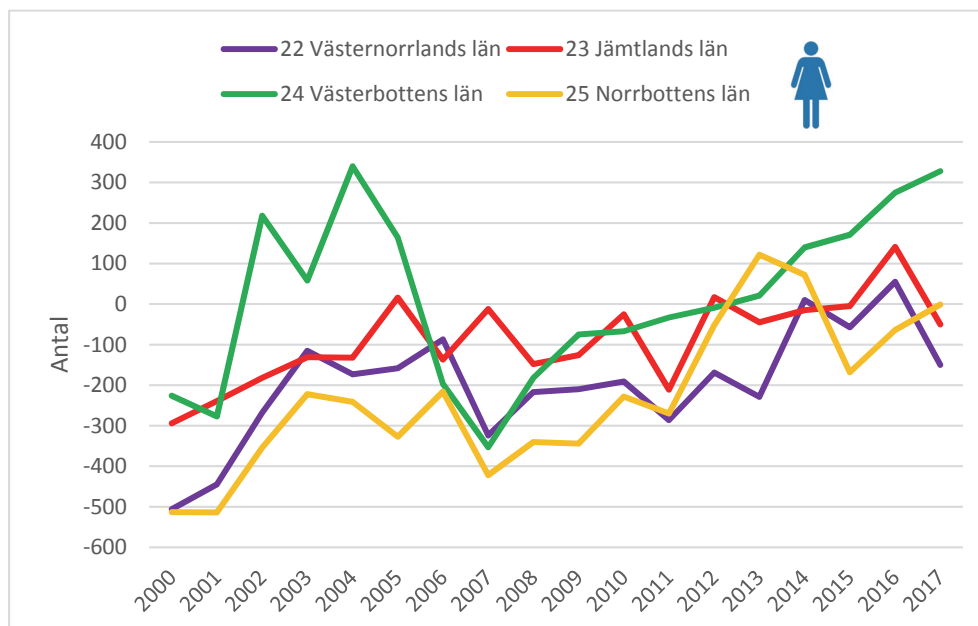
är den då ökade inflyttningen av utrikes födda på grund av kommunplaceringar i vårt län. Nettoinflyttningen bland unga har dock minskat påtagligt under år 2017.

Figur 49. Nettoinflyttning av män 18-30 år per län 2000-2017

Källa: Befolkningsregistret, SCB.

Figur 50. Nettoinflyttning av kvinnor 18-30 år per län 2000-2017

Källa: Befolkningsregistret, SCB.

Av figur 50 ovan framgår att nettoflyttningen bland kvinnor i åldern 18-30 år under perioden 2001-2017 har legat runt noll under de senaste åren.

I en nedbrytning av data från SCB kan vi se att mellan åren 2013 till 2015 skedde en stor ökning av andelen unga (15-34 år) utrikesfödda i flera av länets kommuner. 2015 var andelen unga utrikesfödda kvinnor 15,2 % i Ragunda. Motsvarande siffra för unga män var 18,8 %. Högst andel har Bräcke med 19,9 % unga män samt 17,8 % unga kvinnor. Lägst andel har Östersund med 11,8 % unga män.

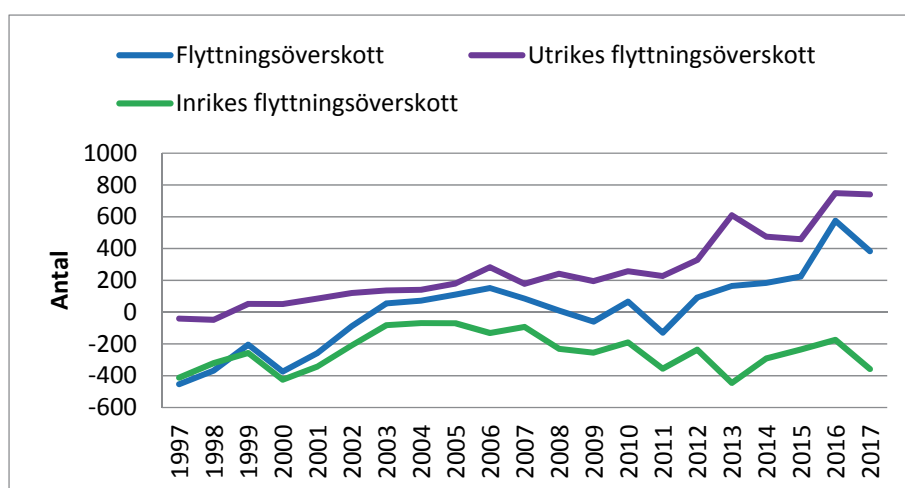
Lägst andel unga kvinnor har Krokoms kommun med 11,0 %. I samtliga kommuner är andelen utrikes födda unga kvinnor lägre än andelen unga män.

Mål 35. Bra och välutvecklat mottagande av alla nya länsinnevånare

Med alla nya länsinnevånare menar vi både utrikes och inrikes födda som flyttar till länet för att bo, arbeta eller studera här. Men hur kan vi mäta hur bra vi är på att ta emot de som flyttar hit?

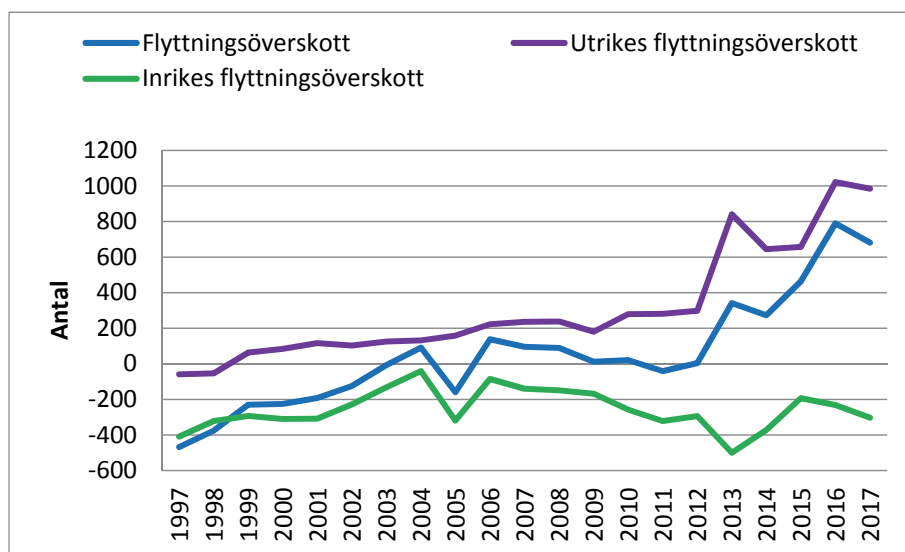
Länets befolkning har ökat i antal de senaste tre åren vilket kan vara ett sätt att mäta. Det är framför allt antalet nyanlända som av olika anledningar flytt från sina hemländer som står för länets befolkningsökning. Nyanlända blir anvisade bosättning i länet enligt Lag (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning och samtidigt har även antalet nyanlända som själva väljer att bosätta sig i länet ökat de senaste åren (www.migrationsverket.se) Anledningarna till att det skett en ökning är bland annat att man bostad i Migrationsverkets boende någonstans i länet i väntan på uppehållstillstånd och att man fått ett bra mottagande av t.ex. frivilliga och föreningar, att man har vänner i länet och även ett aktivt arbete av kommuner och övriga myndigheter.

Figur 51. Flyttöverskott bland kvinnor i Jämtlands län

Källa: Befolkningsregistret, SCB

Figur 52. Flyttöverskott bland män i Jämtlands län

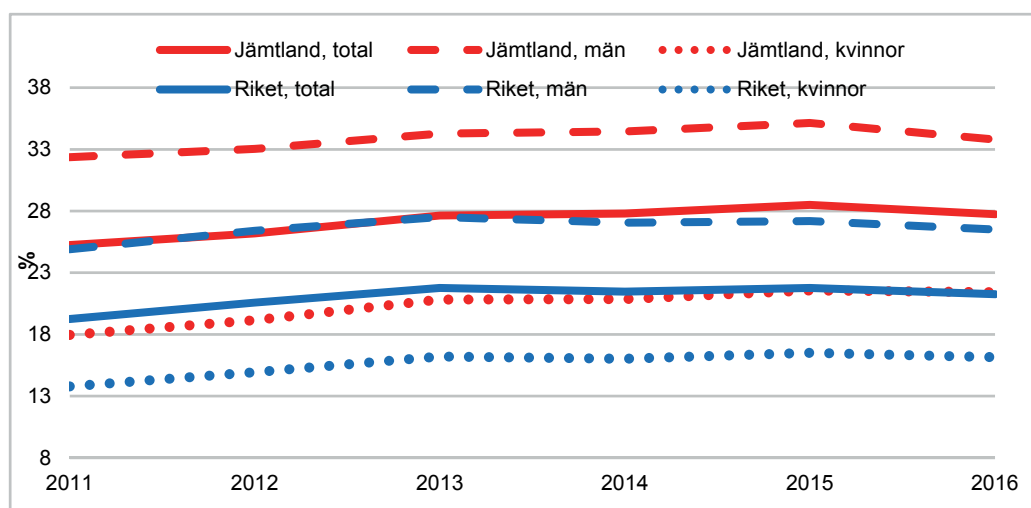

Källa: Befolkningsregistret, SCB.

Länets inrikes flyttnetto för alla oavsett födelse land är negativt både för män och kvinnor och har varit det under hela mätperioden (sedan 1997). Det är således fler män och kvinnor som flyttar ut från länet till övriga Sverige än som flyttar hit från andra län. Hur länge de som flyttar har bott i länet, vilka som flyttar och av vilken anledning framgår inte här och kan vara något att titta vidare på för att veta om det har med mottagandet av nya länsinnevånare att göra.

Mål 36 Att åldras i Jämtlands län innebär möjligheter för individ och samhälle

Figur 53. Sysselsättningsgrad bland personer mellan 65-74 år i Jämtlands län och riket³¹

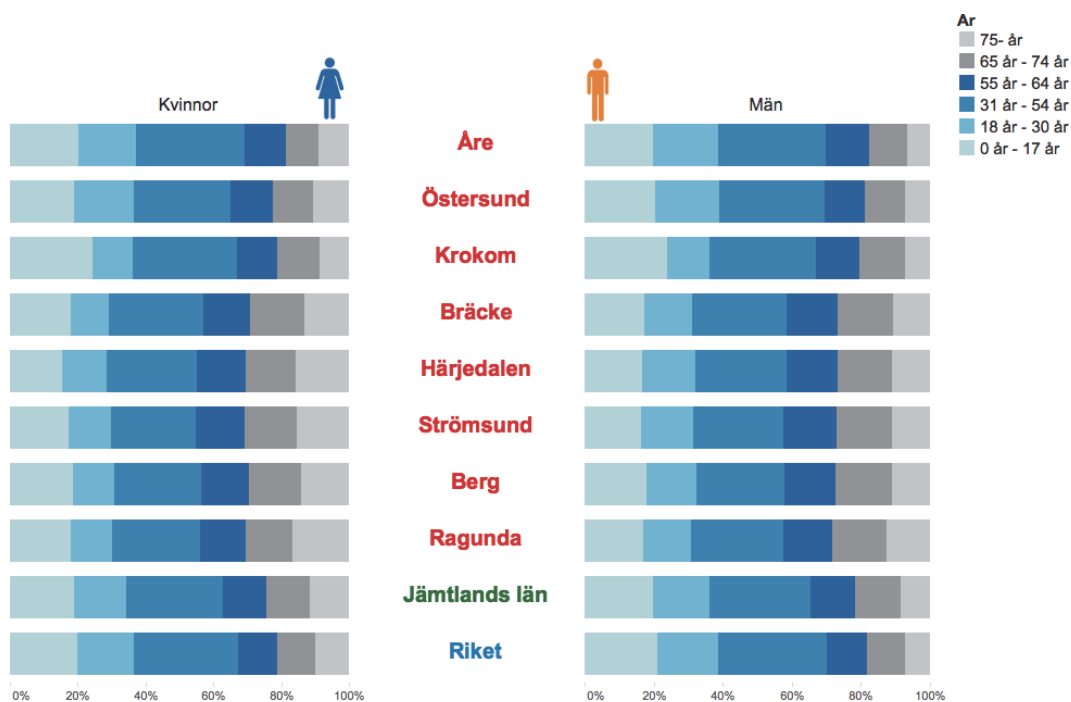
Källa: SCB.

Sysselsättningsgraden mäts som andelen sysselsatta av den totala befolkningen i den åldersgrupp man vill mäta. Sysselsättningsgraden för äldre (65-74 år) i Jämtlands län var 2014 den högsta i landet på 15,6 % jämfört med riksgenomsnittet på 12,2 %. Särskilt hög var sysselsättningen för män på 18,6 %.

³¹ Ändring i mätningen gjordes. 2016 mättes sysselsättningsgraden för total befolkningen över 65 år men nu mäts sysselsättningsgraden bland de mellan 65-74 år på grund av 74 år är det högsta åldern som tagit med i registren.

Som framgår av figuren nedan varierar andelen äldre kraftigt mellan länets kommuner.

Figur 54. Åldersstruktur år 2015 i kommunerna i Jämtlands län

I Strömsunds och Ragunda kommuner uppgår andelen 65 år och äldre till cirka 29 %, medan andelen i Åre kommun uppgår till cirka 18 %. Andelen 65 år och äldre i länet som helhet uppgår till 23 %, medan andelen för riket är knappt 20 %. Som framgår av figuren ovan är också andelen personer 75 år och äldre högre i Jämtlands län än i riket som helhet. I några av länets kommuner är andelen väsentligt högre.

Analys

Andelen äldre ökar samtidigt som de i arbetsför ålder 16-64 år minskar vilket gör att försörjningskvoten blir allt högre. Med andra ord måste färre försörja allt fler. Det är den demografiska utmaning som länet har.

De inomregionala skillnaderna är stora och ökande. En ökad inflyttning av unga och en ökad andel utomnordiskt födda som vill stanna i länet skulle förbättra förutsättningarna för en positiv utveckling inom många områden i vårt län.

Under de senaste åren har allt fler personer bosatt sig i vårt län. Förklaringen ligger i inflyttningen från utlandet. Av de nyanlända som har kommit hit på flykt undan krig och förföljelse finns både de som inte valt bosättningsort själva och de som själva sökt sig till länet. I vilken utsträckning dessa människor väljer att stanna kvar och bosätta sig i vårt län på sikt kommer att vara avgörande för befolkningsutvecklingen framöver.

I slutet av 2017 var andelen utomnordiskt födda 8,4 % i länet vilket är långt ifrån riksnivån på 16,2 %. Att fram till år 2030 nå riksnivån i andelen verkar vara svårt utifrån utvecklingen hittills. Fördelningen mellan kvinnor och män är relativt jämn ibland de utomnordiskt födda. Högst andel utrikesfödda kvinnor och män återfinns i åldersspannet 18-44 år.

En förutsättning för att födelseunderskottet (att det dör fler än det föds) ska minska i länet är att andelen unga i befolkningen ökar, med fokus på unga kvinnor.

Andelen unga kvinnor, 18-30 år, var år 2016 15,1 %, att jämföra med riksgenomsnittet om 16.5 %. Andelen unga kvinnor ökade fram till 2013 varefter andelen sjunkit något. Samtidigt har antalet varit stabilt sedan 2012 vilket tyder på en ökning i andra åldrar. Det rör sig om att skapa arbetstillfällen motsvarande olika yrkesgruppers kompetens samt skapa infrastruktur, inklusive social sådan, som gör det möjligt att förena barn, arbetsliv och fritid. Ett aktivt arbete på alla fronter gällande jämställdhet är mycket viktigt för att klara den demografiska utmaningen.

Jämtlands län har haft en nettoutflyttning av både kvinnor och män i åldrarna 18-30 år fram till år 2013, därefter har det flyttat in fler i åldersgruppen än ut. Det senaste året har dock denna positiva utveckling brutits. Det som ändå gör siffrorna positiva överlag är inflyttningen från utlandet. Däremot har det inte skett någon ändring i flyttmönstren mot andra län, det flyttar fortfarande ut fler till övriga delar av Sverige än in till länet.

I länet som helhet bor 28 %³² av befolkningen utanför tätort³³. Genomgående är att kvinnor bor i tätorter i högre grad än män. Detta gäller i samtliga kommuner.³⁴ Det bör noteras att de allra flesta tätorter i länet är mycket små. Det är bara Östersunds tätort, länets enda stad, som har mer än 4 000 invånare. 75 procent av länets befolkningstillväxt under de senaste fem åren har skett i Östersunds kommun. Det så kallade "Jämtlandsstråket", från Brunflo till Duved, har under de senaste fem åren svarat för länets samlade befolkningsökning.

I Östersunds kommun är kvinnorna fler än männen, medan det i de övriga kommunerna är tvärtom. Denna skillnad är extra tydlig bland unga i åldern 20-24, en naturlig följd av Mittuniversitetets verksamhet i Östersund.

Man brukar ange den demografiska krisen som det tillstånd då andelen av befolkningen i åldrarna 20-64 år är för liten för att orka försörja både sig själva och de yngre och äldre i samhället. Sedan år 2000 har antalet personer som är 80 år eller äldre ökat med cirka 10 %. När den stora gruppen 40-talister blir äldre står vården, och framförallt äldreomsorgen, inför en stor utmaning.

I Jämtlands län är andelen äldre, 65+, högre än i riket, i några av länets kommuner betydligt högre. På motsvarande sätt är andelen unga och andelen i arbetsför ålder väsentligt lägre i några av länets kommuner. Samtidigt har länet en av den högsta andelarna 65 år och över som är förvärvsarbetande. Vilka möjligheter som finns för de som åldras i länet berör fler och fler. Enligt "Demografins regionala utmaningar"³⁵ är Jämtlands län det län i landet där förändringen av kommunala nettokostnader per invånare beräknas stiga mest fram till år 2040.

Sammanfattningsvis står Jämtlands län inför stora demografiska utmaningar. De inomregionala skillnaderna är stora och ökande. En ökad inflyttning av unga och en ökad andel utomnordiskt födda skulle förbättra förutsättningarna för en positiv utveckling inom många områden och delar av vårt län.

³² Mona, SCB 2016

³³ SCB: s geografiska tätorts begrepp från 2015= minst 200 invånare, max 200 m mellan husen och som mest 50 % fritidshus

³⁴ Mona, SCB 2016

³⁵ Bilaga 7 till Långtidsutredningen, SOU 2015:101

Region Jämtland Härjedalen
Regional utveckling
Box 654
831 27 Östersund

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Länsstyrelsen i Jämtlands län
831 86 Östersund